

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ISSN 2313-2094 (Print)
ISSN 2413-2039 (Online)

ЛЮДИНОЗНАВЧІ СТУДІЇ

Серія «Педагогіка»

Збірник наукових праць
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка

Випуск 14 (46)

Видавничий дім
«Гельветика»
2022

Рекомендовано до друку Вченою радою
Дрогобицького державного
педагогічного університету імені Івана Франка
(протокол № 8 від 23.06.2022 р.)

Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка» включено до Переліку наукових фахових видань України категорії Б у галузі педагогічних наук (спеціальність 011 «Освітні, педагогічні науки») відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України від 02.07.2020 № 886 (додаток 4). Збірник відображено у таких науко-метричних базах даних та каталогах: Index Copernicus International, Google Scholar, Directory of Open Access Journals, ERIH PLUS, Ulrich's Periodicals Directory, Crossref.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації: КВ № 24295-14135Р від 27.12.2019 Державного комітету інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України.

Мови: українська, англійська.

Збірник присвячений проблемам педагогічної теорії і практики в історичному, сучасному світовому контексті. Публікує оригінальні статті авторів, які представляють теоретичний доробок та результати емпіричних досліджень. Статті охоплюють широкий спектр наукових дисциплін, включаючи історію педагогіки, теорію та практику виховання, порівняльну педагогіку.

Редакція не несе відповідальності за зміст статей та може не поділяти думку автора.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка» / ред. кол. М. Чепіль (головний редактор) та ін. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Випуск 14 (46). 76 с.
DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.14/46>

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
DROHOBYCH IVAN FRANKO STATE
PEDAGOGICAL UNIVERSITY

ISSN 2313-2094 (Print)
ISSN 2413-2039 (Online)

HUMAN STUDIES

Series of «Pedagogy»

a collection of scientific articles
of the Drohobych Ivan Franko
State Pedagogical University

Issue 14 (46)

Publishing House
"Helvetica"
2022

ISSN 2313-2094 (Print)
ISSN 2413-2039 (Online)

Recommended for printing
by Academic Council of Drohobych Ivan Franko
State Pedagogical University
(23 June 2022, Minutes № 8)

Human Studies. Series of “Pedagogy” is included in the List of scientific professional publications of Ukraine of category B in the field of pedagogical sciences (specialty 011 “Educational, pedagogical sciences”) according to the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine № 886 dated 02.07.2020 (Annex 4). “Human Studies. Series of Pedagogy” is included in Index Copernicus International, Google Scholar, Directory of Open Access Journals, ERIH PLUS, Ulrich’s Periodicals Directory, Crossref.

The state registration of mass media: Certificate KB № 24295-14135P of 27 December, 2019.
Journal languages: Ukrainian, English.

The collection addresses the issues of pedagogical theory and practice globally, in the retrospective and contemporary contexts. It contains original research articles that present theoretical assumptions. The articles cover a wide range of scientific disciplines including the history of education, theory and practice of education, comparative pedagogy.

The Editorial Board bears no responsibility for the content of the articles and may not share the author’s opinion.

The articles were checked for plagiarism using the software StrikePlagiarism.com developed by the Polish company Plagiat.pl.

Human Studies. Series of “Pedagogy” / Mariya Chepil (Editor-in-Chief) & others. Drohobych : Publishing House “Helvetica”, 2022. Issue 14 (46). 76 p. DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.14/46>

РЕДАКЦІЙНИЙ ШТАТ

Головний редактор – Марія Чепіль, доктор педагогічних наук, професор, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка (Дрогобич), Україна.

Відповідальний редактор – Ореста Карпенко, доктор педагогічних наук, професор, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка (Дрогобич), Україна.

ЧЛЕНИ РЕДКОЛЕГІЇ

Лілія Морська, доктор педагогічних наук, професор, Львівський національний університет імені Івана Франка (Львів), Україна;

Наталія Мукан, доктор педагогічних наук, професор, Національний університет «Львівська політехніка» (Львів), Україна;

Микола Пантюк, доктор педагогічних наук, професор, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка (Дрогобич), Україна;

Лариса Зданевич, доктор педагогічних наук, професор, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія (Хмельницький), Україна;

Спірос Спіроу, доктор педагогічних наук, професор, Європейський університет (Нікозія), Кіпр;

Вільфрід Смітт, університет імені Леопольда і Франца в Іннсбруку, (Іннсбрук), Австрія;

Юрі Меда, Університет в Мачераті (Мачерата), Італія;

Олена Невмержицька, доктор педагогічних наук, професор, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка (Дрогобич), Україна;

Людмила Романишина, доктор педагогічних наук, професор, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія (Хмельницький), Україна;

Ніна Слюсаренко, доктор педагогічних наук, професор, Херсонський державний університет (Херсон), Україна;

Інна Стражнікова, доктор педагогічних наук, професор, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (Івано-Франківськ), Україна;

Олександра Янкович, доктор педагогічних наук, професор, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка (Тернопіль), Україна; Куявсько-Поморська Вища Школа у Бидгощі (Бидгощ), Польща;

Ришард Бера, доктор педагогічних наук, професор, Університет імені Марії-Кюрі Склодовської у м. Люблін (Люблін), Польща;

Анна Канюс, доктор педагогічних наук, професор, Університет імені Марії-Кюрі Склодовської у м. Люблін (Люблін), Польща;

Mateus Nepi, кандидат педагогічних наук, доцент, Університет в Аракажу (Аракажу), Бразилія;

Peter Stöger, доктор педагогічних наук, професор, Університет імені Леопольда і Франца в Іннсбруку (Іннсбрук), Австрія;

Сунджи Танабе, кандидат педагогічних наук, доцент, Канадзавський Університет (Какумамачі, Канадзава, Ісікава), Японія.

EDITORIAL BOARD

Editor in chief – Mariya Chepil, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University (Drohobych), Ukraine.

Executive secretary – Oresta Karpenko, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University (Drohobych), Ukraine.

MEMBERS OF EDITORIAL BOARD

Liliya Morska, Ivan Franko Lviv National University (Lviv), Ukraine;

Nataliya Mukan, Lviv Polytechnic National University (Lviv), Ukraine;

Mykola Pantiuk, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University (Drohobych), Ukraine;

Larysa Zdanevych, Khmelnytskyi Humanitarian & Pedagogical Academy (Khmelnytskyi), Ukraine;

Spyros Spyrou, European University (Nicosia), Cyprus;

Wilfried Smidt, University of Innsbruck (Innsbruck), Austria;

Ryszard Bera, Maria Curie-Skłodowska University in Lublin (Lublin), Poland;

Anna Kanios, Maria Curie-Skłodowska University in Lublin (Lublin), Poland;

Juri Meda, University of Macerata (Macerata), Italy;

Matheus Nery, UNINASSAU (Aracaju), Brazil;

Olena Nevmerzhytska, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University (Drohobych), Ukraine;

Ludmyla Romanyshyna, Khmelnytskyi Humanitarian & Pedagogical Academy (Khmelnytskyi), Ukraine;

Nina Slyusarenko, Kherson State University (Kherson), Ukraine;

Inna Strazhnikova, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ivano-Frankivsk), Ukraine;

Peter Stöger, University of Innsbruck (Innsbruck), Austria;

Shunji Tanabe, Kanazawa Gakuin University (Ishikawa, Kanazawa, Suemachi), Japan;

Oleksandra Yankovych, Ternopil National Volodymyr Hnatyuk Pedagogical University (Ternopil), Ukraine; Kujawy and Pomorze University of Bydgoszcz (Bydgoszcz), Poland

ЗМІСТ

Алексєєнко-Лемовська Людмила. Педагогічні умови розвитку методичної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти	9
Войтович Оксана, Войтович Ігор, Білецький В'ячеслав. Підготовка майбутніх учителів до використання проектної технології в освітньому процесі.....	18
Волобуєв Владислав. Критерії, показники та рівні сформованості професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до проектного управління.....	24
Галатюк Михайло. Розвиток спортивної культури майбутніх фахівців фізичного виховання у контексті процесів діджиталізації спорту.....	30
Ревть Алла, Карпенко Ореста. Особливості тривожності дітей дошкільного віку: теоретичні аспекти.....	36
Резунова Олена, Передерій Ольга. Програма інноваційного освітнього проекту з формування самоефективності суб'єктів освітнього процесу засобами вальдорфської педагогіки.....	42
Слюсаренко Ніна, Сотер Марія. Цифровізація іншомовної підготовки у закладах вищої освіти України.....	48
Чепіль Марія. Безпека життєдіяльності вихователів закладів дошкільної освіти: виклики сьогодення.....	56
Ящук Ольга. Іншомовна підготовка майбутніх фахівців: з'ясувально-сутнісний контекст.....	63

CONTENTS

Aleksieienko-Lemovska Liudmyla. Pedagogical conditions for methodological competence development of teachers of preschool education.....	9
Voytovych Oksana, Voytovych Ihor, Biletskyi Vyacheslav. Training of future teachers for the use of project technology in the educational process.....	18
Volobuev Vladyslav. Criteria, indicators and levels of professional readiness of future border officers for project management.....	24
Halatiuk Mykhailo. Development of sports culture of future specialists of physical education in the context of processes of digitalization of sports.....	30
Revt Alla, Karpenko Oresta. Peculiarities of anxiety in preschool age: theoretical aspects.....	36
Rezunova Olena, Perederii Olha. Innovative educational project program on the formation of self-efficiency of the subjects of the educational process using the means of waldorf pedagogy.....	42
Slyusarenko Nina, Soter Mariia. Digitalization of foreign language training in higher education institutions of ukraine.....	48
Chepil Mariya. Personal safety of preschool teachers: the current challenges.....	56
Yashchuk Olga. Foreign language training of future specialists: explanatory and essential context.....	63

АЛЕКСЄЄНКО-ЛЕМОВСЬКА Людмила – кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри туризму та освітнього менеджменту, Міжнародний європейський університет, пр. Академіка Глушкова, 42В, м. Київ, 03187, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5391-0719>

Scopus-Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57217106530>

Researcher ID: <https://publons.com/wos-op/researcher/2002794/liudmyla-aleksieienko-lemovska/>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.1>

Бібліографічний опис статті: Алексєєнко-Лемовська, Л. (2022). Педагогічні умови розвитку методичної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти. *Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка»*. № 14(46), 9–17. doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.1>

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглядається методична компетентність як одна з важливих складових професійної діяльності вихователів закладів дошкільної освіти. Підвищення рівня сформованості даної компетентності передбачає розробку та впровадження педагогічної моделі розвитку методичної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти. Зазначено, що розробка дійсно ефективної педагогічної моделі вимагає вивчення реального рівня сформованості методичної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти. Виокремлено дві групи педагогічних умов розвитку методичної компетентності вихователя закладу дошкільної освіти в процесі його педагогічної діяльності: організаційні: створення стимульованого середовища, яке містить інформаційний простір, матеріально-технічне забезпечення, спрямовані на оволодіння педагогами сучасними освітніми технологіями; здійснення диференційованого цілісного методичного супроводу професійної діяльності вихователя; структурування процесу підвищення кваліфікації педагогів відповідно до вихідного рівня їхньої компетентності через створення індивідуального маршруту, участі в мережесивних спільнотах, підсилення ролі моніторингу ефективності підвищення кваліфікації працівників освіти; особистісні: розвиток ціннісного ставлення до педагогічної діяльності на основі інтеграції особистісної позиції вихователя і наявних у нього загальнокультурних, психолого-педагогічних, методологічних і методичних знань, актуалізації його індивідуального досвіду; включення вихователя в активну творчу взаємодію в системах «вихователь – дитина», «вихователь – вихователь», «вихователь – вихователь-методист (або інша особа, яка здійснює супровід методичної діяльності в закладі дошкільної освіти)», «вихователь-батьки» на основі «суб'єкт-суб'єктних» відносин; рефлексія педагогічних дій на різних етапах діяльності (самоаналіз і самооцінка). Передбачається, що визначені педагогічні умови у сукупності впливають на трансформацію освітнього середовища, удосконалення цього напрямку забезпечує результативність процесу розвитку методичної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти.

Ключові слова: методична компетентність, педагогічні умови, заклад дошкільної освіти.

ALEKSIEIENKO-LEMOVSKA Liudmyla – Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor, Professor at the Department of Tourism and Educational Technologies, International European University, Akademik Glushkov ave., 42B, Kyiv, 03187, Ukraine

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.1>

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5391-0719>

Scopus-Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57217106530>

Researcher ID: <https://publons.com/wos-op/researcher/2002794/liudmyla-aleksieienko-lemovska/>

To cite this article: Aleksieienko-Lemovska L. (2022). Pedagogical conditions for methodological competence development of teachers of preschool education. [Pedagogical conditions for methodological competence development of teachers of preschool education]. *Human Studies. Series of Pedagogy*, № 14(46), 9–17. doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.1>

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR METHODOLOGICAL COMPETENCE DEVELOPMENT OF TEACHERS OF PRESCHOOL EDUCATION

Summary. *The article deals with competence as one of the important components of educators' professional activity. The increase of formation's level of the present competence involves the development and implementation of a pedagogical model for development of the instructors' methodical competence. It has been specified that the development of a truly efficient pedagogical model required the study of the true formedness level of educators' methodical competence. Two groups of pedagogical conditions were distinguished for the development of methodical competence of the educator in the course of his pedagogical activity: organizational: creation of a stimulated environment, containing a mass media sphere, supply of materials and machinery, aimed at the mastering of modern educational technology by educators; implementation of differentiated complete methodological support of the educator's professional activity; structuring of the process for skill enhancement by the school teachers, established subject to compliance with the initial level of their competence, by means of creating an individual route, participation in online communities, strengthening the role of efficiency monitoring during the skill enhancement of educators; personal: development of a value-based attitude towards the pedagogical activity, established on grounds of integrating the educator's personal position and his own general cultural psychological-and-pedagogical, methodological and methodical attainments, actualization of his individual experience; inclusion of an educator into active creative interaction within the systems "educator – child", "educator – educator", "educator – educator-methodologist (or another person providing support of methodical activity in the educational institution)", "educator-parents" on grounds of "subject-subject" relations; self-reflection of pedagogical actions at different stages of activity (self-analysis and self-evaluation). The determined pedagogical conditions are expected to represent an aggregate of educational and material-and-dimensional environment, as one of the pedagogical system's components; the mentioned environment influences personal and procedural aspects of the system, ensures its efficient functioning and amplification.*

Key words: *methodical competence, pedagogical conditions, pre-school institution.*

Вступ. Роль педагога в сучасному світі змінюється, розширюється коло його особистої відповідальності. Сучасному педагогу необхідно вміти: працювати в команді, спільно планувати освітню діяльність, працювати у віртуальному середовищі та відкритому освітньому просторі, відстежувати та направляти розвиток індивідуальних успіхів дітей, організовувати проектну діяльність і брати участь в проєктах, надавати професійні консультації батькам, інтегрувати дітей з особливими освітніми потребами. Педагогу необхідно вміти організувати діяльність дітей в інноваційному освітньому середовищі. В рамках сучасної освітньої парадигми мета освіти – розвиток особистості, розкриття та розвиток її задатків.

Сьогодні однією з найбільш актуальних проблем освіти є формування компетентності. Ідея компетентнісного підходу дозволяє відповісти на запитання про необхідний особистості результат освіти в контексті професійної підготовки та навчання впродовж життя (Skrinjarić, 2022). Саме компетентнісний підхід спрямований на оновлення сучасної

системи освіти, визначає об'єктивні вимоги до розвитку системи забезпечення якості освіти. Як зазначає А. Богуш (2022), «нормативними показниками якості освіти виступають, зокрема, набуті компетенцій і компетентності» (с. 8).

Методична компетентність – одна з важливих складових професійної діяльності вихователів закладів дошкільної освіти. Підвищення рівня сформованості даної компетентності передбачає розробку та впровадження педагогічної моделі розвитку методичної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти, визначення педагогічних умов розвитку даної компетентності, методів та форм організації професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень. Результати сучасних досліджень свідчать про те, що компетентнісний підхід розглядається як спосіб консолідації різних підходів до перевірки якості педагога для визначення професійної поведінки та результатів; є основною умовою успішної педагогічної діяльності та високоякісної педагогічної освіти, що сприяє розвитку здорових професійних компетенцій (Kunter, Klusmann, Baumert & Richter, 2013, p. 805).

Вчені пропонують різні трактування компетентнісного підходу. Ю. Панфілов та Б. Фурманець (2017) стверджують, що «компетентнісний підхід в освіті має здолати певну відірваність освіти від потреб суспільства, дасть змогу підготувати ініціативних, самостійних і відповідальних членів суспільства, які будуть здатні вирішувати професійні завдання і відповідати за їх наслідки» (с. 65). Поняття професійної компетентності педагога виражає єдність його теоретичної і практичної готовності до здійснення педагогічної діяльності і характеризує його професіоналізм, у зв'язку з чим професійна компетентність визначається рівнем прояву професійної готовності до реалізації професійної діяльності (Sharma, Peeters & Bushati, 2018). О. Фесенко (2015) розглядає сутність феномену «професійна компетентність» як здатність розв'язувати проблемні ситуації, що виникають у педагогічній діяльності за рахунок теоретичної та практичної готовності педагога до здійснення педагогічної діяльності; широкий спектр складових професійної компетентності розділяється на універсальні та спеціальні (с. 132).

В структурі професійно-педагогічної компетентності вихователя провідна роль належить методичній компетентності, оскільки її сформованість дозволяє вирішувати професійні завдання в процесі реалізації цілей освіти (Алексєєнко-Лемовська, 2018). Сучасні науковці досліджують методичну компетентність як основу успішної педагогічної діяльності в сучасних умовах організації освітнього процесу, а складові змісту методичної компетентності пов'язують з формуванням відповідних здібностей, готовністю постійно вчитися і вдосконалювати свою майстерність. С. Толочко (2020) визначає методичну компетентність як складову науково-методичної компетентності, що включає такі компоненти, як: когнітивний, особистісно-рефлексивний, операційно-діяльнісний, інформаційно-технологічний та самоосвітній (с. 49). На думку О. Набоки та М. Демченко (2017), «методична компетентність вихователя включає в себе знання, уміння та навички, які забезпечують організацію навчально-виховної роботи в ДНЗ, контроль та оцінку власної діяльності» (с. 47). Ю. Сирова (2018) розкриває поняття «методична компетентність вихователя ЗДО» як комплекс професійних якостей педагога, що забезпечує ефективну навчально-виховну діяльність в закладі освіти (с. 164). Результати

дослідження проблеми розвитку методичної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти дозволили встановити, що удосконалення цього напрямку залежить від сукупності педагогічних умов.

Існує декілька позицій щодо визначення дефініції «педагогічні умови». Науковці розглядають їх як дієвий елемент педагогічної системи, сукупність взаємопов'язаних і взаємозумовлених заходів, спрямованих на досягнення конкретної педагогічної мети (Марусинець, 2015); виокремлюють як обставини, що забезпечують функціонування процесу, що вимагає організації та упорядкування (Дурманенко, 2012). Інші дослідники наголошують на тому, що термін «педагогічні умови» стосується всіх складників навчального, виховного та розвивального процесу: мети, завдань, змісту, форм, принципів, методів, засобів (Литвин & Мацейко, 2013). Це поняття використовується щодо цілісного освітнього процесу під час характеристики педагогічної системи або її складників. Педагогічні умови, на переконання дослідників, є спеціально створеними в освітньому процесі задля підвищення його ефективності та результативності або втілення інновацій.

Мета статті: визначити педагогічні умови розвитку методичної компетентності вихователя закладу дошкільної освіти в процесі його педагогічної діяльності.

Виклад основного матеріалу. У ході дослідження визначено дві групи педагогічних умов розвитку методичної компетентності вихователя закладу дошкільної освіти в процесі його педагогічної діяльності: **організаційні:** створення стимульного середовища, яке містить інформаційний простір, матеріально-технічне забезпечення, спрямовані на оволодіння педагогами сучасними освітніми технологіями; здійснення диференційованого цілісного методичного супроводу професійної діяльності вихователя; структурування процесу підвищення кваліфікації педагогів відповідно до вихідного рівня їхньої компетентності через створення індивідуального маршруту, участі в мережевих спільнотах, підсилення ролі моніторингу ефективності підвищення кваліфікації працівників освіти; **особистісні:** розвиток ціннісного ставлення до педагогічної діяльності на основі інтеграції особистісної позиції вихователя і наявних у нього загальнокультурних, психолого-педагогічних, методологічних і методичних знань, актуалізації його індивідуального

досвіду; включення вихователя в активну творчу взаємодію в системах «вихователь – дитина», «вихователь – вихователь», «вихователь – вихователь-методист (або інша особа, яка здійснює супровід методичної діяльності в закладі дошкільної освіти)», «вихователь-батьки» на основі «суб'єкт-суб'єктних» відносин; рефлексія педагогічних дій на різних етапах діяльності (самоаналіз і самооцінка).

Розглянемо *організаційні педагогічні умови* детальніше.

Перша умова – створення стимульного середовища, яке містить інформаційно-методичний простір, матеріально-технічне забезпечення, спрямовані на оволодіння педагогами сучасними освітніми технологіями.

Стимульне середовище складається з об'єктового простору, створеного в освітньому закладі, що являють собою збуджувальну причину, поштовх, що призводять вихователя в стан зацікавленості в процесі вдосконалення власної методичної компетенції і прагнення до творчого зростання. Стимул – збудження активності ззовні. Він стає дієвим лише у випадку, коли перетворюється на внутрішній мотив. Стимулювання – це міра зовнішньої підтримки, завдяки якій здійснюється вплив на активність людини.

Існує пряма залежність успішної професійної діяльності вихователів від безперервного оновлення і розвитку науково-методичних знань і вмінь педагога, отриманих на основі аналізу не тільки власної діяльності, але й діяльності інших людей. Оволодіння професійними навичками сприяє самореалізації особистості шляхом активної взаємодії із зовнішнім середовищем (Bakhmat, Dudka & Liubarets, 2018).

Інформаційне середовище спрямовується на вимірювання освітнього процесу закладу освіти, що має складну інфраструктуру, яка включає: технічні та технологічні засоби Інтернет, комп'ютерні та телекомунікаційні технології й засоби мультимедіа; людські ресурси, залучені в систему освіти, у процесі інформатизації освіти; систему відносин у співтоваристві фахівців, що працюють в освіті, з опорою на засоби нових інформаційних технологій та Інтернету. Розширення інформаційного простору в закладі дошкільної освіти сприяє значному збільшенню горизонтів наукового пошуку, забезпечує економію часу для виконання такого пошуку, а також позначається на якості науково-методичної інформації.

Розширення інформаційного простору

закладу дошкільної освіти не зводиться тільки до використання технічних і технологічних засобів Інтернету. Крім них, важливе місце приділяється таким організаційно-педагогічним заходам розширення інформаційного простору, як: створення електронної бібліотеки, проведення науково-інформаційних заходів, участь педагогів у науково-практичних конференціях, обмін досвідом, формування інформаційних фондів тощо. Матеріально-технічне забезпечення закладу дошкільної освіти сприяє функціонуванню інформаційного простору засобами інформаційно-комунікаційних технологій (використання тестових і тренувальних програм, віртуальних карт і практикумів). Створене стимульне середовище підводить вихователя закладу дошкільної освіти до необхідності використання в освітньому процесі сучасних освітніх технологій (технології критичного мислення, проектної технології, технології проектного діалогу). При створенні стимульного середовища необхідно враховувати правила стимулювання: діяти відповідно з бажаннями педагогів, професійно-педагогічну ідентифікацію між особистісними і професійними цінностями, нормами; враховувати інтереси і схильності педагогів, педагогічний досвід і вміння. Щоб досягти високих результатів, педагогу закладу дошкільної освіти необхідно вдосконалювати власну методичну компетентність.

Друга умова – здійснення диференційованого цілісного методичного супроводу професійної діяльності вихователя закладу дошкільної освіти.

Методичний супровід – це процес цілеспрямованих заходів для надання всебічної допомоги вихователю у вирішенні індивідуальних завдань та реалізації функціонального змісту, що сприяють розвитку його трудових умінь; усвідомлення педагогом важливості цієї проблеми; успішна реалізація накопичених знань, методичних рекомендацій у своїй роботі та активна участь кожного педагога в плануванні, розробленні та реалізації інноваційних проектів. Ефективність методичного супроводу та використання інноваційних технологій виявляється не тільки у високій кваліфікації педагога, у вмінні вирішувати педагогічні завдання, насамперед, у підвищенні якості освітнього процесу з дітьми (Басюк & Коваленко, 2021).

Безперервну систему методичного супроводу характеризують такі принципи, як: гласність відносин; поглиблення сфери

самосвідомості педагога; перевага гуманістичних, педагогічних цінностей; активізації суб'єкт-суб'єктної взаємодії, безперервності супроводу; впровадження маршруту індивідуальної педагогічної діяльності. Спираючись на вищезазначені принципи, можна зробити висновок, що організація методичного супроводу – це керований процес, що розвиває і розвивається, результатом якого стає вихователь закладу дошкільної освіти достатнього рівня компетентності.

Систематичність розвитку методичних знань, умінь вихователів забезпечується спеціально створеною інфраструктурою, що здійснює комплексний методичний супровід професійної діяльності. Системоутворювальним елементом такої інфраструктури має стати методичне об'єднання, зорієнтоване на здійснення методичної, інноваційної, дослідно-експериментальної та навчально-виховної роботи закладу дошкільної освіти.

Основними формами науково-методичної діяльності методичного об'єднання є відкриті заняття, заходи і майстер-класи, участь у професійних і творчих конкурсах, творчі звіти, розроблення методичних продуктів, підготовка публікацій, участь у конференціях, педагогічних читаннях, методологічних семінарах і круглих столах тощо. У результаті реалізації зазначених форм діяльності методичне об'єднання сприяє формуванню та розвитку необхідних професійних компетенцій: методичної, діагностичної, проєктувальної, організаційно-діяльнісної, комунікативної, контрольної-оціночної, аналітичної, прогностичної компетенції; прищеплює «смак» до інноваційної, дослідницької, експериментальної та наукової діяльності, поглиблює узагальнені знання у сфері загальної педагогіки, дидактики, психології, культурології, методології, філософії освіти.

За допомогою системи диференційованого цілісного методичного супроводу професійної діяльності вихователів можна змінювати внутрішнє методичне середовище закладу дошкільної освіти, переміщаючи її до сфери наукових і методичних інновацій.

Третя умова – структурування процесу підвищення кваліфікації педагогів закладів дошкільної освіти відповідно до вихідного рівня їхньої компетентності через створення індивідуального маршруту, участі в мережових спільнотах, підсилення ролі моніторингу ефективності підвищення кваліфікації працівників системи дошкільної освіти.

Підвищення кваліфікації – вид

професійного навчання працівників, що має за мету підвищення рівня їхніх теоретичних знань, вдосконалення практичних навичок і вмінь; вид додаткової професійної освіти, оновлення та поглиблення здобутих раніше професійних знань, вдосконалення ділових якостей працівників, задоволення їхніх освітніх потреб, пов'язаних із професійною діяльністю.

Проблема підвищення кваліфікації розглядається науковцями в різних аспектах: вплив системи підвищення кваліфікації на психологічну перебудову кадрів; формування професійної компетентності; робота з педагогічними кадрами; досвід підвищення кваліфікації педагогів й нові тенденції її розвитку. Значна увага приділяється імплементації в національну систему післядипломної педагогічної освіти кращого світового досвіду науково-методичного супроводу професійного розвитку педагогів (Жорова, 2019).

В сучасних освітніх умовах система підвищення кваліфікації покликана не тільки оновлювати знання слухачів, але й, перш за все, ліквідувати розрив між раніше одержаною професійною підготовкою та новими вимогами, перебудувати застарілі стереотипи, менталітети і штампи, переоцінити набутий досвід, допомогти здійснити професійну самодіагностику і на цьому фоні стимулювати мотивацію до подальшого саморозвитку.

Розглянемо *особистісні педагогічні умови* розвитку методичної компетентності вихователя закладу дошкільної освіти в процесі педагогічної діяльності.

Перша умова – розвиток ціннісного ставлення до педагогічної діяльності на основі інтеграції особистісної позиції вихователя і наявних у нього загальнокультурних, психолого-педагогічних, методологічних і методичних знань, актуалізації його індивідуального досвіду.

Практична реалізація гуманістичної освітньо-виховної парадигми через ставлення до дитини як до особистості, спрямована на пошук аксіологічної та особистісно-сислової складової освітнього процесу. У зв'язку з цим одним із пріоритетних завдань педагогічної освіти є виявлення гуманістичного потенціалу особистості майбутнього вихователя та його ціннісних орієнтацій.

Проблемне поле пошуку смислового інваріанта ціннісного ставлення до педагогічної діяльності пов'язано з психолого-педагогічними проблемами аксіологічного становлення

внутрішньої позиції і рефлексією на педагогічну діяльність як цінність.

Під педагогічною діяльністю розуміється цілеспрямована діяльність вихователя з розвитку особистості дитини та її світоглядної системи уявлень про світ відповідно до загальнолюдських цінностей. Сутнісною характеристикою педагогічної діяльності вихователя є її гуманістична спрямованість на людину як найвищу цінність. Педагогічна діяльність як ключова системоутворювальна цінність являє собою значущий фактор відтворення загальнолюдських цінностей. Виходячи з цього, до змісту педагогічної освіти мають бути закладені такі взаємопов'язані компоненти: історико-педагогічний, психолого-педагогічний, аксіологічний. Історико-педагогічний компонент включає генезис педагогічної діяльності вихователя закладу дошкільної освіти, аналіз формування понять «цінності» і «ціннісне ставлення» до педагогічної діяльності як системоутворювальної ключової цінності. Психолого-педагогічний компонент пов'язаний із гуманістичною спрямованістю педагогічної діяльності вихователя, орієнтацією учасників освітнього процесу на формування в них певної моделі поведінки в процесі комунікативної взаємодії та міжособистісного спілкування, в результаті якого транслюються загальнолюдські цінності і цінність педагогічної діяльності. Аксіологічний компонент пов'язаний із вивченням різних систем цінностей, що детермінують розвиток гуманістичної спрямованості особистості педагога, з розкриттям ролі загальнолюдських цінностей у педагогічній діяльності вихователя, прийняття яких як «значення-для-мене» синтезує уявлення про педагогічну діяльність як соціопедагогічному феномені.

Проблема формування ціннісного ставлення до педагогічної діяльності є проблема цінності відносин. Як соціально-філософський і психолого-педагогічний феномен вона безпосередньо пов'язана з інтересами, мотивами, потребами, розвитком ціннісної сфери як джерелами особистісного та професійного сенсу в педагогічній діяльності. Суперечливість ставлення до педагогічної діяльності (загальне й особливе) обумовлюється тим, що вихователь як ретранслятор загальнолюдських і педагогічних цінностей у процесі комунікативної взаємодії, з одного боку, пропагує ідеї гуманістичної освітньо-виховної парадигми, а з іншого, зорієнтований державним освітнім стандартом на традиційні підходи до навчання та виховання.

Особистісний сенс як суб'єктивний

феномен являє собою особливий рівень розвитку ціннісної позиції особистості та формується у вихователя в процесі якісного освоєння освітньої діяльності.

Друга умова – включення вихователя закладу дошкільної освіти в активну творчу взаємодію в системах «вихователь – дитина», «вихователь – вихователь», «вихователь – вихователь-методист», «вихователь – батьки» на основі «суб'єкт-суб'єктних» відносин.

Найважливішою характеристикою особистості є її спрямованість, а найбільш істотним показником професійної спрямованості педагога закладу дошкільної освіти постає усвідомлення ним своєї діяльності як безперервного процесу розв'язання педагогічних завдань із метою розвитку особистості дитини. Особливості зумовлені загальною стратегією педагогічної роботи, її «надзавданням», яке полягає в тому, щоб, включивши учасників освітнього процесу в діяльність і спілкування, зробити кожного учасника суб'єктом цієї діяльності. Рівень сформованості методичного мислення дозволяє охарактеризувати ступінь методичної компетентності педагога. Поряд із такими якостями, як цілеспрямованість, гнучкість, об'єктивність, рішучість, науковість, діалектичність, логічність, особливу роль грає творчий характер мислення. Методична культура при цьому виступає як суб'єктний аспект професійної діяльності педагога, здатність узагальнювати методичний досвід у своїй діяльності. Методична творчість розглядається як майстерність і мистецтво, зумовлене індивідуальністю педагога. Це вища форма активності, стимул й умова вдосконалення освітнього процесу, передумова для виникнення нових методичних ідей і шляхів їх вирішення. Включає: комунікативні здібності, педагогічну націленість на кінцевий результат, пошук ефективних шляхів співпраці, мобільність, креативність, готовність допомогти, технологічну усвідомленість педагогічних дій, ставлення педагога до самого себе, свого особистого і професійного розвитку.

Третя умова – рефлексія педагогічних дій на різних етапах діяльності (самоаналіз і самооцінка).

Роль рефлексії в професійній діяльності вихователя закладу дошкільної освіти полягає в тому, що: по-перше, рефлексія необхідна при освоєнні професійної діяльності; по-друге, на її підставі здійснюється контроль і управління процесом засвоєння знань, набуття компетенцій; по-третє, рефлексія необхідна при

зміні умов професійно-освітньої діяльності; по-четверте, вона є одним із основних механізмів розвитку самої діяльності. Це складний психологічний феномен, що виявляється в здатності педагога входити в активну дослідницьку позицію по відношенню до своєї діяльності і до себе як її суб'єкту з метою критичного аналізу, осмислення й оцінки її ефективності для розвитку особистості дитини.

Рефлексія є процесом і результатом самоаналізу суб'єктом свідомості, поведінки, внутрішніх психічних актів і станів, власного досвіду, особистісних структур. Це особистісна властивість і одночасно – найважливіший чинник розвитку особистості, формування її культури і професіоналізму. Рефлексує педагог – мислячий, аналізуючий, досліджуючий свій досвід, з постійною потребою до саморозвитку та самовдосконалення. Розглядається рефлексія у поєднанні трьох аспектів: пізнання, дії та переживання, характеризується як процес самопізнання в якості професіонала здійснювати аналіз особистісно-професійних знань, поведінки та переживань у педагогічній діяльності; рефлексивні здібності реалізують здатність до переосмислення професійного педагогічного досвіду та доцільного втілення інноваційних підходів навчання у практику (Марусинець, 2015, с. 198).

Здійснюючи рефлексію, вихователь закладу дошкільної освіти визначає, наскільки послідовним, цілеспрямованим і ефективним був його вплив на дітей, яким шляхом досягнуто попередньо намічений результат. Зазначимо, що методична робота має потенційно рефлексивний характер, під час якої педагог здійснює самоаналіз власного ставлення до професійної діяльності, засвоює її засоби та методи (Денха та ін., 2022, с. 363).

У сучасних умовах педагогу закладу дошкільної освіти необхідно не тільки вибрати в конкретних умовах відповідні методи і методики навчання, а й створювати власні їх вихователів закладів дошкільної освіти у системі неперервної освіти.

модифікації. Це можливо в тому випадку, якщо вихователь отримав відповідну підготовку, опанував засобами і способами рефлексії, освоїв засоби переходу від опису діяльності до її критики і нормування, до зіставлення розроблених ним методів з уже наявними. Завдяки рефлексивному усвідомленню своєї професійної ідентичності та автономії педагог займає певну професійну позицію, яка дозволяє йому вибудовувати професійну діяльність, що дозволяє досягти заплановані освітні результати.

Висновки. Отже, ефективність розвитку методичної компетентності вихователя закладу дошкільної освіти забезпечується шляхом впровадження двох груп педагогічних умов: організаційних (створення стимульованого середовища, яке містить інформаційний простір, матеріально-технічне забезпечення, спрямовані на оволодіння сучасними освітніми технологіями; здійснення диференційованого цілісного методичного супроводу професійної діяльності; структурування процесу підвищення кваліфікації вихователів відповідно до вихідного рівня їхньої компетентності через створення індивідуального маршруту, участі в мережевих спільнотах, підсилення ролі моніторингу ефективності підвищення кваліфікації працівників освіти) і особистісних (розвиток ціннісного ставлення до педагогічної діяльності на основі інтеграції особистісної позиції вихователя і наявних загальнокультурних, психолого-педагогічних, методологічних і методичних знань, актуалізації індивідуального досвіду; включення в активну творчу взаємодію в системах «вихователь – дитина», «вихователь – вихователь», «вихователь – вихователь-методист (або інша особа, яка здійснює супровід методичної діяльності)», «вихователь – батьки» на основі «суб'єкт-суб'єктних» відносин; рефлексія педагогічних дій на різних етапах діяльності (самоаналіз і самооцінка). Перспективу подальших розвідок вбачаємо у реалізації визначених педагогічних умов розвитку методичної компетентності

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексєєнко-Лемовська Л. В. Методична компетентність вихователів закладів дошкільної освіти як складова професійної компетентності. *Людинознавчі студії : зб. наук. праць ДДПУ імені Івана Франка. Серія «Педагогіка»*. 2018. № 7/39. С. 13–26. doi: 10.24919/2313-2094.7/39.140926
2. Bakhmat N., Dudka T., Liubarets V. Multimedia education technologies usage as the condition for quality training of the managers of socio-cultural activity. *Information Technologies and Learning Tools*. 2018. № 2. P. 98–109. doi: 10.33407/itlt.v64i2.2027
3. Басюк У. С., Коваленко О. В. Методичний супровід використання інноваційних технологій. *Молодий вчений*. 2021. № 4(92). С. 30–34. doi: 10.32839/2304-5809/2021-4-92-7
4. Богущ А. М. Вимірюємо якість дошкільної освіти: методична спрямованість. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 2022. Вип. 1(138).

C. 7–16. doi: <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2022-1-1>

5. Denha N., Kyrylenko K., Syvokhop E., Yermakova S., Stepanchenko N., Bilanych H. Methodical Work as a Means of Developing Professional Reflection of Teachers. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*. 2022. Т. 14(2). С. 363–392. <https://doi.org/10.18662/rrem/14.2/586>

6. Дурманенко О. Л. Теоретичний аналіз поняття «педагогічні умови» в контексті моніторингу виховної роботи у вищому навчальному закладі. *Молодь і ринок*. 2012. № 7(90). С. 135–138.

7. Жорова І. Я. Сучасні технології розвитку професіоналізму педагогів у системі післядипломної освіти України. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія : Педагогічні науки*. 2019. № 1. С. 96–103. doi: 10.31651/2524-2660-2019-1-96-103

8. Kunter M., Klusmann U., Baumert, J. & Richter D. Professional Competence of Teachers: Effects on Instructional Quality and Student Development. *Journal of Educational Psychology*. 2013. № 105(3). P. 805–820. doi: 10.1037/a0032583

9. Литвин А., Мацейко О. Методологічні засади поняття «педагогічні умови». *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2013. № 4. С. 43–63.

10. Марусинець М. М. Педагогічні умови та засоби формування професійної рефлексії майбутніх учителів початкових класів. *Гірська школа Українських Карпат*. 2015. № 12–13. С. 196–198. doi: 10.24195/2414-4665-2016-10-16

11. Набока О. Г., Демченко М. О. Методична компетентність вихователів дошкільних навчальних закладів: теоретичний аспект. *Молодий вчений*. 2017. № 10.1(50.1). С. 45–48.

12. Панфілов Ю., Фурманець Б. Компетентнісний підхід в освіті: досвід, проблеми, перспективи. *Теорія і практика управління соціальними системами*. 2017. № 3. С. 55–67. doi: <https://doi.org/10.20998/%25x>

13. Сирова Ю. В. Методична компетентність вихователів закладів дошкільної освіти як фактор становлення їх професіоналізму. *Педагогічні науки*. 2018. Вип. LXXXIV. Т. 2. С. 164–168.

14. Skrinjarić B. Competence-based approaches in organizational and individual context. *Humanities and social sciences communications*. 2022. № 9. P. 1–12. doi: 10.1057/s41599-022-01047-1

15. Sharmahd N., Peeters J., Bushati M. Towards continuous professional development: Experiencing group reflection to analyse practice. *European Journal of Education*. 2018. № 53(1). P. 58–65. doi: 10.1111/ejed.12261

16. Толочко С. Методологія формування науково-методичної компетентності викладачів у післядипломній педагогічній освіті. *ЛОГОС : збірник наукових праць*. 2020. С. 47–50. doi: 10.36074/21.08.2020.v2.17

17. Фесенко О. С. Дослідження феномена «професійна компетентність» вчителя у науковій літературі. *Вісник Черкаського університету. Серія : Педагогічні науки*. 2015. Вип. 32(365). С. 133–138.

REFERENCES

1. Aleksieienko-Lemovska, L. (2018). Metodychna kompetentnist vykhovateliv zakladiv doshkilnoi osvity yak skladova profesiinoi kompetentnosti [Methodological competence of educators at pre-school educational institution as a component of professional competence]. *Liudynoznavchi studii. Pedagogika – Human Studies. Series of «Pedagogy» – Human Studies. Series of Pedagogy*, 7/39, 13–26 [in Ukrainian]. doi: 10.24919/2313-2094.7/39.140926

2. Bakhmat, N., Dudka, T. & Liubarets, V. (2018). Multimedia education technologies usage as the condition for quality training of the managers of socio-cultural activity. *Information Technologies and Learning Tools*, 2, 98–109 [in English]. doi:10.33407/itlt.v64i2.2027

3. Basiuk, U. & Kovalenko, O. (2021). Metodychnyj suprovid vykorystannja innovacijnykh tekhnologij. [Methodical support of the use of innovative technologies in the organization of the educational process in preschool education institution]. *Molodyj vchenyj – Young Scientist*, 4(92), 30–34 [in Ukrainian]. doi: 10.32839/2304-5809/2021-4-92-7

4. Bogush, A. M. (2022). Vymirujemo jakistj doshkilnojji osvity: metodychna sprjamovanistj [Estimating the quality of preschool education: methodological orientation]. *Naukovyj visnyk Pivdenoukrajinskogo nacionaljnogho pedagoghichnogho universytetu imeni K. D. Ushynskogo – Scientific bulletin of South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky*, 1(138), 7–16 [in Ukrainian]. doi: 10.24195/2617-6688-2022-1-1

5. Denha, N., Kyrylenko, K., Syvokhop, E., Yermakova, S., Stepanchenko, N. & Bilanych, H. (2022). Methodical Work as a Means of Developing Professional Reflection of Teachers. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*, 14(2), 363–392 [in English]. <https://doi.org/10.18662/rrem/14.2/586>

6. Durmanenko, O. L. (2012). Teoretychnyy analiz ponyattya «pedagoghichni umovy» v konteksti monitorynhu vykhovnoyi roboty u vyshchomu navchal'nomu zakladi [Theoretical analysis of the concept of «pedagogical conditions» in the context of monitoring educational work in higher education]. *Molod i rynek – Youth and the market*, 7(90), 135–138 [in Ukrainian].

7. Zhorova, I. (2019). Suchasni tekhnologhiji rozvytku profesionalizmu pedagoghiv u systemi pisljadyplomnoji osvity Ukrajinjy. [Modern technologies of development of pedagogists' professionalism in the system of postgraduate education of Ukraine]. *Visnyk Cherkasjkogho nacionaljnogho universytetu. Serija : Pedagoghichni nauky – Bulletin of the Cherkasy Bohdan Khmelnytsky National University. Series : Pedagogical Sciences*, 1, 96–103 [in Ukrainian].

doi: 10.31651/2524-2660-2019-1-96-103

8. Kunter, M., Klusmann, U., Baumert, J. & Richter, D. (2013). Professional Competence of Teachers: Effects on Instructional Quality and Student Development. *Journal of Educational Psychology*, 105(3), 805–820. [in English]. doi: 10.1037/a0032583

9. Lytvyn, A. & Matseyko, O. (2013). Metodolohichni zasady ponyattya «pedahohichni umovy» [Methodological principles of the concept of «pedagogical conditions»]. *Pedahohika i psykholojiia profesiinoi osvity – Pedagogy and Psychology of Professional Education*, 4, 43–63 [in Ukrainian].

10. Marusynets, M. (2015). Pedagoghichni umovy ta zasoby formuvannja profesijnoji refleksiji majbutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv. [Pedagogical conditions and means of forming professional reflection of primary school teachers]. *Ghirsjka shkola Ukrajinsjkykh Karpat – Mountain School of Carpaty*, 12–13, 196–198. [in Ukrainian]. doi: 10.24195/2414-4665-2016-10-16

11. Naboka, O. G. & Demchenko, M. A. (2017). Metodychna kompetentnistj vykhovateliv doshkiljnykh navchaljnykh zakladiv: teoretychnyj aspect. [Methodical competence of pre-school educational institutions: theoretical aspect]. *Molodyj vchenyj – Young Scientist*, 10.1(50.1), 45–48. [in Ukrainian].

12. Panfilov, Y. & Furmanets, B. (2017). Kompetentnisnyj pidkhid v osviti: dosvid, problemy, perspektyvy. [Competency based approach in education: experience, problems, prospects]. *Teorija i praktyka upravlinnja socialjnymy systemamy – Theory and practice of social systems management*, 3, 55–67. [in Ukrainian]. doi: <https://doi.org/10.20998/%25x>

13. Syrova, Yu. V. (2018). Metodychna kompetentnistj vykhovateliv zakladiv doshkiljnoji osvity jak faktor stanovlennja jikh profesionalizmu. [Preschool teachers' methodical competence as a factor of formation of their professionalism]. *Pedagoghichni nauky – Pedagogical sciences*, LXXXIV, 2, 164–168. [in Ukrainian].

14. Skrinjarić, B. (2022). Competence-based approaches in organizational and individual context. *Humanities and social sciences communications*, 9, 1–12. [in English]. doi: 10.1057/s41599-022-01047-1

15. Sharmahd, N., Peeters, J. & Bushati, M. (2018). Towards continuous professional development: Experiencing group reflection to analyse practice. *European Journal of Education*, 53(1), 58–65. [in English]. doi: 10.1111/ejed.12261

16. Tolochko, S. (2020). Metodologhija formuvannja naukovo-metodychnoji kompetentnosti vykladachiv u pisljadyplomnij pedagoghichnij osviti. [Methodology of formation of scientific and methodological competence of teachers in postgraduate pedagogical education]. *АОГhOΣ : zbirnyk naukovykh pracj – АОГhOΣ : collection de papiers scientifiques*, 47–50 [in Ukrainian]. doi: 10.36074/21.08.2020.v2.17

17. Fesenko, O. (2015). Doslidzhennja fenomena «profesijna kompetentnistj» vchytelja u naukovij literaturi. [The study of the phenomenon of «professional competence» of the teacher in the scientific literature]. *Visnyk Cherkasjkojho nacionaljnogho universytetu. Serija : Pedagoghichni nauky – Bulletin of the Cherkasy Bohdan Khmelnytsky National University. Series : Pedagogical Sciences*, 32(365), 133–138. [in Ukrainian].

ВОЙТОВИЧ Оксана – доктор педагогічних наук, професор кафедри екології, географії та туризму, Рівненський державний гуманітарний університет, вул. С. Бандери, 12, м. Рівне, 33028, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3056-861X>

ResearcherID: <https://www.researchgate.net/profile/Oksana-Voitovych>

ВОЙТОВИЧ Ігор – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри інформаційно-комунікаційних технологій та методики навчання інформатики, Рівненський державний гуманітарний університет, вул. С. Бандери, 12, м. Рівне, 33028, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2813-5225>

ResearcherID: <https://www.researchgate.net/profile/Ihor-Voitovych>

БІЛЕЦЬКИЙ В'ячеслав – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри інформаційно-комунікаційних технологій та методики навчання інформатики, Рівненський державний гуманітарний університет, вул. С. Бандери, 12, м. Рівне, 33028, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2734-7306>

ResearcherID: <https://www.researchgate.net/profile/Vyacheslav-Biletsky>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.2>

Бібліографічний опис статті: Войтович, О., Войтович, І., Білецький, В. (2022). Підготовка майбутніх учителів до використання проектної технології в освітньому процесі. *Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка»*. № 14(46), 18–23. doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.2>

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ПРОЕКТНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Анотація. У статті визначено етапи впровадження проектних технологій в процесі підготовки майбутніх учителів: пошуковий, аналітичний, практичний, презентаційний та контрольний, поетапне виконання яких забезпечує ефективність виконання проекту. Здійснено аналіз вимог щодо реалізації проектної технології в освітньому процесі підготовки майбутніх учителів, що характеризуються наявністю значущої проблеми та практичністю отриманих результатів, самостійною освітньою діяльністю, чітким структуруванням змісту проекту, обов'язковим представленням результатів роботи. Досліджено види проектів, які ефективно реалізуються в освітньому процесі підготовки майбутніх вчителів, а саме: за видом освітньої діяльності, за предметно-змістовим напрямком, за кількістю учасників, за тривалістю виконання.

В ході підготовки майбутніх учителів нами здобуто успішний досвід реалізації проектної технології. З цією метою удосконалено зміст навчальної дисципліни «Методика навчання (за фахом)» шляхом введення практичного заняття «Методика застосування проектних технологій навчання», завдання якого передбачало виконання певного навчального проекту. Тематика запропонованих проектів перекликала із тематикою навчальних проектів, що пропонуються в навчальній програмі конкретного предмету закладу середньої освіти. Це дало змогу залучити майбутніх учителів до проектної діяльності та самостійно реалізувати навчальний проект, який передбачено в програмі навчального предмету, проаналізувати можливі проблемні моменти під час виконання його учнями.

Зроблено висновки, що впровадження проектних технологій спричиняє певні проблеми: недостатній для виконання проекту рівень теоретичних знань і практичних умінь з дисципліни; незрозуміння учасниками проекту мети та завдання, що унеможливує його якісне виконання; недостатня мотивація деяких учасників освітнього процесу щодо виконання такого виду діяльності; ускладненість досягнення мети проекту через недостатній рівень матеріально-технічної бази закладу. Також встановлено, що реалізація даної технології має певні переваги: стимулює здобувачів освіти до освітньої діяльності дослідницького характеру щодо вирішення практично значущих професійних проблем, посилює їхню мотивацію до роботи на занятті, активізує їх самостійну роботу, зокрема навчає самостійно бачити та вирішувати проблему, приймати рішення, прогнозувати результати прийнятих рішень та їх наслідки.

Ключові слова: майбутні вчителі, проектні технології, освітній процес.

VOYTOVYCH Oksana – PhD hab (Education), Professor at the Department of Ecology, Geography and Tourism, Rivne State Humanitarian University, str. S. Bandery, 12, Rivne, 33028, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3056-861X>

ResearcherID: <https://www.researchgate.net/profile/Oksana-Voitovych>

VOYTOVYCH Ihor – PhD hab (Education), Professor, Head of the Department of Information and Communication Technologies and Computer Science Teaching Methods, Rivne State Humanitarian University, str. S. Bandery, 12, Rivne, 33028, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2813-5225>

ResearcherID: <https://www.researchgate.net/profile/Ihor-Voitovych>

BILETSKYI Vyacheslav – PhD (Education), Associate Professor at the Department of Information and Communication Technologies and Teaching Methods of Informatics, Rivne State Humanitarian University, str. S. Bandery, 12, Rivne, 33028, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2734-7306>

ResearcherID: <https://www.researchgate.net/profile/Vyacheslav-Biletsky>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.2>

To cite this article: Voytovych, O., Voytovych, I., Biletskyi, V. (2022). Pidhotovka maibutnikh uchyteliv do vykorystannia proektnoi tekhnolohii v osvithomu protsesi. [Training of future teachers for the use of project technology in the educational process]. *Human Studies. Series of Pedagogy*, № 14(46), 18–23. doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.2>

TRAINING OF FUTURE TEACHERS FOR THE USE OF PROJECT TECHNOLOGY IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Summary. *The article defines the stages of implementation of project technologies in the process of training future teachers: search, analytical, practical, presentation and control, which ensures the effectiveness of project implementation during the phased implementation. Perform an analysis of the requirements for the implementation of project technology in the educational process of training future teachers, which are characterized by the presence of a significant problem and the practicality of the obtained results, independent educational activity, clear structuring of the project content and the mandatory presentation of work results. The types of projects that are effectively implemented in the educational process of training future teachers have been studied, namely: by type of educational activity, by subject-content direction, by the number of participants, by duration of implementation.*

In the course of training future teachers, we have gained successful experience in the implementation of project technology. For this purpose, the content of the educational discipline "Methodology of learning (by subject specializations)" was improved by introducing a practical lesson "Methodology of application of project learning technologies", which would involve the implementation of a certain educational project. The topics of the proposed projects corresponded with the topics of educational projects offered in the educational program of a specific subject of a secondary education institution. This allowed to involve future teachers in project activities, to independently implement the educational project provided in the program of the educational subject, to analyze possible problematic moments during its implementation by students.

It was concluded, that the implementation of project technologies causes certain problems: the level of theoretical knowledge and practical skills in the discipline is insufficient for the implementation of the project; lack of understanding of the goal and task by project participants, which makes its quality implementation impossible; insufficient motivation of some participants of the educational process to perform this type of activity; the difficulty of achieving the project's goal due to the insufficient level of the institution's material and technical base. It has also been established that the implementation of this technology has certain advantages: stimulates education seekers to educational activities of a research regarding the solution of practically significant professional problems, strengthens their motivation to work in class, activates their independent work, in particular, teaches them to independently observe and solve problems, make decisions, predict the results of made decisions and their consequences.

Key words: *future teachers, project technologies, educational process.*

Вступ. Реформування шкільної освіти потребує, в першу чергу, якісної підготовки майбутніх вчителів, які здатні компетентно планувати та організувати освітню діяльність; самостійно обирати методи, засоби та способи освітньої діяльності для забезпечення досягнення учнями результатів навчання; самовдосконалюватися та постійно підвищувати свій професійний рівень; сприяти розвитку здібностей учнів шляхом застосування інноваційних технологій навчання. Відповідно, актуальності набуває підготовка майбутніх вчителів здатних до ефективної освітньої діяльності спрямованої на результативність навчально-пізнавальної діяльності здобувачів середньої освіти. Вважаємо, що однією із ефективних технологій досягнення цілеспрямованої розумової активності учнів та розвитку їх творчих здібностей є впровадження інноваційних технологій в освітній процес закладів загальної середньої освіти. Це зумовлює викладачів педагогічних закладів вищої освіти спрямовувати свою діяльність на підготовку майбутніх вчителів готових до використання інноваційних технологій в своїй педагогічній діяльності, зокрема проектної технології.

Аналіз останніх досліджень. Підготовка майбутніх вчителів до впровадження проектної технології в освітній процес закладів загальної середньої освіти відображено в працях А. Влащенко (підготовка майбутніх вчителів іноземної мови до проектної діяльності), О. Коберник (підготовка майбутніх вчителів технологій до організації проектної діяльності), І. Коновальчук (особливості провадження проектних технологій в закладі загальної середньої освіти), О. Слободяник (проектні технології на уроках фізики), Н. Морзе (реалізація проектів з використанням інформаційно-комунікаційних технологій) та інших.

Мета статті. Метою статті є висвітлення особливостей підготовки майбутніх вчителів до реалізації проектної технології в освітньому процесі та подальшій професійній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Проектна технологія – це технологія, яка передбачає застосування сукупності пошукових, дослідницьких та проблемних методів для самостійної активної навчальної діяльності здобувачів освіти задля отримання практичного результату (Ісаєва, 2005). Важливо, щоб цей результат можна було застосувати в реальній практичній діяльності.

Майбутній вчитель зможе ефективно впроваджувати проектну технологію в свою педагогічну діяльність лише в тому випадку, коли він

сам в процесі вивчення фахових дисциплін був задіяний в активну навчальну діяльність щодо вирішення навчальних ситуацій професійного спрямування. В даному контексті ми акцентуємо увагу на важливості впровадження проектної технології в освітній процес підготовки вчителя, зокрема під час викладання дисципліни «Методика навчання (за фахом)», яка є обов'язковою компонентою освітніх програм галузі 01 Освіта/Педагогіка.

Застосування проектної технології в процесі підготовки майбутніх вчителів надає навчальним заняттям з «Методика навчання (за фахом)» дослідницького характеру щодо вирішення практично значущих професійних проблем. Варто навчити майбутніх учителів самостійно бачити та вирішувати проблему, приймати рішення, прогнозувати результати прийнятих рішень та їх наслідки. В навчальних програмах для закладів загальної середньої освіти (Навчальні програми, 2017) наведені орієнтовні теми навчальних проектів, виконання яких забезпечуватиме формування компетентностей учнів. Звичайно, що вчителі, а також учні можуть пропонувати свої теми проектів. Учні виконують навчальні проекти індивідуально, парно або в групах, а вчитель консультує учнів щодо планування етапів проекту, визначення його мети та завдань, методів дослідження та представлення результатів, пошуку необхідної навчальної інформації, координує хід виконання навчального проекту.

Для того, щоб майбутній вчитель був готовий до такої діяльності в зміст навчальної програми «Методика навчання (за фахом)» нами введено практичне заняття «Методика застосування проектних технологій навчання», завдання якого передбачають виконання певного навчального проекту. Таким чином, нами здобуто успішний досвід реалізації проектної технології у процесі підготовки майбутніх учителів. Тематика запропонованих проектів перекликалася із тематикою навчальних проектів, що пропонуються в навчальній програмі конкретного предмету закладу середньої освіти. Це дало змогу не лише залучити майбутніх учителів до проектної діяльності, а й дозволило самостійно реалізувати навчальний проект, який передбачено в програмі навчального предмету, проаналізувати можливі проблемні моменти під час виконання його учнями.

Як зазначає С. Бондар, впровадження проектної технології в освітній процес закладів загальної середньої освіти є важливим елементом діяльності вчителя, який прагне

досягти запланованих результатів навчання (Бондар С., Момот Л., Липова Л., & Голошко М., 2003, 30-31). Тому в закладі вищої освіти доречно, впроваджувати проектні технології також і в процесі викладання фахових дисциплін, що сприятиме формуванню предметних компетентностей, творчому застосуванню предметних знань під час вирішення проблемних ситуацій, умінню будувати свій алгоритм дій, умінню застосовувати різні методи, способи і засоби діяльності, умінню аргументувати своє бачення щодо вирішення проблемних ситуацій, здатності застосовувати інформаційні технології для оброблення даних та представлення результатів роботи. Успішне виконання проекту потребує чіткої поетапності його реалізації, в даному контексті ми виділяємо такі основні етапи реалізації проектної технології в освітньому процесі (Войтович О., & Сергієнко В., 2017):

– пошуковий: вибір теми проекту, аналіз проблеми дослідження, формулювання мети, обговорення методів дослідження;

– аналітичний: огляд способів отримання та аналіз інформації, обговорення шляхів досягнення мети проекту, визначення алгоритму діяльності, розподіл обов'язків серед виконавців проекту, планування ходу виконання проекту;

– практичний: покрокове виконання запланованих завдань;

– презентаційний: оформлення результатів дослідження, підготовка презентації та представлення результатів, захист проекту;

– контрольний: аналіз отриманих результатів, за необхідності коригування, оцінювання якості виконання проекту.

Звичайно, що всі вищезазначені етапи реалізації проектної технології взаємопов'язані між собою і їх поетапне виконання сприяє ефективному виконанню проекту.

Безперечно, важливо, щоб у майбутніх учителів в процесі навчання у закладі вищої освіти сформувалося навички оформлення проекту, тому під час виконання проекту важливим було дотримуватися чіткої структури оформлення проекту:

1. Тема проекту, керівник проекту, виконавці проекту.

2. Актуальність проекту, що передбачає розкриття проблеми дослідження, причин її виникнення, наслідків проблеми в разі її не вирішення, аналіз досліджень щодо вирішення цієї проблеми та отримані результати, пропозиції щодо вирішення проблеми дослідження.

3. Мета проекту, що описує прагнення отримання кінцевого результату.

4. Планування проекту, описує поетапність виконання завдання щодо досягнення мети проекту виконавцями.

5. Очікувані результати проекту, представляються результати, що будуть отримані після реалізації проекту.

Крім того, пропонувалося майбутнім учителям підготувати методичну картку проекту (таблиця 1).

В процесі виконання проекту викладач виконує лише роль консультанта, щоб у майбутніх вчителів сформувалося певне бачення ролі вчителя в такій діяльності. Тобто, майбутні вчителі повинні розуміти, що виконання проекту є самостійною навчальною діяльністю учнів, а вчитель є наставником

Таблиця 1

Методична картка проекту

Тема проекту			
Актуальність проекту			
Мета проекту			
Дисципліни з якими інтегрується			
Керівник проекту	(ПІБ керівника проекту, посада)		
Факультет, курс, група, спеціальність			
Виконавці проекту	Можливий розподіл за етапами		
Етапи реалізації проекту	Пошуковий	Аналітичний	...
Завдання проекту	Завдання 1. Завдання 2.	Завдання 1. Завдання 2.	
Терміни виконання завдань	дата	дата	
Очікувані результати проекту	форма продукту проектної діяльності		
Апробація результатів роботи на семінарах чи конференціях (якщо є)			
Відзначення виконавців проекту			

та консультантом, який виконує певні функції на кожному етапі реалізації проекту.

Варто дотримуватися вимог щодо реалізації проектної технології в освітньому процесі підготовки майбутніх учителів:

- наявність значущої проблеми, яка потребує дослідницької діяльності здобувачів освіти шляхом інтеграції знань щодо її вирішення;
- теоретична або практична значущість очікуваних результатів;
- самостійна діяльність здобувачів освіти, яка може реалізовуватися в різних формах діяльності (індивідуальна, групова);
- чітке структурування змісту проекту;
- обов'язкова презентація результатів роботи над проектом.

Ми впроваджували в освітньому процесі підготовки майбутніх учителів і індивідуальні, і групові форми роботи над проектом, та хочемо відмітити, що на початковому етапі впровадження даної технології слід застосувати групову діяльність здобувачів вищої освіти над проектом, оскільки це дало можливість кожному учаснику проекту ефективно проявити свої індивідуальні здібності на певному етапі виконання проекту, одні учасники проявили себе як генератори ідей, інші – як хороші дослідники або гарні оформлювачі результатів роботи. Виконавши два – три проекти в групі, можна пропонувати індивідуальні проекти, тоді ефективність їх виконання значно вища, оскільки є досвід роботи і розуміння практичних дій на кожному етапі діяльності.

Давши можливість майбутнім учителям проявити свої індивідуальні здібності при виконанні групових (колективних) проектів ми отримали змогу:

- чіткіше розподілити ролі учасників проекту;
- сформувати мінігрупи для виконання проектів з включенням виконавців різних категорій (генератор ідей, дослідник, дизайнер, тощо);
- пропонувати індивідуальні проекти відповідно до їх видів.

Проаналізуємо питання класифікації проектів (Прокопенко І, 2018); (Коберник О., 2003), які доречно впроваджувати в освітній процес підготовки майбутніх учителів:

- за видом освітньої діяльності: інформаційний проект, що спрямований на пошук інформації про об'єкт дослідження, її аналіз та узагальнення; дослідницький проект, який передбачає проведення здобувачами освіти певної дослідницької діяльності, що потребує продуманої структури, аргументації актуальності проекту, вибору предмета та об'єкта дослідження,

визначення завдань та методів дослідження, продуманості шляхів вирішення проблеми; творчий проект, що скерований на вирішення нестандартного завдання; практико-орієнтований проект, що спрямований на досягнення визначеного результату прикладного характеру;

- за предметно-змістовим напрямком: монодисциплінарний проект, що ґрунтується на змісті однієї дисципліни; міждисциплінарний проект, виконання якого ґрунтується на аналізі змісту декількох дисциплін;

- за кількістю учасників: індивідуальний; парний; груповий.

- за тривалістю виконання: короткотривалий проект, що реалізується здобувача освіти в межах одного навчального заняття; середньотривалий проект, що реалізується в межах двох-трьох занять; довготривалий проект, що реалізується протягом вивчення конкретної навчальної дисципліни.

Результати власного досвіду вказують на те, що на початковому етапі реалізації проектної технології варто використовувати інформаційні проекти, оскільки продуктом такої діяльності є навчальна інформація, яка може бути представлена в різних формах (есе, відео, мультимедійна презентація). Інформаційні проекти можуть бути основою для залучення майбутніх вчителів до проектної діяльності з метою формування необхідних предметних компетентностей, розвитку особистісних якостей та підвищення інтересу до такого виду діяльності.

Маючи досвід реалізації інформаційних проектів у освітньому процесі підготовки вчителів, доречно переходити до впровадження дослідницьких проектів, оскільки вони потребують більше часу для підготовки та спрямовані на вирішення певної проблеми. В структурі підготовки майбутніх вчителів такі проекти можуть бути різної тематики, зокрема дослідження щодо вирішення певних екологічних проблем регіону (такий проект має міждисциплінарну спрямованість (для майбутніх вчителів біології, хімії, географії)), дослідження народного промислу регіону (для майбутніх вчителів історії), дослідження щодо застосування альтернативних джерел енергії в регіоні (для майбутніх вчителів фізики, географії), вивчення екологічних проблем використання побутової хімії (на прикладі засобів для миття посуду)» (для майбутніх екологів, вчителів хімії, географії) (Войтович О., & Сергієнко В., 2017), дослідження проблем сталого розвитку людства із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій (для майбутніх екологів,

вчителів інформатики, географії) (Horbatiuk R., Voitovych O., & Voitovych I., 2020).

Творчі проекти орієнтовані на розвиток нестандартного мислення в учасників проекту, розвитку їх проектних умінь, виявлення індивідуальних здібностей. Для підготовки майбутніх учителів пропонувався проект на тему: «Вчитель – більше ніж професія», результатами проектного продукту були: фотовиставка, відеофільми, журнал тощо. Особливістю практико-орієнтованого проекту є чітко визначений продукт, який можна застосувати в практичній діяльності, наприклад, макет зоологічного куточка (для майбутнього вчителя біології), проект географічного майданчика (для майбутнього вчителя географії), рекомендації щодо покращення енергоефективності виробничих майстерень (для майбутнього вчителя технологій) тощо.

В ході впровадження проектної технології в освітній процес підготовки майбутніх учителів

виникають певні проблеми: недостатній, для виконання проекту, рівень теоретичних знань і практичних умінь з дисципліни; нерозуміння учасниками проекту мети та завдання, що унеможливує його якісне виконання; недостатня мотивація деяких учасників освітнього процесу щодо виконання такого виду діяльності; ускладненість досягнення мети проекту через недостатній рівень матеріально-технічної бази закладу. Та все ж таки, як показує досвід, проектна технологія стимулює здобувачів освіти до освітньої діяльності, посилює їхню мотивацію до роботи на занятті та активізує їх самостійну роботу.

Висновки. Таким чином, впровадження проектної технології в освітній процес підготовки майбутніх учителів спонукає здобувачів освіти до самостійної діяльності, активізує різні методичні підходи в освітній діяльності, сприяє розумінню ефективності такого виду діяльності для формування предметної компетентності, забезпечує розвиток проектно-технологічних знань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар С., Момот Л., Липова Л., & Головка М. (2003). Перспективні педагогічні технології в шкільній освіті. Рівне : Тетіс.
2. Войтович О., & Сергієнко В. (2017). Виконання студентами – екологами технологічних проектів із використанням хмарних технологій. *Педагогічний часопис Волині*. Луцьк, СШУ імені Лесі Українки. 4(7). 45–50.
3. Ісаєва Г. Метод проектів – ефективна технологія навчання. URL: <http://osvita.ua/school/method/technol/1415/>
4. Навчальні програми для 5–9 класів. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>
5. Педагогічні технології в підготовці вчителів : навчальний посібник. (2018) / за ред. І. Ф. Прокопенка. 3-тє вид., допов. і перероб. Харків : ХНПУ.
6. Теорія і методика трудового навчання : монографія. (2003) / за ред. О. М. Коберника. К. : Nauk. світ.
7. Horbatiuk R., Voitovych O., & Voitovych I. Formation of project competence of future environmentalists. The International Conference on Sustainable Futures: Environmental, Technological, Social and Economic Matters (ICSF 2020). Kryvyi Rih, Ukraine, May 20–22, 2020. E3S Web of Conferences. 2020. Volume 166. Article 10026. URL: https://www.e3s-conferences.org/articles/e3sconf/abs/2020/26/e3sconf_icsf2020_10026/e3sconf_icsf2020_10026.html ; DOI: 10.1051/e3sconf/202016610026

REFERENCES

1. Bondar S., Momot L., Lypova L., & Holovko M. (2003). Perspektyvni pedahohichni tekhnolohii v shkilnii osviti [Promising pedagogical technologies in school education]. Rivne : Tetis. [in Ukrainian].
2. Voitovych O., & Serhiienko V. (2017) Vykonnannia studentamy – ekolohamy tekhnolohichnykh proektiv iz vykorystanniam khmarnykh tekhnolohii [Implementation of technological projects by students – ecologists using cloud technologies]. *Pedahohichnyi chasopys Volyni – Pedagogical journal of Volyn*. Lutsk : SNU imeni Lesi Ukrainky, 4(7). 45–50. [in Ukrainian].
3. Isaieva H. Metod proektiv – efektyvna tekhnolohiia navchannia [The project method is an effective teaching technology]. URL: <http://osvita.ua/school/method/technol/1415/> [in Ukrainian].
4. Navchalni prohramy dlia 5–9 klasiv [Educational programs for grades 5–9]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas> [in Ukrainian].
5. Pedahohichni tekhnolohii v pidhotovtsi vchyteliv : navchalnyi posibnyk [Pedagogical technologies in teacher training: study guide] (2018) / za red. I. F. Prokopenka. 3-ye vyd., dopov. i pererobl. Kharkiv : KhNPU. [in Ukrainian].
6. Teoriia i metodyka trudovoho navchannia: monohrafiia [Theory and methods of labor training : monograph]. (2003) / za red. O. M. Kobernyka. K. : Nauk. svit. [in Ukrainian].
7. Horbatiuk R., Voitovych O., Voitovych I. (2020). Formation of project competence of future environmentalists. *The International Conference on Sustainable Futures: Environmental, Technological, Social and Economic Matters (ICSF 2020)*. Kryvyi Rih, Ukraine, May 20–22, 2020. E3S Web of Conferences. 166. 10026. URL: https://www.e3s-conferences.org/articles/e3sconf/abs/2020/26/e3sconf_icsf2020_10026/e3sconf_icsf2020_10026.html ; DOI: 10.1051/e3sconf/202016610026

ВОЛОБУЄВ Владислав – ад'юнкт відділення докторантури та ад'юнктури науково-організаційного відділу, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, вул. Шевченка 46, 29000, м. Хмельницький, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6149-8469>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.3>

Бібліографічний опис статті: Волобуєв, В. (2022) Критерії, показники та рівні сформованості професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до проектного управління. *Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка»*. № 14(46), 24–29. doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.3>

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ СФОРМОВАНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ ДО ПРОЕКТНОГО УПРАВЛІННЯ

Анотація. Стаття присвячена проблемі професійної підготовки офіцерів-прикордонників тактичного рівня військової освіти. Метою статті є здійснення вибірково-аспектного аналізу наукової літератури з представленої проблеми удосконалення педагогічної діагностики сформованості професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до проектного управління. Автор довів актуальність запропонованої у статті проблеми: зміст професійної підготовки майбутніх офіцерських кадрів Державної прикордонної служби України повинен урахувати кращий світовий досвід фахової підготовки представників сектору безпеки та оборони, зміни у сучасній світовій спільноті й водночас – євроінтеграційний вектор. Одним зі шляхів забезпечення якісної професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників тактичного рівня військової освіти є підвищення рівня їхньої професійної готовності. Конкретизовано критерії, показники та рівні сформованості професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до проектного управління: мотиваційний критерій – професійна спрямованість та мотивація офіцера до реалізації проектного управління, до удосконалення професійних якостей, реформування професійного середовища, інтерес до професійної діяльності тощо; інформаційний критерій – комплекс знань щодо професійної діяльності (зміст та специфіка проектного підходу у прикордонній службі, специфіка прикордонного відомства, тактика служби, знання нормативно-правової бази, відомчих документів); результативний критерій – представлений вміннями та навичками курсантів-прикордонників, важливих для здійснення проектного управління, тобто це використання знань з сукупності навчальних дисциплін у вирішенні завдань охорони державного кордону. Уточнено рівні сформованості професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до проектного управління: високий, середній, низький.

Сформульовано висновки проведеного дослідження та перспективи подальших наукових пошуків (з'ясування педагогічних умов формування зазначеної компетентності, а також змісту методичних рекомендацій науково-педагогічним працівникам щодо її формування).

Ключові слова: офіцери-прикордонники; професійна підготовка; професійна готовність; проектне управління; критерій, показник, рівень.

VOLOBUEV Vladyslav – Adjunct at the Department of Doctoral Studies and Adjuncts at the Scientific and Organizational Department, National Academy of the State Border Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytskyi, str. Shevchenka 46, 29000, Khmelnytskyi, Ukraine

ORCID: 0000-0002-6149-8469

DOI:

To cite this article: Volobuev, V. (2022). Kryteriyi, pokaznyky ta rivni sformovanosti profesiyanoi hotovnosti maybutnikh ofitseriv-trykordonnykiv do proektnoho upravlinnya [Criteria, indicators and levels of professional readiness of future border officers for project management]. *Human Studies. Series of Pedagogy*, № 14(46), 24–29. doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.3>

CRITERIA, INDICATORS AND LEVELS OF PROFESSIONAL READINESS OF FUTURE BORDER OFFICERS FOR PROJECT MANAGEMENT

Summary. *The article is devoted to the problem of professional training of border guard officers at the tactical level of military education. The purpose of the article is to carry out a selective-aspect analysis of the scientific literature on the presented problem of improving the pedagogical diagnosis of the professional readiness of future border guards for project management. The author proved the relevance of the problem proposed in the article: the content of professional training of future officers of the State Border Guard Service of Ukraine should take into account the best global experience of professional training of representatives of the security and defense sector, changes in the modern world community and, at the same time, the European integration vector. One of the ways to ensure high-quality professional training of future border guards officers of the tactical level of military education is to increase the level of their professional readiness. The criteria, indicators and levels of formation of the professional readiness of future border guards officers for project management have been specified: motivational criterion – professional orientation and motivation of the officer to implement project management, to improve professional qualities, reform the professional environment, interest in professional activities, etc.; informational criterion – a set of knowledge regarding professional activity (content and specifics of the project approach in the border service, specifics of the border agency, service tactics, knowledge of the legal framework, departmental documents); the effective criterion is represented by the abilities and skills of border guard cadets, important for the implementation of project management, that is, it is the use of knowledge from a set of educational disciplines in solving the tasks of protecting the state border. The levels of formation of professional readiness of future border officers for project management have been clarified: high, medium, low.*

The conclusions of the conducted research and the prospects of further scientific research are formulated (clarification of the pedagogical conditions for the formation of the specified competence, as well as the content of methodological recommendations for scientific and pedagogical workers regarding its formation).

Key words: *border guard officers, professional training, professional readiness, project management, criterion, indicator, level.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Ефективність забезпечення професійної підготовки майбутніх офіцерів тактичного рівня військової освіти залежить від з'ясування динаміки її розвитку і можливостей виміряти усі параметри. У ракурсі нашої уваги – проблема формування професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників тактичного рівня військової освіти до проектного управління. Спектр питань, дотичних до зазначеної вище проблеми досить широкий, зокрема педагогічна діагностика, формулювання висновків та рекомендацій, визначення педагогічних умов тощо. Пропонуємо зупинитись на питанні педагогічної діагностики процесу формування професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до проектного управління (далі – ПГМОППУ). Сама діагностика покликана вивчити на основі наукових інструментів результативність процесу завдяки фіксації змін у рівнях сформованості ПГМОППУ. Виконання такого завдання можливе через вимірювання, фундаментом якого виступаю, критерії та відповідні їм показники, а також спеціально розроблений діагностичний супровід.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Для педагогічних досліджень проблематика формування професійної готовності представників певної соціально-професійної страти не є новою. У різних наукових джерелах: дисертаціях, монографіях та публікаціях запропоновано напрямки вирішення проблеми формування професійної готовності, здатності або компетентності осіб. Враховуючи дедуктивний підхід – рух думки від загального до часткового – нами проаналізовано такі наукові праці:

– В. Багрій – визначення критеріїв сформованості професійних умінь (Багрій, 2012);

– Т. Канівець – засади педагогічної діагностики та оцінювання (Канівець, 2012);

– Л. Балагур – оцінка фахової готовності майбутніх офіцерів-прикордонників управління основними підрозділами охорони державного кордону (Балагур, 2015);

– О. Лемешко – розроблення діагностичного апарату у формуванні професійної готовності до вирішення нестандартних ситуацій у пунктах пропуску через державний кордон (Лемешко, 2015) тощо.

Слід зазначити, що у Національній академії Державної прикордонної служби сформовано потужні наукові школи, а отже представлено чимало наукових праць. Нас зацікавили наступні: О. Лемешко (професійна компетентність як складова професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників) (Лемешко, 2016), Р. Мішенюк (розвиток професійної компетентності офіцерів управління органами охорони державного кордону) (Мішенюк, 2015), О. Торічний (формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників) (Торічний, 2016) та інші.

За сучасними канонами, не прийнято поділяти науку на вітчизняну та зарубіжну, проте є чимало доробків з проблеми розвитку професійної компетентності і у зарубіжних авторів, а саме: Р. Боятціз (Боятціз, 2007) С. Санджі (Санджі, 2009) та ін.

Нажаль, практично не вивченим є проблема визначення критеріїв та відповідних їм показників розвитку професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до проектного управління.

Мета статті. Метою статті є здійснення вибірково-аспектного аналізу наукової літератури з представленої проблеми та конкретизація критеріїв, показників та рівнів сформованості професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до проектного управління.

Виклад основного матеріалу. Популярність сучасних науково-методологічних підходів в освіті – компетентісного, діяльнісного, системного та інших – пояснюється їх можливостями щодо удосконалення фахової підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників з метою реалізації ними повсякденної та службово-бойової діяльності.

Стан сформованості ПГМОППУ можна визначити завдяки уточненню критеріїв, конкретизації показників та на основі цього – характеристиці рівні готовності.

Згідно із логікою дослідження, першочерговим завданням є уточнення змісту пріоритетних понять, зокрема: критерій, показник та рівень. Педагогічна та психологічна література використовують поняття «критерій» для позначення певного мірила, оцінювання предметів, явищ, ознак. Водночас, можна стверджувати, що критерієм вважають певну основу для оцінки, розкриття змісту чогось або здійснення класифікації. Популярним тлумаченням «критерію» є таке: підстава для оцінки щодо ефективності певного процесу.

Будь-який критерій повинен охоплювати суму показників, що відповідають певному рівню явища. Стосовно «показника», то зміст цього поняття розкривають за допомогою таких слів: підтвердження, ознака, доказ, унаочнені дані про результати діяльності, процесу, дані про певні досягнення.

Варто наголосити на тому, що основним завданням педагогічної діагностики є отримання достовірної інформації про явище чи процес, об'єкт. Враховуючи це, критерії у педагогіці повинні відповідати таких вимогам, як:

- об'єктивність – не бути залежними від особистісних характеристик дослідників;
- надійність – забезпечення необхідної статистики оцінок;
- ефективність – відображення чинників, що мають вплив на параметри оцінювання;
- однозначність в оцінці.

Ми звернулись до досліджень, які пропонували основними критеріями професійної готовності (компетентності, здатності, підготовленості) вважати ефективність професійної діяльності. Проте, це питання залишається дискусійним, тому С. Білявець ключовими критеріями та показниками професійної культури прикордонників-військовослужбовців є мотиваційно-вольовий, результативно-оцінний та когнітивно-поведінковий (Білявець, 2013). У працях вітчизняної дослідниці О. Миропольської запропоновано оцінювати рівень сформованості професійної компетентності представників митної служби у середовищі службової діяльності і звернути увагу на такі її компоненти як структурно-особистісний, функціонально-особистісний та діяльнісно-процесуальний (Миропольська, 2010).

У своїх працях О. Луцький пропонував для оцінки рівня сформованості управлінської компетентності керівників органів охорони державного кордону наступні критерії: когнітивний (як знання управлінської теорії), емоційно-мотиваційний (прагнення здійснювати професійну діяльність), ціннісно-особистісний (ділові характеристики, індивідуальність, особистісні якості тощо), і на останок, операційно-результативний (навички прийняття управлінських рішень та їх результативність) (Луцький, 2013).

Загалом, можна констатувати, що пріоритетними критеріями, дослідники вважають професійні знання (синергія декількох наук у фактах, ідеях, поняттях, поглядах), комунікативна культура (вміння сформулювати свою думку у будь-якій формі, а також її

аргументація), особистісний потенціал (професійне зростання, рефлексія).

Таким чином, за результатами теоретичного аналізу науково-педагогічної літератури, а також врахування розробленої нами структури професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до проектного управління (когнітивно-інтелектуальний компонент – професійні та інтегративні знання (з навчальних дисциплін гуманітарного блоку, управлінського та військово-прикордонного); змістово-діяльнісний компонент – представлений вміннями та навичками проектно-управлінського та військово-прикордонного змісту; особистісно-рефлексивний компонент – етика поведінки, конфіденційність, об'єктивність, корпоративна культура, чесність, мотивація тощо), можна сформулювати такий висновок – основними критеріями формування ПГМОППУ є:

– мотиваційний критерій – професійна спрямованість та мотивація майбутнього офіцера-прикордонника щодо удосконалення професійних якостей, реформування професійного середовища, інтерес до професійної діяльності тощо;

– інформаційний критерій – комплекс знань щодо професійної діяльності та проектного підходу в прикордонній службі (специфіка прикордонного відомства, тактика служби, знання нормативно-правової бази, відомчих документів, проектний підхід);

– результативний критерій – представлені вміннями та навичками майбутніх офіцерів-прикордонників, важливих для професійної діяльності, тобто це використання знань з сукупності навчальних дисциплін у вирішення завдань охорони державного кордону та реалізації проектної діяльності у відомстві.

Мотиваційному критерію сформованості ПГМОППУ відповідають такі показники: усвідомлення потреби та важливості у підвищенні рівня власної професійної готовності; прояв інтересу до чинників професійної діяльності, інтерес до проблем функціонування професійної сфери прикордонників, сформованість професійно-особистісних якостей, усвідомлення потреби у неперервному самовдосконаленні.

Інформаційний критерій характеризується такими показниками: поінформованість про специфіку охорони кордону, знання тактики

(загальновійськової та прикордонної служби), знання управлінської теорії (робота з людськими ресурсами, професійна взаємодія, проектне та стратегічне управління), знання основ міжособистісної комунікації, знання засад професійного зростання та самовдосконалення.

Результативному критерію сформованості ПГМОППУ відповідають такі показники: проектно-управлінські навички та вміння, організаційні вміння та навички офіцерів, вміння здійснювати логічні операції та процедури з інформацією, вміння налагоджувати взаємодію на макро, мезо та мікрорівнях, емоційна стабільність у нестандартних ситуаціях, адекватна самооцінка.

Враховуючи подану вище змістову характеристику критеріїв та показників ПГМОППУ, нами оцінено кожен показник за трибальною шкалою:

– високий рівень сформованості ПГМОППУ, за яким показники яскраво виражені та систематично виявляються у діяльності офіцерів-прикордонників – «3» бали;

– середній рівень сформованості ПГМОППУ, за яким показники можна зафіксувати, але не виявити у діях офіцера, водночас можна помітити певні відхилення за недостатньої сформованості професійної готовності – «2» бали;

– низький рівень сформованості ПГМОППУ, за яким показники можна виявити дуже слабо, фіксується негативна спрямованість – «1» бал.

Таким чином, на основі узагальнення результатів теоретичного та емпіричного аналізу, нами визначено три критерії сформованості ПГМОППУ з відповідними показниками, а також три її рівні розвиненості – високий, середній, низький.

Висновки. Актуальність проблеми формування професійної готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до проектного управління є безперечною та перспективною у наукових аспектах. За результатами аналізу конкретизовано діагностичний інструментарій визначення стану сформованості ПГМОППУ.

Перспективними напрямками подальших наукових досліджень є з'ясування педагогічних умов формування зазначеної готовності, а також змісту методичних рекомендацій науково-педагогічним працівникам щодо її формування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Багрій В. Н. Критерії та рівні сформованості професійних умінь майбутніх соціальних педагогів. *Зб. наук. пр. Хмельницького ін-ту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2012. № 6. С. 10–15.
2. Балагур Л. О. Підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників до управління основними підрозділами охорони державного кордону : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2015. 227 с.

3. Білявець С. Я. Формування професійної культури у військовослужбовців за контрактом в органах охорони державного кордону України : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / НАДПСУ, Хмельницький, 2013. 185 с.
4. Канівець Т. М. Основи педагогічного оцінювання : навчально-методичний посібник. Ніжин : Видавець ПП Лисенко М.М., 2012. 102 с.
5. Лемешко О. Професійна компетентність як складова готовності майбутніх офіцерів-прикордонників до локалізації нестандартних ситуацій в пунктах пропуску через державний кордон. *Збірник наукових праць «Військова освіта» Національного університету оборони України імені Івана Черняховського*. 2016. № 1(33). С. 179–184
6. Луговська Е. М. Критерії оцінювання фахової компетентності техніків-механіків агропромислового виробництва. *Науковий вісник Донбасу*. 2013. № 1. URL: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN21/13lemtav.pdf> (дата звернення: 12.06.22).
7. Луцький О. Л. Розвиток управлінської компетентності керівних кадрів Державної прикордонної служби України у процесі фахової підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / НАДПСУ, Хмельницький, 2013. 299 с.
8. Мішенюк Р. М. Результати експериментальної перевірки педагогічних умов розвитку професійної компетентності у майбутніх магістрів управління органами охорони державного кордону в процесі фахової підготовки. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Сер. : Педагогічні та психологічні науки*. 2015. № 1. С. 145–160. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnarv_ppn_2015_1_14 (дата звернення: 12.06.22).
9. Миропольська О. В. Формування професійної компетентності фахівців митних органів в умовах службової діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. : 13.00.04 / Нац. акад. Держ. прик. служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2010. 20 с.
10. Тернопільська В. І., Дерев'яно О. В. Визначення критеріїв сформованості професійної компетентності майбутніх гірничих інженерів. *Наук. часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Пед. науки*. 2010. Вип. 31. С. 264–267.
11. Торічний О. В. Формування професійної компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників засобами проєктної діяльності. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Педагогіка*. 2016. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2016_1_10 (дата звернення: 12.06.22).
12. Boyatzis, R. E. «Competencies in the 21st century». *Journal of Management Development*, 2007, 27(1): 5–12.
13. Sanghi, S. «Building Competencies». *Industrial Management*, 2009, 51(3): 14–17.

REFERENCES

1. Bagriy V. N. (2012) Kryteriyi ta rivni sformovanosti profesiynykh umin' maybutnikh sotsial'nykh pedahohiv. [Criteria and levels of professional skills of future social educators]. *Coll. Science. Khmelnytsky Institute of Social Technologies*, University of Ukraine. № 6. P. 10–15. [in Ukrainian].
2. Balagur L. O. (2015) Pidhotovka maybutnikh ofitseriv-trykordonnykiv do upravlinnya osnovnymy pidrozdilamy okhorony derzhavnoho kordonu. [Training of future border officers to manage the main units of state border protection] : diss. ... candidate of pedagogy Sciences : 13.00.04. Khmelnytskyi, 227 p. [in Ukrainian].
3. Bilyavets S. Ya. (2013) Formuvannya profesiynoyi kul'tury u viys'kovosluzhbovtsiv za kontraktom v orhanakh okhorony derzhavnoho kordonu Ukrayiny. [Formation of professional culture in servicemen under contract in the bodies of protection of the state border of Ukraine] : dis. ... candidate ped. Science : 13.00.04 / Khmelnytsky. 185 p. [in Ukrainian].
4. Kanivets T. M. (2012) Osnovy pedahohichnoho otsinyuvannya. [Fundamentals of pedagogical evaluation]: [teaching aid]. Nizhyn : Publisher P.P. Lysenko. 102 p. [in Ukrainian].
5. Lemeshko O. (2016) Profesiyna kompetentnist' yak skladova hotovnosti maybutnikh ofitseriv-trykordonnykiv do lokalizatsiyi nestandardnykh sytuatsiy v punktakh propusku cherez derzhavnyy kordon. [Professional competence as a component of the readiness of future border guards to localize unusual situations at checkpoints across the state border]. *Collection of scientific works "Military Education" of the National University of Defense of Ukraine named after Ivan Chernyakhovsky*. № 1(33). P. 179–184. [in Ukrainian].
6. Lugovskaya E. M. (2013) Kryteriyi otsinyuvannya fakhovoyi kompetentnosti tekhnikov-mekhanikov ahropromysloвого виробництва. [Criteria for assessing the professional competence of technicians-mechanics of agro-industrial production]. *Scientific Bulletin of Donbass*. No. 1. URL: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN21/13lemtav.pdf> (access date: 12.06.22) [in Ukrainian].
7. Lutsky O. L. (2013) Rozvytok upravlins'koyi kompetentnosti kerivnykh kadriv Derzhavnoyi trykordonnoyi sluzhby Ukrayiny u protsesi fakhovoyi pidhotovky. [Development of managerial competence of management staff of the State Border Guard Service of Ukraine in the process of professional training] : dis. ... candidate ped. Science : 13.00.04 / Khmelnytsky. 299 p. [in Ukrainian].
8. Mishenyuk R. M. (2015) Rezul'taty eksperymental'noyi perevirky pedahohichnykh umov rozvytku profesiynoyi kompetentnosti u maybutnikh mahistriv upravlinnya orhanamy okhorony derzhavnoho kordonu v protsesi fakhovoyi pidhotovky. [The results of the experimental verification of pedagogical conditions for the

development of professional competence in future masters of management of state border protection bodies in the process of professional training]. *Collection of scientific works of the National Academy of the State Border Service of Ukraine. Ser. : Pedagogical and psychological sciences*. 2015. No. 1. P. 145–160. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnapv_ppn_2015_1_14 (date of application: 12.06.22).

9. Myropolska O. V. (2010) Formuvannya profesijnoyi kompetentnosti fakhivtsiv mynykh orhaniv v umovakh sluzhbovoyi diyal'nosti. [Formation of professional competence of customs specialists in terms of official activity] : author's ref. dis. for science. degree of cand. ped. Science: special. : 13.00.04 / Nat. acad. State. adj. service of Ukraine named after B. Khmelnytsky. Khmelnytsky. 20 p. [in Ukrainian].

10. Ternopilska V. I., Derevyanko O. V. (2010) Vyznachennya kryteriyiv sformovanosti profesijnoyi kompetentnosti maybutnikh hirnychykh inzheneriv. [Determination of criteria for the formation of professional competence of future mining engineers]. *Nauk. magazine of NPU named after MP Drahomanov. Series 5. Ped. science*. Vip. 31. P. 264–267. [in Ukrainian].

11. Torichny O. V. (2016) Formuvannya profesijnoyi kompetentnosti maybutnikh ofitseriv-prykordonnykiv zasobamy proektnoyi diyal'nosti. [Formation of professional competence of future border guards by means of project activities]. *Bulletin of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Series: Pedagogy*. 2016. Vip. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2016_1_10 (access date: 12.06.22) [in Ukrainian].

12. Boyatzis, R. E. (2007) «Competencies in the 21st century». *Journal of Management Development*, 27(1): 5–12.

13. Sanghi, S. (2009) «Building Competencies». *Industrial Management*. 51(3): 14–17.

УДК 378.016:796/799(07)

ГАЛАТЮК Михайло – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки, освітнього менеджменту та соціальної роботи, Рівненський державний гуманітарний університет, вул. С. Бандери, 12, м. Рівне, Рівненська обл., Україна, 33017

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5824-6036>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.4>

Бібліографічний опис статті: Галатюк, М. (2022). Розвиток спортивної культури майбутніх фахівців фізичного виховання у контексті процесів діджиталізації спорту. *Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка»*. № 14(46), 30–35. doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.4>

РОЗВИТОК СПОРТИВНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У КОНТЕКСТІ ПРОЦЕСІВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ СПОРТУ

Анотація. Мета роботи – схарактеризувати вплив процесів діджиталізації на сучасний студентський спорт і розвиток спортивної культури майбутніх фахівців фізичного виховання. Розкрити можливості використання цифрових технологій у студентському спорті. Запропонувати конкретні приклади використання цифрових технологій під час тренувальної і змагальної діяльності.

Методологія дослідження проблеми розвитку спортивної культури майбутніх фахівців поєднує систему методів емпіричного і теоретичного рівня науково пізнання. На основі аналізу наукової літератури визначено зміст поняття «спортивна культура». Встановлено, що діджиталізація спорту є перспективним засобом розвитку спортивної культури майбутніх фахівців фізичного виховання. Запропоновано авторське визначення поняття «діджиталізація спорту».

У статті розглянуті фітнес-додатки та цифрові програми, які сприяють розвитку спортивної культури майбутніх фахівців фізичного виховання. Наведено приклад сучасного програмного комплексу – NEXUS. Програмний комплекс NEXUS використовується в спорті, а також у процесі досліджень з біомеханіки та інших наук. NEXUS надає можливість аналізувати рух людини. Програма системно оцінює ефективність методики спортивної підготовки. Програмний комплекс NEXUS успішно поєднується з іншими програмними модулями та засобами.

Використання цифрових технологій у процесі тренувальної діяльності підвищує рівень мотивації та спортивного інтересу майбутніх фахівців фізичного виховання. Використання фітнес-додатків і програмних комплексів позитивно впливає на результати спортивної підготовки. Фітнес-додатки надають змогу здійснювати управління спортивною підготовкою. Наприклад, фіксувати особисті рекорди з обраного виду спорту. Фітнес-додатки – це сучасні цифрові засоби розвитку сили, витривалості і гнучкості, які допомагають організувати спортивний стиль життя майбутніх фахівців фізичного виховання.

Ключові слова: спортивна культура, розвиток, фітнес-додаток, діджиталізація спорту, фізичне виховання, процес, майбутні фахівці.

HALATIUK Mykhailo – Candidate of Pedagogic Sciences, Associate Professor at the Pedagogy, Education Management and Social Work Department, Rivne State University of Humanities, 12 Stepana Bandery St., Rivne, Ukraine, 33017

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.4>

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5824-6036>

To cite this article: Halatiuk, M. (2022). Rozvytok sportyvnoi kultury maibutnix fakhivtsiv fizychnoho vykhovannia u konteksti protsesiv didzhytalizatsii sportu. [Development of sports culture of future specialists of physical education in the context of processes of digitalization of sports]. *Human Studies. Series of Pedagogy*, № 14(46), 30–35. doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.4>

DEVELOPMENT OF SPORTS CULTURE OF FUTURE SPECIALISTS OF PHYSICAL EDUCATION IN THE CONTEXT OF PROCESSES OF DIGITALIZATION OF SPORTS

Summary. *The purpose of the work is to characterize the impact of digitalization processes for modern student sports and development of sports culture of future specialists in physical education. Uncover the possibilities of use digital technologies in student sports. Offer specific examples use of digital technologies during training and competitive activities.*

Methodology of research of a problem of development of sports culture of future specialists combines a system of methods of empirical and theoretical level of scientific knowledge. Based on the analysis of the scientific literature, the meaning of the concept of «sports culture» is determined. It is established that the digitalization of sports is a promising means of developing sports culture future specialists in physical education. The suggested of author's definition of the concept «digitalization of sports».

The article is considered fitness apps and digital programs, which contribute to the development of sports culture of future specialists in physical education. The listed an example of a modern software package – NEXUS. The NEXUS software package is used in sports, as well as in the process of research in biomechanics and other sciences. NEXUS provides an opportunity to analyze human movement. The program systematically evaluates the effectiveness of the methodology sports training. Program complex NEXUS successfully combines with other program modules and tools.

Use of digital technologies in the process of training activities increases the level of motivation and sports interest of future specialists in physical education. Use of fitness apps and program complexes has a positive effect on the results of sports training. Fitness apps are provided the ability to manage sports training. For example, fix to personal records in the chosen sport. Fitness apps – these are modern digital means of developing strength, endurance and flexibility, which help organizes sports lifestyle of future specialists in physical education.

Key words: *sports culture, development, fitness application, digitalization of sports, physical education, process, future specialists.*

Актуальність проблеми. Однією з важливих сфер діяльності, в яку активно впроваджуються цифрові проекти, є фізична культура і спорт. Наші наукові спостереження засвідчують, що процеси діджиталізації фізичної культури і спорту зумовили виникнення цілої низки проблемних питань і напрямків пошуку механізмів їх вирішення. Наприклад, фахівців фізичного виховання і тренерів з видів спорту завжди цікавили питання: як оцінити спортивний потенціал здобувачів вищої освіти; як здійснити вимірювання рівня розвитку їх спортивної культури та схильності до занять певним видом спорту. Вимагають подальших наукових розвідок питання: яким чином безпомилково відстежити фізичну активність за підтримки цифрових технологій; якими інструментами та засобами здійснювати успішний спортивний відбір учнівської та студентської молоді?

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Щоб дослідити вплив процесів діджиталізації спорту на розвиток спортивної культури майбутніх фахівців фізичного виховання, потрібно конкретизувати зміст понять «спортивна культура» і «діджиталізація спорту».

Узагальнюючи результати наукових розвідок ми встановили, що культуру спорту зазвичай виділяють серед інших видів культур у контексті її взаємозв'язку з фізичною культурою (Halatiuk, 2018; Halatiuk, 2020). Проте, спортивна культура характеризується особливим результатом діяльності, а також містить інструменти і шляхи перетворення фізичного і духовного потенціалу майбутніх фахівців фізичного виховання, крізь засвоєння цінностей змагальної і тренувальної діяльності. Відтак, спортивна культура є складовою загальної культури суспільства, яка об'єднує закономірності і принципи, спортивну інфраструктуру та засоби, які створені щоб здійснювати підготовку здобувачів вищої освіти до змагальної діяльності з виду спорту. Крім цього, змагальна діяльність, як правило, спрямовується на досягнення спортивної цілі – перемога у спортивних заходах, встановлення особистісних рекордів крізь підвищення психологічної стійкості, удосконалення фізичної і духовної складових особистості. Йдеться про те, що високий рівень розвитку спортивної культури передбачає дотримання спортивного стилю життєдіяльності (Lubysheva, 2002).

Діджиталізація в глобальному вимірі передбачає поступове оцифрування всіх галузей народного господарства. До слова, поняття «діджиталізація» є іншомовним запозиченням, яке набирає популярності не лише в побуті, але й серед наукової спільноти. Водночас, онлайн-словник неологізмів та сленгу сучасної української мови (<http://myslovo.com>) означає діджиталізацію у широкому сенсі як «перехід інформаційного поля на цифрові технології, тобто те, що відбувається зараз». Ми підмітили, що за версією цього ж словника «діджиталізація» – відноситься до найбільш поширених і модних неологізмів 2019-го року в Україні.

Сформулюємо авторське визначення процесу діджиталізації спорту в контексті нашого дослідження. *Під діджиталізацією спорту будемо розуміти системний процес переведення даних та різноманітного контенту галузі фізичної культури і спорту, який перебуває в різних видах інформаційного консервування в цифрову форму подачі з можливістю подальшого використання в цій формі, без зниження якості цифровізованої інформації.*

Аналіз інформації в Інтернет-просторі засвідчує про наявність електронних ресурсів, які значно полегшують здобувачам освіти самоорганізувати свій спортивний стиль життєдіяльності, ставити спортивні цілі та досягати їх. Стрімко стають популярними онлайн-майданчики спорту, які сприяють розвитку спортивної культури і об'єднують однодумців – усіх учасників спортивної діяльності в єдиний спортивний простір. До прикладу, одним з інтернет ресурсів, який об'єднує всіх любителів спорту є *Mixsport*. Відзначений інтернет ресурс на цей момент є популярним спортивним порталом, який був презентований легендарним боксером В. Кличком у межах Всеукраїнської кампанії «Діджиталізація спорту». На порталі *Mixsport* систематизовано інформацію про спортивні локації, актуальні події і спортивні новини, види спорту, тренерів та інше (Sait Mixsport. URL: <https://mixsport.pro/ua>).

Мета статті – схарактеризувати вплив процесів діджиталізації на сучасний студентський спорт. Розкрити можливості використання цифрових технологій, які надають змогу студентам розвивати особистісний рівень спортивної культури. Навести конкретні приклади використання цифрових технологій під час тренувальної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Процес діджиталізації спорту, його спрямованість чітко окреслені в змісті

Стратегії розвитку фізичної культури і спорту до 2028 року. В стратегії висвітлено конкретні завдання, цілі і ключові показники ефективності цифровізації механізму взаємодії усіх суб'єктів сфери фізичної культури і спорту (Стратегія розвитку фізичної культури і спорту до 2028 року, 2020).

На нашу думку, важливо створити на державному рівні єдину базу фізичної культури і спорту, яка надаватиме можливість кожному бути частиною цілісного механізму комунікації між усіма учасниками Всеукраїнського спортивного руху. Через цю базу здобувач освіти, кожен українець, який активно займається спортом і відповідає певному рівню спортивної активності матиме змогу заявити про свої досягнення з обраного виду спорту на всю країну. Такий підхід забезпечуватиме стійкий зворотній зв'язок і допоможе державі здійснювати моніторинг і формувати оцінку розвитку всієї галузі фізичної культури і спорту.

Процес цифровізації фізичної культури і спорту позитивно впливає на підвищення мотивації здобувачів освіти до занять спортом, прояв інтересу до спортивного стилю життєдіяльності. Упровадження цифрових технологій надає нові перспективи для подальшого розвитку студентського спорту, а саме – сприяє активному залученню здобувачів вищої освіти до оздоровчої рухової активності на основі впровадження мотиваційних заходів і гейміфікації спорту.

У процесі наших наукових спостережень і проведених анкетувань було встановлено, що неабиякої популярні в спортивному стилі життя здобувачів вищої освіти набули мобільні фітнес-додатки. Насамперед, це пов'язано з тим, що процеси цифровізації суттєво вплинули на подальший розвиток технологічної складової фітнесу як напрямку масової спортивної та оздоровчої фізичної культури. Аналіз інтернет ресурсів, які орієнтовані на розвиток спортивної культури особистості, а також розкривають можливості використання діджитал-технологій у спорті, засвідчує про п'ять напрямків розробки і поширення фітнес-додатків. Усі напрямки ґрунтуються на вченні про формування і покращення здоров'я – валеології.

Перший напрямок пропонованих фітнес-додатків орієнтується на розвиток сили людини. Ці фітнес-додатки допомагають самостійно розробити індивідуальну програму для силових тренувань, яка буде відповідати особистому рівню підготовки. Фітнес-додатки, як

правило, містить набір вправ, які дозволяють досягти високого рівня розвитку силових показників. Серед основних вправ пропонуються: підтягування, планка, присідання, вправи з гантелями та ін. Під час занять є можливість використовувати голосовий та відео-супровід силових тренувань, що допомагає покращити техніку виконання вправ. Фітнес-додатки оснащені системою мотивації, відповідним інструкційним матеріалом та засобами індивідуального управління тренувальної діяльності. На деяких мобільних додатках є можливість переглянути історію, отримати статистичні дані щодо проведених тренувань і оцінити їх ефективність кризь прості для розуміння графіки (наприклад, безкоштовний фітнес-додаток «Титан – домашні тренування»).

Наші розвідки засвідчують, що серед відомих мобільних додатків розвитку силових показників поширення набули: «Гантелі. Тренування вдома», «Strength Training by Muscle and Motion» та ін. Відзначені фітнес-додатки завантажуються з мобільного телефону за допомогою мобільної крамниці Google Play (<https://cutt.ly/WToUJ7v>).

Великим попитом серед здобувачів вищої освіти (особливо дівчат) користуються фітнес-додатки, які пропонують аеробне тренування (кардіо навантаження) та здатні працювати в автономному режимі. До прикладу, фітнес-додаток «HIIT & Cardio Workout by Fitify». Цей додаток має програми аеробних навантажень – «High Intensity», «Light Cardio», «Plyometric Jumps» та «Joint Friendly» (<https://cutt.ly/BToUryR>). У додатку передбачені перелік вправ і техніка їх виконання, а також є можливість відео-супроводу кардіотренувань.

Інші три напрямки розробки спортивних додатків зосереджені на решті важливих компонентах фітнесу, а саме – витривалості, гнучкості та організації спортивного стилю життя (правильне харчування, розпорядок дня та ін.).

Наші наукові розвідки засвідчують, що використання фітнес-додатків сприяють підвищенню рівня спортивної культури кризь аналіз й рефлексію тренувальної діяльності, а також урізноманітнення спортивного стилю життя здобувачів вищої освіти (Diachenko та ін., 2021; Lytvynenko, Pavlenko, 2017; Chukhlantseva та ін., 2020). Фітнес-додатки допомагають здійснювати планування, самоконтроль і дотримуватись розпорядку дня, а тренуванню надати ігрової форми та наповнити змагальним підтекстом. Важливим чинником популярності фітнес-додатків

є наявність психологічної складової, яка полягає в так званій геймізації, (англ. *gamification*), інакше кажучи – інтеграція ігрових елементів у тренувальний процес.

Здобувачі вищої освіти відзначають позитивний вплив фітнес-додатків на підсилення спортивного інтересу та мотивації до тренувань. Це пов'язано з тим, що багато фітнес-додатків виконують функції тренера, а також заохочують до спортивних тренувань. Для цього у деяких фітнес-додатках передбачені віртуальні нагороди та медалі. Наведемо приклади вибраних фітнес-додатків на основі власних досліджень їх популярності.

Walk with Map My Walk – багатофункціональний додаток, який пропонує різноманітні види активності (біг, ходьба, подорож на велосипеді та ін.). У режимі реального часу є можливість відстежування багатьох характеристик конкретного виду спортивної активності – темпу, відстані, тривалості заняття та багато іншого. У додатку передбачено вибір комфортних локацій для тренувань, є можливість їх зберегти та поділитись з однодумцями. Додаток встановили понад 10 мільйонів користувачів (<https://cutt.ly/TToL7W9>).

GStep – підходить для майбутніх фахівців різного рівня розвитку спортивної культури. Цей фітнес-додаток дозволяє контролювати багато критеріїв повсякденної активності, допомагає покращити і підтримувати фізичну форму. Він орієнтований на заняття бігом, велоспортом і ходьбою. До функціональних можливостей *GStep* належать: лічильник затрат енергії, крокомір, комплексна система відстеження тренувань та ін. До слова, відзначений фітнес-додаток пропонує деякі оригінальні послуги, наприклад, нагадування про пиття води (<https://cutt.ly/WToV7Vg>).

Поширеною групою фітнес-додатків є ті, що формують специфічні спортивні уміння та навички («Daily Yoga», «Шпагат за 30 днів»), а також інші додатки вузької спрямованості, які допомагають розвивати окремі групи м'язів людини («Прес за 30 днів»).

Отже, розглянуті окремі фітнес-додатки, їх розробка і впровадження є наслідком процесів діджиталізації спорту. Використання фітнес-додатків сприяє вирішенню багатьох завдань розвитку спортивної культури студентів (Lytvynenko, Pavlenko, 2017; Chukhlantseva та ін., 2020; Shaverskyi, 2009):

– розвиток творчих умінь і навичок під час використання цифрових засобів організації спортивного стилю життя;

– підвищення спортивного інтересу до тренувальної діяльності;

– удосконалення рівня фізичної, технічної, тактичної і психічної підготовки з обраного виду спорту;

– здійснення систематичного вимірювання, самоконтролю і моніторингу фізичного стану організму під час тренувальної і змагальної діяльності;

– проведення тестування та аналізу даних щодо психічного, фізичного стану і загальної готовності до змагальної діяльності.

Перспективним напрямом діджиталізації спорту, в контексті підвищення продуктивності тренувального процесу і розвитку спортивної культури майбутніх фахівців, є розробка та використання біомеханічних ерогенних засобів. Теоретичним ґрунтом для розробки цих засобів є сучасні цифрові технології, наукові теорії і закони фізики, біомеханіки і хімії. До цих засобів належать, наприклад, гравітаційні біомеханічні стимулятори, цифровізовані комплекси оцінки стану спортивної підготовки людини (Shaverskiy, 2009).

Аналіз наукової літератури і наші спостереження засвідчують, що сучасні біомеханічні вимірювання відбуваються за підтримки відеоаналізуючих систем. Вони надають змогу здійснювати не лише ручне оцифрування відеозображень оператором, але й автоматичне. Цей процес відбувається за допомогою контрастних маркерів і датчиків інфрачервоного випромінювання, які приєднуються до біолонок тіла людини. Таким чином, система аналізу визначає координати біолонок тіла людини, автоматично вимірює їх, а також виводить відповідну інформацію на монітор комп'ютера (Lytvynenko & Pavlenko, 2017).

Наведемо приклад, сучасного програмного комплексу, який використовується не лише в спорті, але й в дослідженнях з біомеханіки та інших наук. Програмний комплекс називається *NEXUS*. Розробником його є *Vicon* – всесвітньовідома компанія, яка спеціалізується на розробці систем захоплення руху преміум-класу та пропонує цифрові засоби для застосування у наукових дослідженнях, спорті та техніці (<https://www.vicon.com>).

NEXUS здійснює аналіз руху спортсмена і комплексно оцінює ефективність методики

його спортивної підготовки. Програма *NEXUS* створює кінематичну модель тіла людини, надає дані про швидкість і траєкторію руху окремих складових тіла. На основі відомостей тензометрії та електроміографії є можливість генерувати детальний звіт про зусилля, які докладає спортсмен. До цього звіту входять дані про рівень напруження м'язів тіла, напрям векторів руху окремих частин тіла та інформація, яка стосується розподілу навантаження на тіло людини під час виконання фізичної вправи (Lytvynenko & Pavlenko, 2017; Chukhlantseva та ін., 2020; Sait Vicon Motion Systems Ltd.).

Таким чином, процеси діджиталізації спорту створюють широкі можливості для розвитку цінностей спортивної культури. Щоб процеси діджиталізації студентського спорту були ефективними, необхідно визначити перспективні тенденції оцифрування тренувальної і змагальної діяльності та аналізу їх результатів.

На нашу думку, актуальними є впровадження наступних трендів у напрямку діджиталізації студентського спорту: нарощування обсягів цифровізації спорту; залучення smart-технологій, електронних додатків і гаджетів під час технічної, тактичної і фізичної підготовки; здійснення поступової інтеграції цифрових технологій в спортивний стиль життєдіяльності здобувачів вищої освіти; забезпечення розвитку і впровадження в студентський спорт *MR*-технологій (англ. *mixed reality*).

Висновки. Отже, процеси діджиталізації спорту підсилюють розвиток спортивної культури здобувачів вищої освіти, вимагають від усіх учасників освітньо-спортивного простору опановувати сучасні інструменти і напрями підвищення продуктивності тренувальної діяльності. Процеси діджиталізації спорту вносять корективи в організацію спортивного стилю життєдіяльності здобувачів вищої освіти. Студент змушений переорієнтовуватись із ролі пасивного приймача та користувача матеріальних засобів і послуг сфери спорту, ставати активними драйвером їх впровадження.

Перспективи подальших досліджень – обґрунтувати і розробити механізм вимірювання та оцінки рівня розвитку спортивної культури здобувачів вищої освіти за допомогою інформаційно-цифрових технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галатюк М. Ю. Ціннісний потенціал розвитку спортивної культури школярів і студентів у процесі спортивно орієнтованого фізичного виховання. *Нова педагогічна думка*. Рівне, 2018. № 4(96). С. 181–183.

2. Галатюк М. Ю. Сучасний студентський спорт як модус розвитку спортивної культури майбутніх фахівців фізичного виховання. *Нова педагогічна думка*. 2020. № 2(102). С. 180–183.
3. Дяченко А., Кульчицька І., Антонюк А. Підвищення мотивації до занять руховою активністю студентів на основі використання фітнес-додатків. *Фізична культура, спорт та здоров'я нації*. 2021. Вип. 11(30). С. 55–66.
4. Литвиненко Ю. В., Павленко Г. А. Сучасні біомеханічні технології забезпечення тренувальної та змагальної діяльності в спорті. *Сучасні біомеханічні та інформаційні технології у фізичному вихованні і спорті* : матеріали V Всеук. електронної конф., 18 травня 2017 р. Київ, 2017. С. 31–33.
5. Лубышева Л. И. Физическая и спортивная культура: содержание, взаимосвязи и диссоциации. *Теория физической культуры*. 2002. № 3. С. 11–14.
6. Сайт Mixsport – всеукраїнський спортивний агрегатор. URL: <https://mixsport.pro/ua> (дата звернення: 09.10.2021).
7. Сайт VMS. URL: <https://www.vicon.com> (дата звернення: 05.02.2022).
8. Стратегія розвитку фізичної культури і спорту до 2028 року. 2020. 25 с. URL: <https://cutt.ly/eToUMAn> (дата звернення: 05.02.2022).
9. Чухланцева Н. В., Шуба Л. В., Шуба В. В. Мобільно орієнтовані фітнес-технології як засіб впливу на фізичну активність студентів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2020. Т. 75. № 1. С. 253–268.
10. Шаверський В. К. Біомеханічні ергогенні засоби в системі підготовки студентів спеціальності «Фізичне виховання». *Молода спортивна наука України*. 2009. № 4(13). С. 204–208.

REFERENCES

1. Halatiuk, M. Yu. (2018). Tsinnisnyi potentsial rozvytku sportyvnoi kultury shkolariv i studentiv u protsesi sportyvno oriientovanoho fizychnoho vykhovannia [Value potential of development sports culture of schoolchildren and students in process sports-oriented physical education]. *Nova pedahohichna dumka – New pedagogical thought*, 4(96), 181–183. [in Ukrainian].
2. Halatiuk, M. Yu. (2020). Suchasnyi studentskyi sport yak modus rozvytku sportyvnoi kultury maibutnikh fakhivtsiv fizychnoho vykhovannia [Modern student sport as a mode of development of sports culture of future specialists in physical education]. *Nova pedahohichna dumka – New pedagogical thought*, 2 (102), 180–183. [in Ukrainian].
3. Diachenko, A., Kulchytska, I., Antoniuk, A. (2021). Pidvyshchennia motyvatsii do zaniat rukhovoju aktyvnistiu studentiv na osnovi vykorystannia fitnes-dodatkov [Increasing motivation for students' motor activity through the use of fitness application]. *Fizychna kultura, sport ta zdorovia natsii – Physical culture, sports and health of the nation*, 11(30), 55–66. [in Ukrainian].
4. Lytvynenko, Yu. V., & Pavlenko, H. A. (2017). Suchasni biomekhanichni tekhnolohii zabezpechennia trenuvainoi ta zmalnoi diialnosti v sporti [Modern biomechanical technologies for training and competitive activities in sports]. *Suchasni informatsiini tekhnolohii u fizychnomu vykhovanni i sporti – Modern information technologies in physical education and sports : Materials of the V All-Ukrainian electronic conference*. (pp. 31–33). Kyiv. [in Ukrainian].
5. Lubyisheva, L. I. (2002). Fizicheskaya i sportivnaya kultura: sodержanie, vzaimosvyazi i dissotsiatsii [Physical and sports culture: content, relationships and dissociation]. *Teoriya i praktika fizicheskoy kulturyi – Theory and practice of physical culture*, № 3, 11–14. [in Russian].
6. Sait Mixsport – sportyvnyi ahrehator [The Mixsport site is a sports aggregator]. *mixsport.pro/ua*. Retrieved from <https://mixsport.pro/ua> [in Ukrainian].
7. Sait Vicon Motion Systems Ltd [Site Vicon Motion Systems Ltd]. *vicon.com*. Retrieved from <https://www.vicon.com> [in English].
8. Stratehiia rozvytku fizychnoi kultury i sportu do 2028 roku [Strategy for the development of physical culture and sports until 2028]. *cutt.ly/eToUMAn*. Retrieved from <https://cutt.ly/eToUMAn> [in Ukrainian].
9. Chukhlantseva, N. V., Shuba, L. V., Shuba, V. V. (2020). Mobilno oriientovani fitnes-tekhnolohii yak zasib vplyvu na fizychnu aktyvnist studentiv. Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia [Mobile-oriented fitness technologies as a means of influencing students' physical activity]. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia – Information technologies and teaching aids*, 75(№ 1), 253–268. [in Ukrainian].
10. Shaverskyi, V. K. (2009). Biomekhanichni erhohenni zasoby v systemi pidhotovky studentiv spetsialnosti «Fizychno vykhovannia» [Biomechanical ergogenic means in the system of training students majoring in "Physical Education"]. *Moloda sportyvna nauka Ukrainy – Young sports science of Ukraine*, № 4(13), 204–208. [in Ukrainian].

РЕВТЬ Алла – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, 82100, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8006-6186>

ResearcherID: <https://publons.com/wos-op/researcher/1965658/alla-revt/>

КАРПЕНКО Ореста – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, 82100, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1841-882X>

ResearcherID: <https://publons.com/researcher/2354981/oresta-karpenko/>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.5>

Бібліографічний опис статті: Ревть, А., Карпенко, О. (2022) Особливості тривожності дітей дошкільного віку: теоретичні аспекти. *Людинознавчі студії. Серія : Педагогіка*, 14(46), 36–41. doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.5>

ОСОБЛИВОСТІ ТРИВОЖНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Анотація. У статті охарактеризовано зміст понять «тривога», «тривожність», висвітлено значення тривожності у розвитку особистості дитини дошкільного віку. Сутність стану тривожності, його властивості згідно останніх тенденцій наукових досліджень розглядаються науковцями не тільки через призму психологічного, а й педагогічного, медичного, соціологічного та філософського знання. Незважаючи на численні дослідження, з одного боку, явище тривожності є багатоаспектним і має так багато властивостей, що важко знайти для нього якесь одне пояснення. З іншого – деякі автори стверджують про нерозробленість та невизначеність цієї проблеми якраз через багатозначність поняття «тривожність». Розкрито особливості проявів тривожних станів у дітей дошкільного віку.

Здійснивши теоретичний аналіз проблеми тривожності дітей дошкільного віку у психологічних, філософських та педагогічних джерелах, окреслено її значення у процесі формування особистості крізь призму наукових досліджень. Тривожність у дошкільному віці сконцентрована на вивченні ситуації соціального розвитку дитини, особливостей сімейних стосунків та взаємодії вихователів, батьків з дітьми у процесі різних видів діяльності. Виявлено, що особливості спілкування, стиль спілкування, коло спілкування дитини з педагогами закладів дошкільної освіти, батьками, однолітками можуть впливати на деструктивний прояв стану тривоги, страху.

Доведено, що дезадаптивні тривожні переживання свідчать про дисгармонійність у розвитку особистості, а її подолання створює умови для відновлення більш повного перебігу розвитку особистості. Встановлено, що тривожність, окрім дезадаптивної, може виконувати ще і адаптивну функцію у розвитку особистості, оскільки тривожність активує процеси рефлексії.

У статті окреслено перспективи подальшого розвитку дослідження із проблем тривожності дітей дошкільного віку.

Ключові слова: тривога, тривожність, особистість, дошкільник, розвиток особистості, спілкування.

REVT Alla – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor at the General Pedagogy and Preschool Education Department, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko str., Drohobych, 82100, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8006-6186>

ResearcherID: <https://publons.com/wos-op/researcher/1965658/alla-revt/>

KARPENKO Oresta – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor at the General Pedagogy and Preschool Education Department, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko str., Drohobych, 82100, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1841-882X>

ResearcherID: <https://publons.com/researcher/2354981/oresta-karpenko/>

DOI:

To cite this article: Revt, A., Karpenko, O., (2022) Osoblyvosti tryvozhnosti ditei doshkilnoho viku: teoretychni aspekty. [Peculiarities of anxiety in preschool age: theoretical aspects] *Human Studies. Series of Pedagogy*, 14(46), 36–41, doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.5>

PECULIARITIES OF ANXIETY IN PRESCHOOL AGE: THEORETICAL ASPECTS

Summary. *The article describes the meaning of the concepts “anxiety” and “uneasiness”, and highlights the importance of anxiety in the development of a preschool child’s personality. The essence of the state of anxiety, its characteristics according to the latest scientific research are considered by scientists not only through the prism of psychological, but also pedagogical, medical, sociological and philosophical knowledge. On the one hand, despite numerous studies, the phenomenon of anxiety is multifaceted and has so many properties that it is difficult to find a single explanation for it. On the other hand, some authors claim that this problem is not sufficiently studied and uncertain precisely because of the ambiguity of the very term “anxiety”. The peculiarities of the anxiety manifestations with preschool children have been discussed.*

Having carried out a theoretical analysis of the problem of anxiety of preschool children in psychological, philosophical and pedagogical sources, we have outlined its importance in the process of personality formation through the prism of scientific research. The study of anxiety in preschool age is focused on the child’s social development situation, the characteristics of family relationships and the interaction of educators, parents and children in the process of various types of activities. It has been found that the peculiarities of communication, the style of communication, the child’s circle of communication with preschool teachers, parents and peers can influence the destructive manifestation of the state of anxiety and fear.

It has been proven that maladaptive anxious experiences indicate disharmony in personality development, and overcoming it creates conditions for restoring a more complete course of personality development. It has been established that anxiety, in addition to being maladaptive, can also perform an adaptive function in personality development, as anxiety activates reflection processes.

The article outlines the prospects for the further development of research on the problems of anxiety in preschool age.

Key words: *anxiety, uneasiness, personality, preschooler, personality development, communication.*

Вступ. Дошкільні роки – один з найважливіших етапів у житті кожної людини. У дитинстві закладається фундамент для формування життєздатної гармонійної особистості, виховання у дитини почуття власної гідності, поваги до себе, віри у власні сили. Це час найактивнішого становлення, формування та розвитку особистості, коли стрімкий психічний розвиток може супроводжуватися тривожністю чи тривою. Проте інколи страх, тривога є перепоною на цьому шляху. Тривожність у дітей дошкільного віку – досить розповсюджена та типова проблема нашого сьогодення. За останні десятиріччя зацікавленість тривожністю посилилась у зв’язку з різними змінами у житті суспільства, які продовжують невизначеність і непередбачуваність майбутнього. Особливістю проблеми тривожності є те, що окрім погіршення якості життєдіяльності дитини дошкільного віку,

формується ще і вторинні симптоми, які важко піддаються корекції чи лікуванню – заїкання, порушення сну, нервовий тік, енурез та інші. Ще однією ознакою тривожності є те, що її важко розпізнати чи виявити, бо окрім випадків із явно вираженими проявами тривожності є діти із складними невротичними комплексами, високою тривожністю, яка не проявляється у поведінці дошкільника. Такі діти є слухняними, послухними, безпроблемними для вихователів та батьків і проблема тривожності набуває хронічного характеру.

Аналіз останніх досліджень. Вивченню проблеми тривожності присвячена низка досліджень та наукових праць (В. Астапов, А. Захаров, В. Кисловська, А. Прихожан, К. Хорні). Виникнення стану тривожності у процесі адаптації особистості до умов соціального середовища висвітлюють Ф. Горбов, А. Лескова, Н. Пасинкова. Г. Габурєєва значну

увагу приділяє профілактиці виникнення тривожності, корекції та способам зняття напруги, що при цьому виникає. Особливості розвитку тривожності дошкільників у системі дитячо-батьківських взаємин досліджують О. Козлюк, Н. Руденко (Kozlyuk & Rudenko, 2017). Психологія тривоги, страху та агресії особистості в освітньому процесі розкривають А. Пасічніченко (Pasichnichenko, 2012), С. Томчук і М. Томчук (Tomchuk & Tomchuk, 2018). Вивчення тривожності в дітей є однією з провідних проблем у галузі психології тривожності. Зазвичай, явище тривожності розглядається науковцями у межах певного вікового відрізка. Однак досліджень, в яких висвітлюється тривожність дитини дошкільного віку, є не так багато. Потребує вивчення і конкретизації проблема чинників виникнення тривожності у дошкільників.

Мета статті – проаналізувати теоретичні аспекти проблеми тривожності у дітей дошкільного віку та окреслити її значення у процесі формування особистості.

Виклад основного матеріалу. Тривога – явище, вплетене в тканину нашого повсякденного життя. Нове століття часто науковці різних галузей називають «століттям тривоги». Тривогаю вважається такий емоційний стан особистості, який з'являється у ситуаціях невизначеності, загрози чи небезпеки та пов'язаний з очікуванням невдач у соціальній взаємодії, несприятливого сценарію розвитку подій (Tomchuk & Tomchuk, 2018, p. 15). Тривога може мати як конструктивний, так і деструктивний характер. Конструктивний характер проявляється як мобілізуюча ситуаційна тривожність, а деструктивний, навпаки, як дезорганізуюча особистісна тривожність (Kagrenko, 2011). Окрім того, не завжди розпізнають тривожність і у дітей, що мають проблеми з поведінкою, неуважні, гіперактивні, коли виховні заходи не можуть покращити становище.

Тривожність у дітей дошкільного віку – досить розповсюджена та типова проблема нашого сьогодення. Особливістю проблеми тривожності є те, що окрім погіршення якості життєдіяльності дитини дошкільного віку, формуються ще і вторинні симптоми, які важко піддаються корекції. Тривожні стани є епізодичними і нестійкими переживаннями, тоді як особистісна тривожність характеризує рису особистості, що часто домінує у структурі психіки і визначає характер життєдіяльності людини. Взагалі, коли говорять

про тривожність, часто виникають асоціації стосовно її руйнівного, негативного значення для особистісного розвитку, діяльності, спілкування. Проте, тривожність може впливати на розвиток особистості і позитивно та виконувати, окрім дезадаптивної, ще і адаптивну функцію.

К. Хорні, досліджуючи тривожність, виявила, що дуже часто тривожність або усвідомлюється не чітко, або не усвідомлюється взагалі (Horney, 2002). Дослідниця це пов'язує з таким фактом, що тривожність, за своїм характером, ірраціональна, а це означає, що вона не допускається «внутрішньою цензурою» на свідомий рівень. Тому особистості властиво уникати, ухилятися від переживань та тривоги, використовуючи такі захисні механізми: раціоналізація, заперечення, вживання наркотичних речовин, абстрагування від тривожних думок та переживань. І тут потрібно відзначити позитивну характеристику тривожних переживань як спосіб самоосмислення, зокрема, тривожність активує процеси рефлексії людини.

Виходячи з вищезазначеного, Л. Божович, Ф. Березін, Я. Коломінський щодо поведінкового компоненту проявів тривожності, визначають два типи реакцій:

- пригнічення нервових імпульсів внаслідок підвищення тривожності;
- збудження та рухова активність (Tomchuk & Tomchuk, 2018, p. 13–15).

У випадку пригнічення нервових імпульсів тривожність проявляється у важкості щодо зосередження уваги, пасивності, недостатній самостійності, небажанні освоювати новий вид діяльності, схильності не діяти, а мріяти, фантазувати, безсиллі перед реальними чи уявними труднощами.

У випадку реакції збудження та рухової активності можна помітити тенденції щодо агресивності у поведінці, невміння переживати ситуацію очікування, раптовій бурхливій діяльності, різноманітних імпульсивних діях (обсмикування одягу, вертіння предметів у руках, ходіння з кутка в куток, поїдання великої кількості їжі тощо) (Kozlyuk & Rudenko, 2017).

Т. Прищепка відзначає той факт, що внаслідок тривожності може відбутися і компенсаторна реакція, що проявляється як різка манера поведінки та пошук небезпечних ситуацій (Pryshchepa, 2009, p.123–129).

Порівняльна характеристика адаптивних та дезадаптивних тривожних станів представлена у таблиці 1.

Таблиця 1

Ознаки адаптивних та дезадаптивних тривожних станів

Критерії розрізнення	Види тривожних станів	
	Адаптивні ТС	Дезадаптивні ТС
Сила імпульсу тривожних переживань	Адекватний рівень, відповідний стимулу	Надмірне посилення або різке зниження тривожних переживань у відповідь на стимул
Відповідність ситуації	Ситуація, пов'язана з реальною загрозою	Ситуація пов'язана з уявною загрозою, яка має значення тільки для того, хто переживає тривогу
Роль у діяльності	Стимулює активність, ініціативність, мобілізує	Руйнує діяльність чи знижує її ефективність
Роль у розвитку особистості	Адаптаційно-стимулювальна	Руйнівна-гальмівна

Прояви тривожних станів можуть бути сприятливими і несприятливими для особистості. Це залежить від інтенсивності тривожних переживань та їхньої відповідності ситуаціям, в яких вони проявляються. Згідно з цим, вирізняють адаптивну тривожність (тривожні стани), що виявляється в адекватному підсиленні інтенсивності тривожних переживань відповідно до пред'явленого стимулу в адекватній ситуації і виконують функцію життєзабезпечення.

Адаптивні прояви тривожних переживань можуть мати і позитивне, і негативне емоційне забарвлення, але загалом вони однаково матимуть сприятливе, стимулююче значення.

Вирізняють також дезадаптивну тривожність (тривожні стани), що виявляються у різкому зниженні або підсиленні інтенсивності тривожних переживань. Ці тривожні переживання є невідповідними щодо подразника та соціальної ситуації, у якій знаходиться особистість, та перешкоджають її повноцінному функціонуванню, впливають дезорганізаційно на той вид діяльності, в якому проявляються. Тривожні переживання дезадаптивного характеру теж можуть мати і позитивне і негативне емоційне забарвлення, але вони однаково виконуватимуть несприятливу роль.

Дезадаптивні тривожні переживання свідчать про дисгармонійність у розвитку особистості. Разом з тим подолання цієї дисгармонійності створює умови для відновлення більш повного перебігу розвитку особистості.

Л. Вольнова, Г. Дьоміна експериментально перевірили і обґрунтували чинники виникнення та посилення проявів тривоги у дітей старшого дошкільного віку. Дослідники стверджують, що стан з тривожністю у дітей дошкільного віку некритичний, однак

є відносно стійка частка старших дошкільників (17,5%), які мають за різними показниками високі прояви тривожності (Volnova & Diomina, 2020).

Оскільки єдиним джерелом страху та тривоги є почуття хвилювання, останнє потребує додаткового пояснення. Гостре відчуття хвилювання людина характеризується розгубленістю, коли людина не може підібрати необхідних слів, на запитання відповідає тихим, тремтячим голосом і часто взагалі перестає будь що говорити. Погляд відсутній, вираз обличчя переляканий. Всередині все «опускається, холодніє, тіло важчає, ноги німіють, у роті – сухість, дихання – утруднене, долоні – вогкі, обличчя блідніє, виступає холодний піт».

Хвилювання також супроводжується недоцільними рухами, переступанням з ноги на ногу, посмикуванням одягу, або ж навпаки, нерухомістю та «застиглістю». Перераховані нами ознаки хвилювання вказують на перенапруження психофізіологічних функцій організму. Якщо дитина знаходиться у стані тривожності, неспокою, при найменшій нагоді може з'явитися відчуття страху, хвилювання, що проявляється як рухове збудження, непослідовність у діях, у рухах, як намагання зайняти себе будь якою, зазвичай хаотичною, діяльністю, а потреба в очікуванні стає нестерпною (Marinushkina, 2008, p. 134).

Відчуття страху у дітей зникають безслідно, якщо дорослі розуміють причини її появи. Складніше подолати нав'язні страхи дорослими, коли останні у будь-яких ситуаціях наполегливо, емоційно підкреслюють наявність небезпеки (Mishchenko & Khanina, 2017, p. 23).

Типовою ознакою стану тривожності є надмірна багатослівність, суєтливість, докладність у роз'ясненнях будь якого питання,

безперервні телефонні дзвінки, що викликає у людини відчуття її потрібності, що, своєю чергою, допомагає у певних ситуаціях подоланню страху самотності. Намагання усе з усіма узгодити, усе передбачити спрямоване на запобігання навіть потенційної можливості виникнення будь-якої неприсмної ситуації. У зв'язку з цим все невідоме, нове відкидається, ризику людина уникає, а її поведінка набуває рис консервативності, так усе нове сприймається як тривожна невідомість. Якщо у стані неспокою у дитини домінує страх, то характерним для неї є певна «заторможеність», рухів, їх млявість. Щодо мовлення, то воно невиразне, не чітко сформульовані фрази, мислення інертне, а настрої песимістичний. У інших же сферах життєдіяльності присутня достатня динамічність та активність, так як страх їх не торкнувся. Тому можемо стверджувати, що страх має вибірковий характер.

Проведене експериментальне дослідження А. Пасічниченко засвідчило, що тривожність дітей дошкільного віку у різних видах діяльності проявляється по-різному. Найбільше тривожність проявляється у навчанні, у грі взагалі не проявляється. «Можна вважати, що ігрова колективна діяльність у більшій мірі сприяє розвитку спілкування дітей одне з одним порівняно із навчальною, і отже, можна припустити, що у дошкільному закладі складається сприятливіша психологічна ситуація для ефективної корекційної роботи. Рівень тривожності залежить від рівня самооцінки дошкільника: чим нижча самооцінка, тим вищий рівень тривожності» (Pasichnichenko, 2012, p. 95). Емпірично підтверджено, що високий рівень тривожності із низьким статусом дитини в групі ровесників.

Певні особливості має і спілкування тривожних людей, яке стає напруженим, нерівним в емоційному аспекті, вибірковим, та, зазвичай, обмежується вузьким колом людей. Адже невпевненість у своїх комунікативних здібностях, яка, зачасти, має зв'язок із негативним соціальним статусом та може впливати на конфліктність стосунків, притаманна особистості із підвищеним рівнем тривожності. Також до порушень комунікативної сфери можна віднести замкнутість дитини, агресивність, недовірливе ставлення у процесі спілкування та взаємодії (Campbell, 2006).

Отже, усе вищесказане свідчить про те, що страх впливає майже на всі сфери життєдіяльності дитини, помітно погіршуючи її стан та самопочуття, ускладнює спілкування

і взаємини з дітьми, що її оточують. Одним із проявів тривоги також може стати агресивність. Це обумовлюється таким простим умовиводом: «Для того, щоб я нічого не боявся, зроблю так, щоб боялися мене». У випадку, коли тривога стає джерелом агресивної поведінки, дитина не бажає усвідомлювати, що її щось тривожить, вона цьому опирається. А негатив від людей, які реагують на її агресивність, ще більше утверджують дитину у тому, що це єдино правильний стиль поведінки.

Наслідками тривожних переживань дитини можуть стати апатія, інертність, відсутність ініціативи. Особливо це стосується тих дітей, перед якими дорослі ставлять завищені або непослідовні вимоги. Такі вимоги можуть стати потужним джерелом апатії. Ще одним із найбільш небезпечних способів уникнення або заперечення тривоги є відчуття хвороби, коли за рахунок погіршення фізичного стану дитини (найчастіше, це болі у шлунку, алергія, задуха) у норму приходять її емоційний стан.

Потрібно пам'ятати, що основними ознаками тривоги, страху, паніки на фізіологічному рівні є прискорене серцебиття, поверхове дихання, сухість у роті, першіння у горлі, запаморочення або біль голови, жар, слабкість у ногах, тремтіння рук, ниючий або гострий біль у животі, холодні та вологі долоні, часте бажання ходити в туалет, відчуття власної незграбності, неакуратності, свербіж, поколювання у кінцівках (Hevadzyak, 2010, p. 14).

Усі перераховані нами вище способи втечі від тривожності, є такими, що стають на заваді нормальному розвитку та формуванню особистості дитини, вони неконструктивні. Тому доросла людина має уміти розпізнавати появу тривожних переживань ще на початковій стадії та не давати їм переродитися у важкі особистісні проблеми.

Висновки. Вищенаведене дає підстави стверджувати, що більшість дослідників розрізняють тривогу як стан і тривожність як рису характеру особистості. Дефініція «тривожність» характеризується певними проявами холеричного, а страх – флегматичного темпераменту. Дитина, що знаходиться у стані постійного хвилювання і страху напружена, перебуває в очікуванні чогось лихого, ляклива, часто засмучена та заклопотана, вона лише інколи посміхається, похмура, може мати спастичні м'язи, мати відчуття втоми, їй характерні головні болі та спазми в різних частинах тіла. Але не дивлячись на втому, дитина важко та довго засинає, бо нав'язливі

думки та передчуття чогось перешкоджає спокійному сну, може також спостерігатися говоріння у сні. Тривожність у дошкільному віці сконцентрована на вивченні ситуації соціального розвитку дитини, особливостей сімейних стосунків та взаємодії вихователів, батьків з дітьми у процесі різних видів діяльності.

Перспективними напрямками подальших наукових студій є дослідження проблеми

дитячої тривожності, взаємозв'язку темпераменту дитини і тривоги, самооцінки і рівня тривожності. Адже умови сьогодення ставлять перед людиною все вищу планку та більш жорсткі вимоги, коли людина має стати активною, стресостійкою, уміти активізувати всі свої внутрішні ресурси, провадити успішну діяльність, показником якої є відсутність тривоги, дискомфорту та страху.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вольнова Л., Дьоміна Г. Чинники виникнення та посилення проявів тривоги у дітей дошкільного віку. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія : Психологічні науки*. 2020. Вип. 9(54). С. 32–45.
2. Гевадзьяк Н. Адаптація дошкільника. *Психолог*. 2010. № 11(395). С. 13–15.
3. Карпенко З. Соціальні неврози особистості перехідного періоду суспільства. *Психологія і суспільство*. 2011. № 1. С. 124–132.
4. Козлюк О. А., Руденко Н. М. Особливості розвитку тривожності дошкільників у системі дитячо-батьківських взаємин. *Проблеми сучасної психології : збірник наукових праць КПНУ імені Івана Огієнка*. 2017. Вип. 36. С. 131–145.
5. Марінушкіна О. Є. Порадник практичного психолога. Харків : Вид. група «Основа», 2008. 236 с.
6. Міщенко М. П., Хавіна І. В. Психологічні особливості страхів і тривожності у дітей дошкільного віку. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти : матер. міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених «Психолого-педагогічні аспекти формування управлінського потенціалу сучасної молоді: теорія і практика»*, (21 жовтня 2016 р.). Харків : НТУ«ХПІ», 2017. Вип. 46(50). С. 18–31.
7. Пасічниченко А. В. Особливості тривожності дітей дошкільного віку. *Вісник Харківського національного університету. Серія : Психологія*. 2012. № 109. С. 93–95.
8. Прищепя Т. І. Психологічне здоров'я дошкільників. Харків : Вид. група «Основа». 2009. 240 с.
9. Томчук С. М., Томчук М. І. Психологія тривоги, страху та агресії особистості в освітньому процесі. Вінниця : КВНЗ «ВАНО», 2018. 200 с.
10. Хорни К. Невротическая личность нашего времени. СПб. : Питер, 2002. 224 с.
11. Campbell S. B. Behavior problems in preschool children: Clinical and developmental issues. New York : Guilford Publications, Inc., 2006. 334 p.

REFERENCES

1. Volnova, L., & Diomina, G. (2020). Chynnyky vynykennya ta posylennia proyaviv tryvohy u ditey doshkilnoho viku [Factors of occurrence and increase and increase of manifestations of anxiety in preschool children]. The scientific journal of the M.P. Dragomanov NPU. Series : Psychological sciences, 9(54), 32–45. [in Ukrainian].
2. Hevadyak, N. (2010). Adaptatsiya doshkilnyka [Adaptation of a preschooler]. *Psychologist*, 11(395), 13–15. [in Ukrainian].
3. Karpenko, Z. (2011). Sotsialni nevrozy osobystosti perekhidnoho periodu suspilstva [Social neuroses of the personality of the transitional period of society]. *Psychology and society*, 1, 124–132. [in Ukrainian].
4. Kozlyuk, O. A., & Rudenko, N. M. (2017). Osoblyvosti rozvytku tryvozhnosti doshkilnykiv u systemi dytyachobatkivskykh vzayemyn [Peculiarities of the development of preschoolers' anxiety in the system of child-parent relations. Problems of modern psychology]. *Collection of scientific works of Ivan Ohienko KPNU*, 36, 131–145. [in Ukrainian].
5. Marinushkina, O.Ye. (2008). Poradnyk praktychnoho psykholoha [Advisor to a practical psychologist]. Kharkiv : Ed. group "Osnova", 236 p. [in Ukrainian].
6. Mishchenko, M. P., & Khavina, I. V. (2017). Psykholohichni osoblyvosti strakhiv i tryvozhnosti u ditey doshkilnoho viku [*Psychological features of fears and anxiety in preschool children*] : “Psychological and pedagogical aspects of the formation of management potential of modern youth: theory and practice”: Collection of International science and practice conference of students, graduate students and young scientists (October 21, 2016). Kharkiv : NTU KhPI, 46(50), 18–31. [in Ukrainian].
7. Pasichnichenko, A. V. (2012). Osoblyvosti tryvozhnosti ditey doshkil'noho viku [Peculiarities of anxiety in preschool children]. *Bulletin of the Kharkiv National University. Series : Psychology*, 109, 93–95. [in Ukrainian].
8. Pryshchepa, T. I. (2009). Psykholohichne zdorovia doshkilnykiv [Psychological health of preschoolers]. Kharkiv : Ed. group “Basic”, 240 p. [in Ukrainian].
9. Tomchuk, S. M., Tomchuk, M. I. (2018). Psykholohiya tryvohy, strakhu ta ahresiyi osobystosti v osvitu'omu protsesi [Psychology of anxiety, fear and aggression of the individual in the educational process]. Vinnytsia : KVNZ “VANO”, 200 p. [in Ukrainian].
10. Horney, K. (2002). The neurotic personality of our time. St. Petersburg : Peter, 224 p.
11. Campbell, S. B. (2006). Behavior problems in preschool children: Clinical and developmental issues. New York : Guilford Publications, Inc., 334 p.

РЕЗУНОВА Олена – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри філології, Дніпровський державний аграрно-економічний університет, вул. С. Єфремова, 25, Дніпро, 49027, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3315-0294>

ResearcherID: <https://publons.com/wos-op/researcher/5389064/olena-rezunova/>

ПЕРЕДЕРІЙ Ольга – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти, Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти», вул. В. Антоновича, 70, м. Дніпро, 49000, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1923-6780>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.6>

Бібліографічний опис статті: Резунова, О., Передерій, О. (2022) Програма інноваційного освітнього проекту з формування самоєфективності суб'єктів освітнього процесу засобами вальдорфської педагогіки. *Людинознавчі студії. Серія : Педагогіка*. № 14(46), 42–47. doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.6>

ПРОГРАМА ІННОВАЦІЙНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЄКТУ З ФОРМУВАННЯ САМОЕФЕКТИВНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ЗАСОБАМИ ВАЛЬДОРФСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ

Анотація. Соціальні трансформації третього десятиріччя XXI ст. призвели до потреби сучасного суспільства в індивідах, які здатні досягати поставлених цілей з найменшими затратами часу і ресурсів, бути успішними у різних видах діяльності, мати розвинені навички саморегуляції, самопідтримки та самоконтролю.

Авторками статті робиться спроба довести, що впровадження інноваційних освітніх проектів в навчально-виховний процес закладів освіти сприятиме реформації системи освіти та покращенню якості освітнього процесу.

У дослідженні зазначено, що педагогічна система «Вальдорфська школа» створює сприятливі умови для цілісного формування та самоформування особистості та збереження фізичного, психічного та духовного здоров'я дитини.

В статті доведено актуальність розробленого інноваційного освітнього проекту, зазначено його мету, гіпотезу, етапи, завдання та методи.

Визначено основні принципи реалізації проекту, а саме: гуманістична спрямованість освітнього процесу; педоцентризм; цілісне охоплення природи людини; вікова; різнобічності і гармонійності; залучення почуттєвого переживання; поєднання соціального та індивідуального; поваги до дитини.

Основними етапами реалізації проекту є: організаційно-підготовчий; концептуально-діагностичний; формувальний; узагальнювальний.

Охарактеризовано, що наукова новизна та теоретичне значення результатів проекту буде полягати в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності організаційно-педагогічних умов формування самоєфективності суб'єктів освітнього процесу засобами вальдорфської педагогіки, а саме: концептуалізації формування самоєфективності суб'єктів освітнього процесу засобами вальдорфської педагогіки (перша умова); моделювання формування самоєфективності суб'єктів освітнього процесу засобами вальдорфської педагогіки (друга умова); технологізації формування самоєфективності суб'єктів освітнього процесу засобами вальдорфської педагогіки (третья умова).

Ключові слова: програма, інноваційний освітній проект, суб'єкти освітнього процесу, самоєфективність, вальдорфська педагогіка.

REZUNOVA Olena – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Philology Department, Dnipro State University of Agriculture and Economics, 25, S. Yefremov Str., Dnipro, 49027, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3315-0294>

ResearcherID: <https://publons.com/wos-op/researcher/5389064/olena-rezunova/>

PEREDERII OIha – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Preschool and Primary Education Department, Dnipro Academy of Continuing Education, Dnipro, Ukraine, 70, 49000, V. Antonovych Str.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1923-6780>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.6>

To cite this article: Rezunova, O., Perederii, O. (2022). Prohrama innovatsiinoho osvitnoho proiektu z formuvannia samoefektyvnosti subiektiv osvitnoho protsesu zasobamy valdorfskoi pedahohiky [Innovative educational project program on the formation of self-efficiency of the subjects of the educational process using the means of Waldorf pedagogy]. *Human Studies. Series of Pedagogy*, № 14(46), 42–47. doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.6>

INNOVATIVE EDUCATIONAL PROJECT PROGRAM ON THE FORMATION OF SELF-EFFICIENCY OF THE SUBJECTS OF THE EDUCATIONAL PROCESS USING THE MEANS OF WALDORF PEDAGOGY

Summary. *Social transformations of the third decade of the XXI century led to an understanding of the need of modern society for individuals who are able to achieve their goals with the least expenditure of time and resources, to be successful in various types of activities, to have developed skills of self-regulation, self-support and self-control.*

The authors of the article attempt to prove that the introduction of innovative educational projects into the educational process of educational institutions will contribute to the reformation of the education system and the improvement of the quality of the educational process.

The study states that the pedagogical system "Waldorf School" creates favorable conditions for the integral formation and self-formation of the personality and the preservation of the child's physical, mental and spiritual health.

The article proves the relevance of the developed innovative educational project, its purpose, hypothesis, stages, tasks and methods are indicated.

The main principles of project implementation have been determined, namely: humanistic orientation of the educational process; pedocentrism; integral coverage of human nature; age; versatility and harmony; involvement of sensory experience; combination of social and individual; respect for the child.

The main stages of the project implementation are: organizational and preparatory; conceptual and diagnostic; formative; generalizing.

It is characterized that the scientific novelty and theoretical significance of the project results will consist in the theoretical substantiation and experimental verification of the effectiveness of the organizational and pedagogical conditions for the formation of the self-efficacy of the subjects of the educational process by the means of Waldorf pedagogy, namely: the conceptualization of the formation of the self-efficacy of the subjects of the educational process by the means of the Waldorf pedagogy (the first condition); modeling the formation of self-efficacy of the subjects of the educational process by means of Waldorf pedagogy (second condition); technologization of the formation of self-efficacy of the subjects of the educational process by means of Waldorf pedagogy (the third condition).

Key words: *program, innovative educational project, subjects of the educational process, self-efficacy, Waldorf pedagogy.*

Вступ / Introduction. Початок третього десятиліття XXI ст. поставив людство перед значними викликами: економічною, екологічною, демографічною і соціальною кризами. Все більше й більше людей відчули на собі соціальну нерівність, фінансову нестабільність, деформацію системи цінностей і, як наслідок, стреси, депресії, відчуття безсилля та невпевненості у майбутньому через невміння адаптуватися до нових реалій, брак особистісних ресурсів, відсутність розвинутих навичок

саморегуляції, самопідтримки та самоконтролю. На нашу думку, розв'язання цієї проблеми неможливе без залучення можливостей системи освіти, в силах якої створити таку особистість, яка здатна досягати поставлених цілей з найменшими затратами часу і ресурсів та бути успішною у різних видах діяльності.

Найкращий шлях досягнення цієї цілі – постійне і оперативне оновлення змісту освіти через провадження в навчальну-виховну діяльність закладів освіти інноваційних

освітніх проєктів, які є важливим джерелом підтримки освітніх реформ (Ващенко, 2005).

Вальдорфська педагогіка – найбільший та найвідоміший незалежний освітній рух, який у 2019 році відзначив своє 100-річчя, саме тому упродовж останніх 17 років педагогічні колективи вальдорфських шкіл приймали участь у 6 програмах Всеукраїнських експериментів і довели, що педагогічна система «Вальдорфська школа» створює сприятливі умови для гармонійного всебічного формування особистості через розвиток навичок соціальної взаємодії, становлення активної життєвої позиції учнів. Крім того, у стінах вальдорфських шкіл створено простір, сприятливий для цілісного формування та самоформування особистості та збереження фізичного, психічного та духовного здоров'я дитина. Освіта при цьому орієнтована не тільки на сьогоднішній день, але і на довготривалу перспективу (Bandura, 1977).

Особливого значення в умовах сучасних світових викликів набуває дослідження проблеми формування самоєфективності суб'єктів освітнього процесу з метою визначення основних чинників, що позитивно впливають на цей складний і багатогранний процес, аналіз накопиченого досвіду та перенесення його у масову педагогічну практику.

З огляду актуальність, нами було обрано наступну тему для інноваційного освітнього проєкту: «Організаційно-педагогічні умови формування самоєфективності суб'єктів освітнього процесу засобами вальдорфської педагогіки».

Аналіз останніх досліджень / Analysis of recent publications. Теоретичні основи впровадження проєктної діяльності в різних галузях досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені І. Єрмаков, І. Підласий, В. Воропаєв, В. Поздняков, В. Шапіро та ін.

Проблема інноваційної діяльності в галузі освіти привертає увагу багатьох науковців та досліджується в різних аспектах: методологічному (І. Гавриш, Г. Корнетов, В. Загвязинський, В. Ляудіс, В. Паламарчук, І. Підласий, О. Савченко, В. Сластьонін), аксіологічному (М. Бургин, М. Кларин, О. Попова, М. Поташник), практиологічному (С. Седова, Л. Струценко, А. Пригожин), методичному (В. Беспалько, О. Піддубцева, А. Вербицький, Н. Осухова, Е. Плеханов), управлінському (Л. Даниленко, В. Кваша, О. Хомєрики). Водночас, проблема розробки програм інноваційних освітніх проєктів з формування

самоєфективності суб'єктів освітнього процесу залишились поза увагою спеціальних досліджень і вимагає подальших пошуків свого рішення.

Мета статті / The purpose of the article: представити розроблену програму інноваційного освітнього проєкту з формування самоєфективності суб'єктів освітнього процесу засобами вальдорфської педагогіки як послідовну, цілеспрямовану сукупність етапів роботи, визначених її гіпотезою, метою, завданнями та принципами реалізації.

Виклад основного матеріалу / Presentation of the main material. У педагогічних науках термін «інновація» теж має значну кількість тлумачень. Звернемося до тих, які є найбільш підходящими для нашого дослідження. Так, дослідниця О. Савченко (1997) переконана, що під інновацією в освіті слід розуміти процес створення, поширення й використання засобів (нововведень) для розв'язання тих педагогічних проблем, які досі розв'язувались по-іншому. Інновація, на думку І. Дичківської (2012), у контексті педагогічного процесу, означає введення нового в цілі, зміст, методи та форми навчання і виховання, організацію спільної діяльності вчителя та учня. На думку ж О. Попової (2001), досліджуваний феномен слід розглядати як цілеспрямований і керований процес внесення змін в освітню практику шляхом створення, розповсюдження та освоєння нововведень.

Отже, основною **метою** розробленого нами інноваційного освітнього проєкту є визначення, наукове обґрунтування та експериментальна перевірка ефективності організаційно-педагогічних умов формування самоєфективності суб'єктів освітнього процесу засобами вальдорфської педагогіки.

Досягнення мети реалізується через перевірку експериментальної **гіпотези**, яка полягає у припущенні, що процес формування самоєфективності суб'єктів освітнього процесу засобами вальдорфської педагогіки буде ефективним за умов:

– по-перше, *концептуалізації* формування самоєфективності суб'єктів освітнього процесу засобами вальдорфської педагогіки, що передбачає розроблення відповідної *концепції* задля осмислення способу вирішення порушеної проблеми;

– по-друге, *моделювання* формування самоєфективності суб'єктів освітнього процесу засобами вальдорфської педагогіки, що передбачає застосування *відповідної*

змістово-функціональної моделі як механізму практичної реалізації концепції;

– по-третє, *технологізації* формування самоефективності суб'єктів освітнього процесу засобами вальдорфської педагогіки, що передбачає укладання банку педагогічних технологій / стратегій вальдорфської педагогіки задля формування самоефективності особистості учня та підготовку педагогів до їх використання.

Базою експерименту є заклади освіти; класи та групи, що працюють за вальдорфською педагогікою у закладах освіти України, а саме: Комунальний заклад освіти «Навчально-виховний комплекс «Вальдорфська середня загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів-дитячий садок» Дніпровської міської ради; Комунальний заклад освіти Криворізький навчально-виховний комплекс «Загальноосвітня вальдорфська школа І–ІІІ ступенів – дитячий садок» Криворізької міської ради Дніпропетровської області; Приватна установа «Одеський навчально-виховний комплекс “Ступені” (загальноосвітня вальдорфська школа І–ІІІ ступенів – дитячий садок)»; Приватний навчально-виховний комплекс «Вільна школа «АСТР» м. Одеси; Комунальний дошкільний навчальний заклад № 361 «Софія» (вальдорфська) м. Києва; Спеціалізована школа-інтернат І–ІІ ступенів № 14 м. Києва з поглибленим вивченням предметів художньо-естетичного циклу.

З огляду на мету та завдання проєкту нами було визначено наступні **завдання** дослідження:

1. Вивчити стан розробленості проблеми формування самоефективності суб'єктів освітнього процесу засобами вальдорфської педагогіки в теорії і практиці.

2. З'ясувати *зміст, структуру понять* «само-ефективність суб'єкта освітнього процесу», «формування самоефективності суб'єкта освітнього процесу».

3. Розробити, науково обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність *концепції та відповідної змістово-функціональної моделі* формування самоефективності суб'єктів освітнього процесу засобами вальдорфської педагогіки.

5. Укласти *банк педагогічних технологій / стратегій вальдорфської педагогіки* задля формування самоефективності особистості учня.

4. Здійснити *підготовку педагогів до використання педагогічних технологій / стратегій вальдорфської педагогіки* задля формування самоефективності особистості учня.

6. Розробити, науково обґрунтувати *критерії, показники ефективності формування самоефективності суб'єктів освітнього процесу засобами вальдорфської педагогіки, схарактеризувати рівні та дібрати відповідний діагностичний інструментарій*.

7. Укласти *методичні рекомендації* щодо формування самоефективності суб'єктів освітнього процесу засобами вальдорфської педагогіки.

Важливою складовою будь-якого педагогічного експерименту є визначення його **теоретико-методологічної основи**, і для нашого проєкту її становлять:

– *нормативно-правовий аспекти* – Конституція України, Закони України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про інноваційну діяльність», Конвенція про права дитини; Національна програма виховання дітей та учнівської молоді; Державний стандарт початкової освіти; Державний стандарт базової середньої освіти; Концептуальні засади реформування середньої освіти «Нова українська школа»; Концептуальні засади вальдорфської педагогіки, затверджені Міжнародною Радою Вальдорфських / Штайнер шкіл (Гаазьким колом), Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 07.11.2000 № 522, зі змінами внесеними наказами Міністерства освіти і науки України від 31.03.2015, зареєстроване у Міністерстві юстиції України 09.04.2015 за № 401/26846, накази Міністерства освіти і науки України;

– *результати фундаментальних й прикладних наукових досліджень* з: формування самоефективності особистості (А. Бандура, О. Богатирьова, І. Брунова-Калісецька, Т. Брайан, Н. Водоп'янова, М. Гайдар, Т. Гальцева, Т. Гордєєва, В. Зазикін, Д. Зіглер, Дж. Капрара, Т. Кремешна, Р. Кричевський, Д. Маддукс, Д. Майєрс, М. Остроушко, Д. Сервон, Р. Фреджер, Д. Шапошник-Доменська, Р. Шварцер, М. Шеєр та ін.); особливостей моделі Вальдорфської школи (С. Фостер, Б. Мастерс, С. Карсон, С. Девіс, Г. Керн, А. Даріан, М. Цех, В. Зоммер, Т. Ждразіль, М. Роусон, К. Віхерт, Й. Шірен, Е. М. Краніх, Б. Лівехуд та ін.), науково-педагогічних основ освітнього процесу з використання кращого педагогічного досвіду вальдорфських учителів (О. Іонова), естетичного виховання учнів у Вальдорфських школах (В. Новосельська), гігієнічної оцінки впровадження вальдорфської педагогічної

технології в закладах загальної середньої освіти України (С. Гозак), формування пізнавальної активності молодших школярів засобами вальдорфської педагогіки (С. Лупаренко), збереження здоров'я молодших учнів у вальдорфській педагогіці (О. Лукашенко), адаптації ідей вальдорфської педагогіки у вітчизняній освіті (Л. Литвин), формування інтелектуальних умінь молодших школярів в освітньому процесі Вальдорфської школи (В. Партола), формування емоційно-оцінної складової Я-концепції учнів Вальдорфської школи (О. Передерій), гармонізація виховного середовища дитини (О. Мезенцева).

Для реалізації інноваційного освітнього проєкту буде застосовано наступні **методи**: *теоретичні* (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, абстрагування, класифікація, моделювання); *емпіричні* (вивчення наукових джерел; анкетування, бесіда, тести, спостереження, самооцінка), педагогічний експеримент для перевірки гіпотези дослідження; *статистичні* (методи математичної статистики для аналізу експериментальних даних).

Реалізація завдань проєкту базуватиметься на **принципах**: *гуманістичної спрямованості* освітнього процесу; *педоцентризму*, орієнтації на конкретну дитину, урахування її індивідуальних особливостей та перспектив розвитку; *цілісного охоплення природи людини*, в основі якого лежить антропософська концепція розвитку дитини через цілісну взаємодію тілесних, душевних та духовних чинників; *вікової відповідності* (відповідність змісту та методики викладання психолого-педагогічним характеристикам дітей конкретного віку); *різномісності і гармонійності*, що включає гармонійне поєднання факторів розвитку інтелектуальних, почуттєвих та вольових функцій особистості; *залучення почуттєвого переживання*, що передбачає як інтелектуальне, так і емоційно-вольове опрацювання учнями будь-якого навчального матеріалу; *поєднання соціального та індивідуального*, що дозволяє виховувати самодостатню, соціально адаптовану особистість; *поваги до дитини*, її почуттів, здібностей та потенціальних можливостей.

Спроектовані і теоретично обґрунтовані нами мета, гіпотеза дозволили виокремити практичні **етапи** його реалізації: організаційно-підготовчий (січень 2022 р. – грудень 2022 р.); концептуально-діагностичний (січень 2023 р. – грудень 2025 р.); формувальний (січень 2026 р. – грудень 2031 р.); узагальнювальний (січень 2032 р. – травень 2034 р.).

Наукова новизна та теоретичне значення результатів проєкту буде полягати в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності організаційно-педагогічних умов формування самоефективності суб'єктів освітнього процесу засобами вальдорфської педагогіки, а саме:

– по-перше, *концептуалізації* формування самоефективності суб'єктів освітнього процесу засобами вальдорфської педагогіки, що передбачає розроблення відповідної *концепції* задля осмислення способу вирішення порушеної проблеми (перша умова);

– по-друге, *моделювання* формування самоефективності суб'єктів освітнього процесу засобами вальдорфської педагогіки, що передбачає застосування відповідної змістово-функціональної *моделі* як механізму практичної реалізації концепції (друга умова);

– по-третє, *технологізації* формування самоефективності суб'єктів освітнього процесу засобами вальдорфської педагогіки, що передбачає укладання *банку педагогічних технологій / стратегій вальдорфської педагогіки* задля формування самоефективності особистості учня та *підготовку педагогів* до їх використання (третя умова);

Таким чином, **практичне значення проєкту** полягає у тому, що буде:

– апробовано та впроваджено у практику роботи закладів освіти *концепцію та відповідну змістово-функціональну модель* формування самоефективності суб'єктів освітнього процесу засобами вальдорфської педагогіки;

– укладено *банк педагогічних технологій / стратегій вальдорфської педагогіки* задля формування самоефективності особистості учня;

– здійснено *підготовку педагогів до використання педагогічних технологій / стратегій вальдорфської педагогіки* задля формування самоефективності особистості учня;

– апробовано діагностичний інструментарій визначення рівня ефективності формування самоефективності суб'єктів освітнього процесу засобами вальдорфської педагогіки;

– укладено методичні рекомендації з проблеми дослідження.

Висновки / Conclusions. Таким чином, нами була розроблена програма інноваційного освітнього проєкту з формування самоефективності суб'єктів освітнього процесу засобами вальдорфської педагогіки. Програма системно характеризує організацію процесу дослідницької діяльності через узгодження її мети, гіпотези, завдань, принципів реалізації, етапів, методів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ващенко Л. Управління освітніми проєктами. URL: <https://osvita.ua/school/method/technol/1411/> (дата звернення: 20.07.2022).
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : підручник. 2-ге вид., допов. Київ, Академвидав. 2012. 352 с.
3. Попова О. В. Становлення і розвиток інноваційних педагогічних ідей в Україні в XX столітті. Харків : ОВС, 2001. 256 с.
4. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи. К. : Освіта, 1997. 400 с.
5. Штайнер Р. Принципы вальдорфской педагогики. Методика обучения и необходимые условия воспитания. М. : Энигма, 2018. 160 с.
6. Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward unifying theory of behavioral change. *Physiological review*, 84, 191–215.

REFERENCES

1. Vashchenko, L. (2005). Upravlinnia osvithnomy proektamy. [Management of educational projects]. Retrieved from: <https://osvita.ua/school/method/technol/1411/> [in Ukrainian].
2. Dychkivska, I. M. (2012). Innovacijni pedagogichni tehnologiyi: pidruchnyk. 2-ge vyd., dopov. [Innovative pedagogical technologies : a textbook. 2nd ed., Ext.]. Kyiv, Akademvydav. [in Ukrainian].
3. Popova, O. V. (2001). Stanovlennya i rozvytok innovacijnyx pedagogichny`x idej v Ukrayini v XX stolitti. [Formation and development of innovative pedagogical ideas in Ukraine in the XX century]. Xarkiv : OVS. [in Ukrainian].
4. Savchenko, O. Ya. (1997). Dydaktyka pochatkovoyi shkoly. [Primary school didactics]. K. : Osvita. [in Ukrainian].
5. Steiner, R. (2018). Printsipy valdorfskoy pedagogiki. Metodika obucheniya i neobhodimyye usloviya vospitaniya. [Principles of Waldorf Pedagogy. Teaching methodology and necessary conditions for education]. M. : Enigma [in Russian].
6. Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward unifying theory of behavioral change. *Physiological review*, 84, 191–215.

УДК 378.141

СЛЮСАРЕНКО Ніна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту імені професора Євгена Петухова, Херсонський державний університет, вул. Шевченка, 14, м. Івано-Франківськ, 76018, Україна; професор кафедри педагогіки й менеджменту освіти, Комунальний вищий навчальний заклад «Херсонська академія неперервної освіти», вул. Покришева, 41, м. Херсон, 73040, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9215-5936>

ResearcherID: <https://publons.com/wos-op/researcher/5243980/nina-vitaliivna-slyusarenko/>

СОТЕР Марія – кандидат педагогічних наук, викладач кафедри соціальних та загально-технічних дисциплін, Первомайський навчально-науковий інститут Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова, вул. Одеська, 107, м. Первомайськ, Миколаївська обл., 55200, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4626-0137>

ResearcherID: <https://publons.com/wos-op/researcher/1598952/mariia-soter/>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.7>

Бібліографічний опис статті: Слюсаренко, Н., Сотер, М. (2022) Цифровізація іншомовної підготовки у закладах вищої освіти України. Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка». № 14(46), 48–55. doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.7>

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Анотація. У статті представлено трактування поняття «цифровізація іншомовної підготовки здобувачів технічних закладів вищої освіти», яке розглядається як складний процес формування засобами іноземної мови із активним залученням цифрових ресурсів здатності майбутніх фахівців технічних галузей здійснювати високоефективне взаєморозуміння і взаємодію з іноземними співрозмовниками (в Україні і закордоном), як для особистих, так і професійних цілей, в усній і письмових формах; можливості аналізувати й використовувати різного роду науково-технічну інформацію, яка представлена в англійськомовних джерелах відповідних галузей, задля її подальшого застосування у професійній діяльності; здатності користуватись різного роду електронними словниками (друкованими та електронними) тощо.

Виокремлено дієві інструменти, які дозволяють інтенсифікувати процес цифровізації іншомовної підготовки: системи управління навчанням (*Learning Management Systems*); синхронні (*synchronous tools*) та асинхронні засоби (*asynchronous tools*); цифрові засоби діагностування результатів навчальної діяльності й встановлення зворотного зв'язку; віртуальна реальність та ін.

Акцентовано, що оптимізація процесу іншомовної підготовки здобувачів вищої освіти через залучення цифрових ресурсів дозволить комплексно реалізувати когнітивний, комунікативний, цифровий, мотиваційний, культурний, соціокультурний, творчий, креативно-інноваційний потенціал особистості, що сприятиме формуванню у здобувачів активної життєвої позиції, забезпечить їх успішну соціалізацію і професіоналізацію та підвищить конкурентоспроможність на глобалізованому ринку праці.

Схарактеризовано переваги імплементації цифрових ресурсів у процес іншомовної підготовки здобувачів технічних закладів вищої освіти України.

Ключові слова: цифровізація освіти, іншомовна підготовка, цифровізація іншомовної підготовки, цифровізація іншомовної підготовки у технічних закладах вищої освіти України.

SLYUSARENKO Nina – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Professor Ye. Petukhov Department of Pedagogy, Psychology and Educational Management, Kherson State University, 14 Shevchenko Str., Ivano-Frankivsk, 76018, Ukraine; Professor at the Department of Pedagogy and Educational Management, Municipal Higher Educational Institution "Kherson Academy of Continuing Education" of Kherson Regional Council, Pokrysheva Str., 41, Kherson, 73040, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9215-5936>

ResearcherID: <https://publons.com/wos-op/researcher/5243980/nina-vitaliivna-slyusarenko/>

SOTER Mariia – Ph.D. in Pedagogical Sciences, Lecturer at the Department of Social and General Technical Disciplines, Pervomaisk Educational and Scientific Institute of Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Odeska Str., 107, Pervomaisk, Mykolaiv Oblast, 55200, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4626-0137>

ResearcherID: <https://publons.com/wos-op/researcher/1598952/mariia-soter/>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.7>

To cite this article: Slyusarenko, N., Soter, M. (2022) Tsyfrovizatsiia inshomovnoi pidhotovky u zakladakh vyshchoi osvity Ukrainy [Digitalization of foreign language training in higher education institutions of Ukraine] Human Studies. Series of Pedagogy, № 14(46), 48–55, doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.7>

DIGITALIZATION OF FOREIGN LANGUAGE TRAINING IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF UKRAINE

Summary. *The article represents the interpretation of the notion of "digitalization of foreign language training of students of higher education technical institutions", which is considered as a complicated process of formation by foreign language means with the active involvement of digital resources, the ability of future specialists in technical fields to achieve highly effective mutual understanding and interaction with foreign interlocutors (in Ukraine and abroad), both for personal and professional goals in oral and written forms; the ability to analyse and use various kinds of scientific and technical information, which is presented in English-language sources of the relevant fields, for its further application in professional activities; the ability to use various types of electronic dictionaries (printed and electronic), etc.*

Effective tools have been singled out, which give an opportunity to intensify the process of digitalization of foreign language training: learning management systems; synchronous and asynchronous tools; digital means of diagnosing the results of educational activities and establishing feedback; virtual reality, etc.

It has been emphasized that the optimization of the process of foreign language training of students of higher education technical institutions through the involvement of digital resources will allow comprehensive realization of their cognitive, communicative, digital, motivational, cultural, socio-cultural, creative, constructive and innovative individual potential, which will contribute to the formation of students' active life position and ensure their successful socialization and professionalization, increase competitiveness in the globalized labour market.

The advantages of the implementation of digital resources in the process of foreign language training of students of higher education technical institutions of Ukraine have been characterized.

Key words: *digitalization of education, foreign language training, digitalization of foreign language training, digitalization of foreign language training in higher education technical institutions of Ukraine.*

Вступ. Одним із викликів, що стоїть перед вищою освітою України в умовах суспільних трансформацій, інтенсивного технологічного розвитку, інтернаціоналізації та глобалізації освітніх процесів, долучення до Європейського простору вищої освіти (*European Higher Education Area*), академічної та професійної мобільності, навчання протягом життя (*life long learning*), світового та вітчизняного ранжування закладів вищої освіти (*Ranking Higher Education Institutions*) з метою досягнення їх конкурентоспроможності, є цифровізація. Цифровізація вищої освіти нині – це не просто пріоритетна і нагальна вимога часу, а одна з новітніх умов існування сучасної системи освіти взагалі й вищої, зокрема. Адже, як наголошує Т. Собченко, «у ХХІ столітті студенти будь-якого фаху повинні досконало

володіти цифровими технологіями, а головне уміти їх застосовувати у практичній діяльності. Це значно підвищить їх професіоналізм та відкриє більше можливостей для професійної самореалізації» (Sobchenko, 2021, p. 286).

Про значущість питань, що безпосередньо пов'язані з цифровізацією освіти, використанням цифрових та комп'ютерних технологій в освітньому процесі вищої школи, зазначено в таких нормативно-правових документах, як-от: «Цифрова аджента Україна – 2020» (2016); «Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки» (2018); «Положення про Національну освітню електронну платформу» (2018); «Положення про електронні підручники» (2018); «Рекомендації Міністерства освіти і науки України щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої

та вищої освіти» (2020); «Лист Міністерства освіти і науки України № 1/9-249 щодо організації поточного, семестрового контролю та атестації здобувачів освіти із застосуванням дистанційних технологій» (2020); «Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти» (2020); «Концепція розвитку цифрових компетентностей» (2021); «Опис рамки цифрової компетентності для громадян України» (2021) та ін.

Гостра потреба у висококваліфікованих фахівцях інженерних спеціальностей, яких готують технічні заклади вищої освіти, викликана тим, що саме від їх підготовки залежить успіх розвитку науково-технічного та промислового комплексу нашої держави. Конкурентоспроможність інженерів у час науково-технічного прогресу безпосередньо залежить від сформованості у них професійних, вузькоспеціалізованих навичок (*hard skills*), м'яких, універсальних навичок (*soft skills*) та цифрових навичок (*digital skills*).

Іншомовна підготовка інженерів у рамках сучасних інтеграційних процесів України – це складова, а точніше невід'ємна частина їх підготовки до професійної діяльності, що сприяє формуванню м'яких, універсальних навичок (*soft skills*). Вимога вільного володіння іноземною мовою й спілкування нею з іншими носіями мови для фахівців різних галузей, зокрема й технічних, є загальноприйнятною нормою і практикою. Відтак, нагальною потребою стає пошук шляхів інтенсифікації й оптимізації іншомовної підготовки здобувачів технічних закладів вищої освіти України. Одним із передових рішень цього питання є цифровізація іншомовної підготовки, яка дозволить активізувати освітній процес, підвищити рівень і якість сприйняття, розуміння і засвоєння змісту навчального матеріалу, а також рівень мотивації.

Аналіз останніх досліджень. Різні аспекти цифровізації підготовки здобувачів закладів вищої освіти України досліджували багато вчених. Лише останнім часом з'явилися такі публікації: В. Биков «Цифрова трансформація суспільства і розвиток комп'ютерно-технологічної платформи освіти і науки України» (2019); В. Арешонков «Цифровізація вищої освіти: виклики та відповіді» (2020); В. Биков, О. Спірін, О. Пінчук «Сучасні завдання цифрової трансформації освіти» (2020), О. Кохановська, Н. Слюсаренко «Сутність та складові цифрового інтелекту особистості» (2020), Л. Морська «Формування цифрової ідентичності: виклики та педагогічні

перспективи» (2020), Т. Бондар «Цифровізація навчального простору як маркер сучасної системи освіти» (2021), І. Потюк «Використання цифрових технологій в навчальному середовищі закладів вищої освіти: офлайн та онлайн формати» (2021), С. Сисоева «Педагогічні аспекти цифровізації освіти» (2021), І. Шищенко, І. Харченко «Теоретичні аспекти цифрової трансформації професійної підготовки майбутніх фахівців» (2021) та ін.

Деякі питання цифровізації іншомовної підготовки здобувачів закладів вищої освіти висвітлено в низці наукових праць, а саме: О. Тарнопольський «Використання Інтернет-технологій у навчанні англійської мови для професійного спілкування студентів немовних спеціальностей» (2010), О. Тарнопольський, М. Кабанова «Впровадження комп'ютерних технологій у навчання іноземних мов: історія і перспективи» (2019), О. Косович «Проблеми дистанційного навчання іноземних мов в умовах пандемії» (2021), О. Крічкер, Н. Єремєєва «Сучасні підходи та інноваційні технології формування англомовної комунікативної компетентності в процесі дистанційного навчання студентів технічних ЗВО» (2021) та ін.

Разом із тим, зауважимо, що дослідження науковців здебільшого торкаються різних аспектів цифровізації освітнього процесу у закладах вищої освіти. Тоді як проблема цифровізації іншомовної підготовки потребує комплексного розгляду.

Мета статті. На основі вивчення сучасних досліджень схарактеризувати процес цифровізації іншомовної підготовки у технічних закладах вищої освіти України.

Виклад основного матеріалу. Нині «цифровий світ є тією реальністю, в якій відбувається життєдіяльність сучасної людини» (Sysoieva, 2021, p. 30). Відтак, необхідним є максимальна адаптація цифрових ресурсів у процес підготовки конкурентоздатних, висококваліфікованих фахівців у закладах вищої освіти України, зокрема й технічних.

С. Сисоева стверджує, що цифровізація орієнтована на підготовку спеціалістів, які «гарантовано будуть затребувані на ринку праці, легко і вільно будуть володіють мобільними і інтернет-технологіями, а також будуть орієнтовані на безперервне навчання (підвищення кваліфікації) засобами цифрових технологій» (Sysoieva, 2021, p. 28). Поряд із потребою у цифрових навичках (*digital skills*) необхідним є вільне володіння іноземною мовою, яке відноситься до м'яких навичок

(*soft skills*). Оптимізація процесу іншомовної підготовки здобувачів вищої освіти через залучення цифрових ресурсів сприяє комплексній реалізації когнітивного, комунікативного, цифрового, мотиваційного, культурного, соціокультурного, творчого, креативно-інноваційного потенціалу особистості, що у свою чергу слугує формуванню у здобувачів вищої освіти активної життєвої позиції, забезпечує успішну соціалізацію і професіоналізацію, підвищує їх конкурентоспроможність на глобалізованому ринку праці.

Вимоги до професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців окреслено, зокрема, в Програмі з англійської мови для професійного спілкування (*English for Specific Purposes (ESP) National Curriculum for Universities*) (2005), яка рекомендована Міністерством освіти і науки України. Там зазначається, що для отримання ступеня бакалавра, разом з усіма іншими професійними вміннями, здобувач має бути здатним ефективно спілкуватися англійською мовою у професійному середовищі, щоб «обговорювати навчальні та пов'язані зі спеціалізацією питання, для того щоб досягти розуміння зі співрозмовником; готувати публічні виступи з низки великої кількості галузевих питань, застосовуючи відповідні засоби вербальної комунікації та адекватні форми ведення дискусій і дебатів; знаходити нову текстову, графічну, аудіо та відео інформацію, що міститься в англійськомовних галузевих матеріалах (як у друкованому, так і в електронному вигляді), користуючись відповідними пошуковими методами і термінологією; аналізувати англійськомовні джерела інформації для отримання даних, що є необхідними для виконання професійних завдань та прийняття професійних рішень; писати професійні тексти і документи англійською мовою з низки галузевих питань; писати ділові та професійні листи, демонструючи міжкультурне розуміння та попередні знання у конкретному професійному контексті; перекладати англійськомовні професійні тексти на рідну мову, користуючись двомовними термінологічними словниками, електронними словниками та програмним забезпеченням перекладацького спрямування України» (Bakaieva, Borysenko, Zuienok, Ivanishcheva, Klymenko, Kozymyrska, Kostrytska, Skrypnyk, Todorova, & Khodtseva, 2005, p. 3). Цифровізація процесу іншомовної підготовки здобувачів технічних закладів вищої освіти є тим ресурсом, який у комплексі з традиційними дозволить модернізувати й інтенсифікувати весь освітній процес.

Однак, як наголошує В. Арешонков, перед вітчизняними університетами постала низка сучасних викликів, пов'язаних із цифровізацією освітнього процесу, як-от: «пошук моделі цифровізації кожним закладом вищої освіти в межах визначеної автономії; необхідність формування оптимальної структури закладу вищої освіти та поєднання складників цієї структури в ефективну систему, на основі якої і формується цифровий університет; поєднання елементів інформаційно-комунікаційних технологій, що є в кожному університеті, у систему, на основі якої і формується цифровий університет, і технічних засобів навчання у дієві мережеві інструменти; визначення ролі, завдань і видів діяльності для наукових, науково-педагогічних і педагогічних працівників такого університету; заміну традиційного «аудиторного» освітнього простору на віртуально-мережевий; пошуку відповідних освітніх методів і прийомів дистанційного навчання; налагодження ефективної комунікації усіх учасників освітнього процесу в мережевому середовищі» (Areshonkov, 2020, p. 2–3).

К. Краус констатує той факт, що «цифровізація освіти вже змінює традиційну систему освіти у напрямі формування її нової якості». Це, за тлумаченням вченої, позначається на суттєвому збільшенні кількості віртуальних освітніх платформ; збільшенні використання одного електронного ресурсу багаторазово для надання різних за змістом освітніх послуг; імплементації нових освітніх технологій та цифрових платформ, які надають освітні послуги (Kraus, 2018, p. 49).

Процес цифровізації освіти істотно розширив можливості імплементації змішаних форм навчання (поєднання онлайн та офлайн-навчання). Більш того, вона «дозволяє збільшити віртуальну мобільність студентів, дає змогу студентам університетів України навчатись в університетах інших країн та проходити там стажування. Цифровізація освітніх послуг в Україні дозволяє конкурувати в межах єдиного європейського освітнього простору» (Kraus, 2018, p. 50).

Вчені виокремлюють особливості цифрових засобів, адже «вони істотно полегшують розуміння та запам'ятовування найбільш важливих понять та прикладів, залучають здобувачів освіти в процес навчання, викликаючи при цьому позитивні емоції та створюючи ситуацію успіху. Тому викладач повинен забезпечити глибоке, яскраве, точне враження про те, що необхідно запам'ятати» (Kokhanovska, & Slyusarenko, 2020, p. 44).

Разом із тим, інтенсивність використання цифрових ресурсів в освітньому процесі викликає потребу «формування і розвитку навичок тих, хто навчається, щодо здоров'язбережувального використання засобів ІКТ, зокрема шляхом упровадження відповідних просвітницьких заходів» (Вуков, Spirin, & Pinchuk, 2020, р. 31).

В. Биков, О. Спірін, О. Пінчук пропонують різні організаційні форми для використання засобів ІКТ у навчанні: «онлайн-курси, онлайн-консультування, онлайн-тренінги, хакатони, вебінари, використання інтерактивних ЕП, електронних віртуальних лабораторій, електронних соціальних мереж, відвідування інтерактивних музеїв науки, створення презентацій, платформ спілкування за науковими інтересами, міжнародних конкурсів з рішення науково-технічних задач, віртуальних технопарків та інші» (Вуков, Spirin, & Pinchuk, 2020, р. 31). За твердженням науковців, електронний освітній контент включає: «бібліотечне та інформаційно-ресурсне забезпечення навчання, виховання, управління, проведення навчальних та наукових досліджень; ресурси бібліотечних інформаційних центрів; колекції електронних освітніх ресурсів, зміст сайтів навчальних закладів» (Вуков, Spirin, & Pinchuk, 2020, р. 31).

І. Потюк пропонує таксономію цифрових технологій, зокрема: системи управління навчанням (*Learning Management Systems, LMS*); інструменти/системи для публікацій та спільного доступу/взаємодії; соціальні мережі; інструменти міжособистісного спілкування; мобільні додатки/застосунки; інструменти агрегації контенту; віртуальна реальність; системи оцінювання та зворотного зв'язку (Potiuk, 2021, р. 221).

На основі систематизації та узагальнення сучасних досліджень (Areshonkov, 2020; Вуков, Spirin, & Pinchuk, 2020; Kokhanovska, & Slyusarenko, 2020; Kraus, 2018; Sysoieva, 2021; Sobchenko, 2021; Potiuk, 2021), теорії і практики імплементації цифрових технологій у процес іншомовної підготовки виокремимо дієві інструменти, які дозволяють оптимізувати процес цифровізації освітнього процесу.

До таких інструментів, перш за все, віднесемо, системи управління навчанням (*Learning Management Systems*). Ці програмні додатки дозволяють детально й системно спланувати освітній процес враховуючи при цьому індивідуальні особливості здобувачів, авторизувати всіх його учасників, надавати їм цілодобовий вільний доступ до навчальних матеріалів

підвищуючи при цьому ефективність самостійної роботи здобувачів, здійснювати контроль та оцінювання конкретних результатів їх діяльності. Найбільш поширеним є використання Moodle (*Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment*), WebCT (*Web Course Tools*) or Blackboard Learning System, Google Classroom та ін.

Забезпечення міжособистісного інтерактивного спілкування, яке реалізується шляхом залучення синхронних засобів (*synchronous tools*), але на відстані здійснюється через Skype, ZOOM, Google Meet, Webex Webinars, Viber, WhatsApp, Telegram, Discord тощо. Для іншомовної підготовки у технічних закладах вищої освіти ці інструменти є вкрай важливими. Вони дають можливість доповнити системи управління навчанням й реалізувати не просто обмін інформацією, а комунікативну взаємодію партнерів іноземною мовою, що за недостатньої кількості годин, які виділяються у технічному закладі вищої освіти на іншомовну підготовку здобувачів, є досить значущим.

Крім того, як викладач, так і здобувачі освіти мають змогу під час відео зв'язку застосувати допоміжні засоби: презентації (створені за допомогою графічних інструментів Microsoft Power Point, Canva, Google Presentations, Google Slides, Projeqt, Plotagon, Playbuzz тощо), аудіо- та відеоматеріали, різного роду Інтернет ресурси. Залучення автентичних аудіо- та відеозаписів, змістова тематика яких безпосередньо пов'язана з ситуаціями майбутнього фаху, прискорює адаптацію здобувачів до професійної діяльності в іншомовному середовищі. У ході веб-конференції має підтримуватись постійна активна участь тих, хто навчається, вони повинні бути повноцінними, ініціативними суб'єктами освітнього процесу.

Ефективними асинхронними засобами (*asynchronous tools*) під час іншомовної підготовки майбутніх фахівців є такі, які дають можливість здійснювати взаємообмін інформацією з часовим відривом/затримкою. До таких засобів відносимо чати, форуми, блоги тощо.

В іншомовній підготовці раціонально також використовувати хмарні сервіси (Google, Dropbox, Microsoft OneDrive тощо). Як приклад, зазначимо, що Google Docs дає можливість зберігати електронні документи, таблиці, діаграми, опорні схеми, форми, презентації, малюнки тощо. Облікові записи Google дозволяють розробляти різного роду презентації, електронні таблиці, схеми, інтелектуальні карти, текстові документи онлайн, зокрема

й іноземною мовою. Надають можливість залучати викладача до готового інформаційного продукту, створеного здобувачем, внести поправки, побажання, коментарі до всієї роботи загалом чи до окремих фрагментів, пропонувати ідеї для її вдосконалення тощо.

Невід'ємним компонентом цифровізації іншомовної підготовки у технічних закладах вищої освіти є комплекс ресурсів для діагностування результатів навчальної діяльності й установлення зворотного зв'язку. Наприклад, електронне тестування (Google Forms, Kahoot, LearningApps, Quizizz, Online Test Pad), рефлексія (зворотний зв'язок у аудіо чи письмовій формі через Google Mail, Viber, WhatsApp, Telegram та ін.) тощо.

Досить важливою в іншомовній підготовці фахівців інженерних спеціальностей є віртуальна реальність (*virtual reality*). Онлайн ігри, програми-симулятори для роботи в режимі реального часу, віртуальні лабораторії, екскурсії, зустрічі тощо дають можливість зануритись у ситуації майбутньої професійної діяльності, що максимально наближені до реальних.

Розглянемо більш докладно деякі варіанти завдань із використанням цифрових ресурсів під час іншомовної підготовки здобувачів технічних закладів вищої освіти у процесі вивчення майбутніми інженерами дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням».

Так, наприклад, при вивченні теми «Успіх в інженерній кар'єрі» (*"Career Success in Engineering"*) здобувачам освіти на продуктивному етапі для формування іншомовної компетенції в письмі і говорінні можна запропонувати професійно-орієнтовану вправу «Мое перше е-портфоліо» (*"My First E-portfolio"*). Мета цієї вправи – навчити створювати е-портфоліо письмово (у вигляді резюме) та презентувати його усно. Реалізація завдання передбачає етап підготовки та етап презентації. На першому етапі викладач ставить перед здобувачами завдання створити власне електронне портфоліо майбутнього інженера іноземною мовою з використанням сучасних цифрових засобів та запропонованих карток із досвідом роботи. Портфоліо має бути складеним у вигляді резюме і включати такі основні компоненти, як-от: коротка презентація розробника; життєві інтереси, принципи, стратегії і цілі; представлення освіти, навичок та професійного досвіду (із залученням вищезгаданих карток). Для створення е-портфоліо викладач пропонує використовувати комп'ютер з доступом до мережі Інтернет та Google аканту для

реєстрації у безкоштовному сервісі Wakelet (<https://wakelet.com/>) для створення тематичних колекцій/резюме, або Microsoft Power Point. На другому етапі здобувачі презентують результати власної роботи усно (online) під час веб-конференції у Zoom. Таким чином, викладач має змогу оцінити е-портфоліо спочатку в письмовому електронному вигляді, а на занятті усно його презентацію.

Аналіз теоретичних і практичних досліджень щодо цифровізації іншомовної підготовки здобувачів технічних закладів вищої освіти Slyusarenko, & Soter, 2020; Bakaieva, Borysenko, Zuienok, Ivanishcheva, Klymenko, Kozymyrska, Kostrytska, Skrypyuk, Todorova, & Khodtseva, 2005) дозволяють трактувати це поняття як складний процес формування засобами іноземної мови із активним залученням цифрових ресурсів здатності майбутніх фахівців технічних галузей здійснювати високоефективне взаєморозуміння і взаємодію з іноземними співрозмовниками (в Україні і закордоном), як для особистих, так і професійних цілей в усній і письмових формах; можливості аналізувати й використовувати різного роду науково-технічну інформацію, яка представлена в англомовних джерелах відповідних галузей, задля її подальшого застосування у професійній діяльності; здатності користуватись різного роду електронними словниками (друкованими та електронними) тощо.

Висновки. Відтак, можемо стверджувати, що використання цифрових ресурсів у іншомовній підготовці майбутніх фахівців у технічних закладах вищої освіти України є вимогою часу та надає такі можливості:

- забезпечення постійного конструктивного зворотного зв'язку між усіма суб'єктами освітнього процесу;
- створення рівних можливостей доступу до взаємодії здобувачів та викладачів (зокрема, комунікативної взаємодії іноземною мовою) незалежно від місця їх знаходження у зручний домовлений для кожного учасника час;
- організація студентоцентрованого освітнього процесу з суб'єкт-суб'єктною взаємодією, в рамках якого всі заходи направлені на забезпечення кожного здобувача окремо й усіх разом необхідною інформацією цілодобово в режимах offline та online;
- демонстрування навчальних матеріалів іноземною мовою online в режимі реального часу та розширення доступу до освітніх ресурсів;
- забезпечення оптимальної гнучкості для тих, хто навчається, через можливість цілодобового доступу до інформації в режимі

реального часу (у будь-який час доби і в будь-якому місці з доступом до глобальної мережі Інтернет та за наявності відповідних технічних засобів);

– візуалізація дистанційного навчання (можливість бачити, чути співрозмовника (як викладача, так і всіх студентів), а також пропонувану викладачем інформацію, активно комунікувати, демонструвати всім учасникам освітнього процесу результати власної діяльності у вигляді презентацій, доповідей, звітів тощо);

– наближення спілкування та взаємодії до «природних умов», реалізація «живого спілкування з носіями мови» за рахунок віртуальних зустрічей та ін.;

– диференціювання та індивідуалізація навчання;

– підвищення мотивації та зацікавленості здобувачів освіти у навчанні, активізація їхньої

навчально-пізнавальної та науково-технічної діяльності, посилення інтересу до вивчення іноземної мови;

– реалізація можливостей дистанційної чи змішаної форм навчання для тих, хто цього потребує;

– ефективна організація самостійної навчальної роботи;

– стимулювання здобувачів до самоосвіти, саморозвитку, самовдосконалення та самоактуалізації, а також успіху в навчально-пізнавальній та науково-технічній діяльності.

До перспектив подальшого наукового пошуку відносимо дослідження можливостей поєднання різного роду цифрових ресурсів з метою отримання якомога якіснішого результату іншомовної підготовки студентів технічних закладів вищої освіти України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арешонков В. Цифровізація вищої освіти: виклики та відповіді. *Вісник НАПН України*, 2020. Вип. 2(2). С. 1–6. URL: <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-2-13-2>
2. Биков В., Спірін О., Пінчук О. Сучасні завдання цифрової трансформації освіти. *Вісник кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття»*, 2020. Вип. 1. С. 27–36. URL: [https://doi.org/10.35387/ucj.1\(1\).2020.27-36](https://doi.org/10.35387/ucj.1(1).2020.27-36)
3. Кохановська О., Слюсаренко Н. Сутність та складові цифрового інтелекту особистості. *Педагогічний альманах: збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти»*, 2020. Вип. 46. С. 40–48.
4. Краус К. М. Імперативи формування цифрової освіти в Україні. *Управління соціально-економічними трансформаціями у сучасному місті* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 27 лютого 2018. Київ : КУБГ, 2018. С. 49–51.
5. Програма з англійської мови для професійного спілкування. Колектив авторів : Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко, І. І. Зуєнко. К.: Ленвіт, 2005. 119 с.
6. Сисоєва С. Педагогічні аспекти цифровізації освіти. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Серія : Педагогічні науки*. 2021. № 4(69). С. 24–32.
7. Собченко Т. М. Особливості навчання студентів-філологів в умовах інформатизації та цифровізації вищої освіти. *Professional Education: Methodology, Theory and Technologies*, 2021. Вип. 13. С. 278–290.
8. Сотер М. Відеоконференція як засіб іншомовної підготовки студентів. *Гірська Школа Українських Карпат*. 2020. Вип. 22. С. 135–138. URL: <https://doi.org/10.15330/msuc.2020.22.135-138>
9. Потюк І. Є. Використання цифрових технологій в навчальному середовищі закладів вищої освіти: офлайн та онлайн формати. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : *Філологія*. Острого : Вид-во НаУОА, 2021. Вип. 11(79). С. 219–221.
10. Slyusarenko N. V., Soter M. V. Modern means of students' foreign language training of technical higher education institutions of Ukraine. *Education in the 21st Century: International scientific-methodological review*. Yerevan : YSU Press, 2020. No 1(3). Pp. 138–148.
11. Soter M. Using Zoom in Ukrainian technical higher education institutions. *Modern approaches to the introduction of science into practice: the X-th International scientific and practical conference*. Abstracts of X International Scientific and Practical Conference (San Francisco, USA; 30–31 March 2020). San Francisco, USA 2020. Pp. 100–101.

REFERENCES

1. Areshonkov, V. (2020). Tsyfrovizatsiia vyshchoi osvity: vyklyky ta vidpovidi [Digitalization of higher education: challenges and answers]. *Visnyk NAPN Ukrainy*, 2(2), 1–6. <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-2-13-2> [in Ukrainian].
2. Bykov, V., Spirin, O., & Pinchuk, O. (2020). Suchasni zavdannia tsyfrovoyi transformatsii osvity [Modern tasks of digital transformation of education]. *UNESCO Chair Journal "Lifelong Professional Education in the XXI Century"*, (1), 27–36. [https://doi.org/10.35387/ucj.1\(1\).2020.27-36](https://doi.org/10.35387/ucj.1(1).2020.27-36) [in Ukrainian].

3. Kokhanovska, O., & Slyusarenko, N. (2020). Sutnist ta skladovi tsyfrovoho intelektu osobystosti [Essence and components of digital personal intelligence]. *Pedahohichniy almanakh*, 46, 40–48. <https://doi.org/10.37915/pa.vi46.i06> [in Ukrainian].
4. Kraus, K. (2018). Imperatyvy formuvannya tsyfrovoy osvity v Ukraini [Imperatives of the formation of digital education in Ukraine], *Upravlinnia sotsialno-ekonomichnymy transformatsiitamy u suchasnomu misti: materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii* [Management of socio-economic transformations in a modern city, Proceedings of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference]. Kyiv [in Ukrainian].
5. Bakaieva, H., Borysenko, O., Zuienok, I., Ivanishcheva, V., Klymenko, L., Kozymyrska, T., Kostrytska, S., Skrypnyk, T., Todorova, N., & Khodtseva, A. (2005). *Prohrama z anhliiskoi movy dlia profesiinoho spilkuvannia* [English for Specific Purposes (ESP)]. Kyiv : Lenvit [in Ukrainian].
6. Sysoieva, S. (2021). Pedahohichni aspekty tsyfrovizatsii osvity [Pedagogical aspects of digitalization of education]. *Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka (Serii: Pedahohichni nauky)*, 4 (69), 24–32. [in Ukrainian].
7. Sobchenko, T. M. (2021). Osoblyvosti navchannia studentiv-filolohiv v umovakh informatyzatsii ta tsyfrovizatsii vyshchoi osvity [Features of education of students-philologists in the conditions of informatization and digitalization of higher education]. *Professional Education: Methodology, Theory and Technologies*, 13, 278–290. [in Ukrainian].
8. Soter, M. (2020a). Videokonferentsiia yak zasib inshomovnoi pidhotovky studentiv [Videoconference as a means of students' foreign language training]. *Hirska Shkola Ukrainskykh Karpat*, 22, 135–138. doi: 10.15330/msuc.2020.22.135-138 [in Ukrainian].
9. Potiuk, I. (2021). Vykorystannia tsyfrovoykh tekhnolohii v navchalnomu seredovyshechi zakladiv vyshchoi osvity: oflain ta onlain formaty [Use of digital technologies in the educational environment of higher education: offline and online learning]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»*. *Seriia : Filolohiia*, 11(79), 219–221. [in Ukrainian].
10. Slyusarenko, V., & Soter, V. (2020). Modern means of students' foreign language training of technical higher education institutions of Ukraine. *Education in the 21st Century*, 1(3), 138–148.
11. Soter, M. (2020b). Using Zoom in Ukrainian technical higher education institutions, *Modern approaches to the introduction of science into practice : the X-th International scientific and practical conference*, Proceedings of X International Scientific and Practical Conference. San Francisco, USA.

ЧЕПІЛЬ Марія – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти, Дрогобицький державний педагогічний університету імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, 82100, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2215-3994>

ResearcherID: <https://publons.com/wos-op/researcher/2354679/marija-czepil/>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.8>

Бібліографічний опис статті: Чепіль, М. (2022) Безпека життєдіяльності вихователів закладів дошкільної освіти: виклики сьогодення. Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка», 14(46), 56–62. doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.8>

БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Анотація. У статті охарактеризовано зміст понять «безпека», «безпека людини», окреслено фактори впливу на забезпечення особистої безпеки вихователів. Безпека людини є базовою потребою індивіда у процесі його життєдіяльності. Особиста безпека є найважливішою соціальною цінністю, передбачає створення безпечних умов педагогічної діяльності вихователя. Проблеми безпеки життєдіяльності та особистої безпеки посилились у зв'язку з екстремальними ситуаціями, змінами у житті суспільства, пандемією, війною, які викликають невизначеність і непередбачуваність майбутнього, тривожність і стреси.

Представлено результати проведеного дослідження серед вихователів закладів дошкільної освіти Львівщини щодо їхнього ставлення (значною мірою, невеликою мірою, не є загрозою) до факторів впливу на особисту безпеку в умовах сьогодення. Акцентовано увагу на факторах, які становлять загрозу безпеці людини і держави: військове вторгнення зі сходу, тероризм, забруднення навколишнього середовища, економічна, політична, демографічна криза, обмеження громадянських свобод і демократії та ін. Загрозою безпеки для педагогічних працівників є фізичні чинники і психологічні небезпеки. Найбільш безпечно вони почуватяться у своїй родині, серед рідних. Менш безпечно – серед друзів. Вихователям важливо, щоб відновлення освітнього процесу у закладах дошкільної освіти, створення безпечних умов для їхньої діяльності відповідало техногенній, природній та воєнній ситуації у регіоні. Виокремлено основні напрями діяльності вихователів в умовах воєнного стану (створення належних умов для безпечної життєдіяльності, організації освітнього процесу; забезпечення психолого-педагогічного супроводу вихованців; надання методичної допомоги та психологічної підтримки вихователям; допомога батькам, які опинилися у скрутній ситуації та ін.). Пріоритетним завданням закладу дошкільної освіти є особиста безпека працівника, безпека вихованців.

Ключові слова: безпека, безпека людини, особиста безпека, вихователь, освітній процес, заклад дошкільної освіти.

CHEPIL Mariya – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor, Head of General Pedagogy and Preschool Education Department, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Ivan Franko str., 24, Drohobych, 82100, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2215-3994>

ResearcherID: <https://publons.com/wos-op/researcher/2354679/marija-czepil/>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.8>

To cite this article: Chepil, M. (2022) Bezpeka zhyttiedialnosti vykhovateliv zakladiv doshkilnoi osvity: vyklyky sohodennia [Personal safety of preschool teachers: the current challenges]. *Human Studies. Series of Pedagogy*, 14(46), 56–62. doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.8>

PERSONAL SAFETY OF PRESCHOOL TEACHERS: THE CURRENT CHALLENGES

Summary. The article characterizes the meaning of the concepts "safety", "personal safety", and outlines the influencing factors on ensuring the personal safety of preschool teachers. Personal safety is the basic need of an individual in the course of their life. Personal safety of a teacher is the most

important social value, it involves the creation of safe conditions for the teacher's pedagogical activity. The problems of security and personal safety have increased due to extreme situations, changes in the life of the society, pandemics, war, which cause uncertainty and unpredictability of the future, anxiety and stress.

The results of the research conducted among teachers of preschool education institutions of Lviv Oblast are presented regarding their attitude to factors affecting their personal safety (to a large extent, to a small extent, not a threat) in today's conditions. Attention is focused on the factors that pose a threat to personal and national security: military invasion from the east, terrorism, environmental pollution, economic, political, demographic crises, restrictions on civil liberties and democracy, etc. Physical factors and psychological dangers both are security threats for teaching staff. They feel the safest in their family, among relatives, while less safe among friends. It is important for the teachers that the restoration of the educational process in preschool education institutions, and creation of safe conditions for their activities correspond to the industrial, natural and military situation in the region. The main areas of activity of the teachers under the martial law are highlighted (creating appropriate conditions for safe life, organizing the educational process; providing psychological and pedagogical support for the children; provision of methodical assistance and psychological support to the teachers; helping parents who find themselves in a difficult situation, etc.). The priority task of a preschool education institution is the personal safety of the staff and the safety of the children.

Key words: *safety, personal safety, preschool teacher, educational process, preschool education institution.*

Вступ. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ч. 1 ст. 3 Конституції України) (*Konstitutsiya...*). Безпека людини є базовою потребою індивіда у процесі його життєдіяльності, найважливішою цінністю. З одного боку, людину супроводжує постійне відчуття небезпеки, як реальної, так і уявної, а з іншого – прагнення до безпечного середовища проживання. Задовольнивши потребу безпеки, людина може ефективно працювати як суб'єкт будь-якої діяльності, у тому числі педагогічної. Проблема безпеки має як об'єктивний вимір, що впливає із сучасних загроз у суспільному житті, так і суб'єктивний, що формує відчуття безпеки особистості, є реакцією на навколишню дійсність.

Актуальним викликом є створення безпечних умов перебування у закладах дошкільної освіти (далі – ЗДО) працівників і дітей з урахуванням збройної агресії Російської Федерації. Діяльність закладів дошкільної освіти регламентована Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» (*Pro vvedennya...*). Дошкільна освіта зазнала змін у різних напрямках. Це торкається роботи з педагогічними кадрами, батьками, налагодження освітнього процесу з дітьми. Заклади дошкільної освіти (ЗДО) під час дії правового режиму воєнного стану функціонують по-різному. Одні – у звичному режимі, інші – організують освітній процес дистанційно,

деякі – тимчасово не працюють. Чимало ЗДО в окремих регіонах приймають внутрішньо переміщених осіб, консультують батьків тощо. Усе залежить від місця розташування ЗДО, від організації освітнього процесу (очний, дистанційний, змішаний), який регламентується листом МОН № 1/3371-22 від 06.03.2022 р. «Про організацію освітнього процесу в умовах військових дій» (*Pro orhanizatsiyu...*). Безпека людини під час війни є одним з важливих питань сьогодення, ставить перед суспільством нові завдання й виклики.

Аналіз останніх досліджень. За останні десятиріччя дослідження проблеми безпеки життєдіяльності та особистої безпеки посилилась у зв'язку з екстремальними ситуаціями, змінами у житті суспільства, пандемією, війною, які викликають невизначеність і непередбачуваність майбутнього, тривожність і стреси. Частково ці проблеми знайшли висвітлення у наукових публікаціях. Соціальні неврози особистості перехідного періоду суспільства досліджує З. Карпенко (Karpenko, 2011). Психологічні аспекти тривоги, страху та агресії особистості в освітньому процесі розкривають С. Томчук, М. Томчук (Tomchuk & Tomchuk, 2018). Цінними є дослідження, в яких розкрито формування у дітей відповідального ставлення до питань особистості безпеки і безпеки середовища (А. Богуш, О. Долинна, Л. Карнаух, В. Сапронов та ін.), психологічні особливості страхів і тривожності у дошкільників (М. Міщенко, А. Пасічниченко, І. Хавіна), чинники виникнення

та посилення проявів тривоги у дітей (Л. Вольнова, Г. Дьоміна). Психолого-педагогічні засади підготовки дітей до розв'язання складних життєвих ситуацій, формування уміння захистити себе від небезпеки, дитячого травматизму, методичні аспекти організації безпечних умов для життєдіяльності дитини висвітлюють О. Карпенко й Л. Загоруйко (Karpenko & Zahoruyko, 2016). Однак проблема безпеки життєдіяльності вихователів під час війни розкрита в недостатній мірі.

Мета статті – окреслення теоретичних засад безпеки життєдіяльності та аналіз результатів емпіричного дослідження ставлення вихователів ЗДО Львівщини щодо факторів впливу на забезпечення особистої безпеки в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Людський організм – складне творіння природи, і себе, і своє здоров'я, своє життя треба вміти берегти і захищати. Закон України «Про освіту» (ст. 54) гарантує право на безпечні і нешкідливі умови праці педагогічним, науково-педагогічним і науковим працівникам, іншим особам, які залучаються до освітнього процесу (*Pro osvitu...*). Забезпечення безпечних і нешкідливих умов праці покладається на власника або уповноважений ним орган (ст. 153 Кодексу законів про працю України). Загрозою безпеки для педагогічних працівників є фізичні чинники (побутові травми, забруднення середовища, шкідлива їжа, перебування перед екраном комп'ютера чи телевізора, куріння та ін.) і психологічні небезпеки (відсутність комфортного для вихователя середовища, споживацький спосіб життя та ін.).

Поняття «безпека» і «безпека людини» науковці трактують у вузькому і широкому значенні. Безпека – це сприятливі умови для забезпечення життєво важливих потреб та інтересів людини у різних сферах життєдіяльності. Людина може дбати про духовні та соціальні потреби лише тоді, коли почувається безпечно. Безпека є однією з найважливіших цінностей, що повинна забезпечувати вільне існування і розвиток особистості, суспільства, людства, створювати гармонію та переборювати суперечності у відносинах «людина–техніка», «людина–навколишнє середовище», у взаєминах між людьми, особою і державою, суспільством, між націями і державами (Panov & Tykhuі, 2000).

У вузькому значенні поняття «безпека людини» – це «безпека життя і здоров'я людини від фізичних та/або психологічних загроз,

існування людини, вільне від загроз її життю і здоров'ю, захищеності від них. Пояснення безпеки людини простим і природним чином розкриває її сутність і відповідає на питання, чому існує безпека людини і чому вона така, а не інша. Саме з цього виходить і нова наука «Безпека життєдіяльності». Без життя немає й самої людини» (Tykhuі, 2016, р. 41). Безпека людини у широкому значенні охоплює такі види безпеки: біологічну, фізичну, психологічну, екологічну, економічну, майнову, соціальну, природну, технічну, політичну, інформаційну тощо (Tykhuі, 2016, р. 40).

Безпека людини визначена ООН як складова стратегічного напрямку людства – «сталій людський розвиток», який спрямований на соціальне, економічне, духовне і культурне зростання, збагачення позитивного загальнолюдського досвіду. Безпека життєдіяльності – «це галузь знання та науково-практична діяльність, спрямована на формування безпеки і попередження небезпеки шляхом вивчення загальних закономірностей виникнення небезпек, їхніх властивостей, наслідків їхнього впливу на організм людини (дитини), основ захисту здоров'я та життя людини (дитини) і середовища її проживання від небезпек. Небезпеку для людини становлять явища, процеси, об'єкти, властивості, здатні за певних умов завдавати шкоди здоров'ю чи життю людини (дитини) або системам, що забезпечують життєдіяльність людей (дітей)» (Karpenko & Zahoruyko, 2016, р. 15).

Надзвичайні ситуації, кількість яких постійно зростає, пов'язані з високим рівнем стресу та тривоги як у вихователів, так і дітей. З метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 на території України встановлено карантин з грудня 2020 р. (*Pro vstanovlennya...*). Залежно від епідемічної ситуації в цілому або на території окремих регіонів встановлено рівні («зелений», «жовтий», «помаранчевий» або «червоний») епідемічної небезпеки поширення COVID-19 та визначено відповідні обмежувальні заходи у ЗДО, забезпечення необхідними індивідуальними засобами захисту педагогічних працівників під час освітнього процесу і технічними засобами для його здійснення.

МОН України розробило та пропонує для врахування в роботі вихователів інструктивно-методичні матеріали щодо порядку підготовки закладу освіти до 2022/2023 н.р.

та опалювального сезону з питань цивільного захисту, охорони праці та безпеки життєдіяльності (*Instruktyvno-metodychni...*). В умовах воєнного часу впровадження очного освітнього процесу у приміщеннях ЗДО можливе лише за погодженням з органами влади. У разі виникнення небезпеки ЗДО впроваджує дистанційний або змішаний формат навчання. Освітній процес зважає на загрозу для життя і здоров'я мирного населення, повітряні тривоги, які оголошуються по кілька разів вдень. Безпека життєдіяльності працівників у ЗДО ґрунтується на сумлінному дотриманні норм праці, правил під час різних видів діяльності (праці, гри, творчості), під час перебування у різних місцях (приміщенні, надворі, укритті) (*Bezpeka...*). Їхнє життя залежить багато в чому від того, як вихователі дбають про своє здоров'я та безпеку.

Серед факторів впливу на забезпечення особистої безпеки педагогічних працівників нами виокремлено дві групи: особистісні якості, зовнішнє середовище. До першої групи відносимо психо-емоційний тип особистості, стан здоров'я, рівень освіти, життєвий досвід, поняття про морально-етичні норми, рівень духовного розвитку. До другої – соціо-культурний рівень, географічні особливості, менталітет (етнічні особливості проживання), політика держави в галузі освіти, приналежність до певного соціального статусу, рівень матеріального забезпечення, рівень вільно прийнятих зобов'язань.

Нами проведено дослідження серед вихователів ЗДО Львівщини щодо факторів забезпечення особистої безпеки. У цій статті проаналізуємо окремі його результати, зокрема, ставлення вихователів до факторів безпеки їхньої життєдіяльності в умовах воєнного стану.

Загроза безпеці людини і держави зумовлена військовим вторгненням зі сходу, пандемією Covid-19, тероризмом, забрудненням навколишнього середовища, економічною, політичною, демографічною кризами, обмеженням громадянських свобод і демократії. Вихователям запропоновано визначитися, якою мірою (значною мірою, невеликою мірою, не є загрозою) той чи інший фактор становить загрозу безпеці нашої країни. 96% респондентів вважає, що військове вторгнення з Росії є значною мірою фактором ризику. ЗДО визначає найбільш вірогідні ризики відповідно до воєнної та техногенної ситуації в регіоні.

В умовах воєнного стану важливим є створення безпечного соціального простору. Ми

намагалися з'ясувати, наскільки безпечним є мікрорайон, в якому проживають вихователі. 36% дали ствердну відповідь «так», 34% респондентів – «важко відповісти», 30% – «ні». На запитання «Чи вважаєте місце праці безпечним середовищем?» відповіді розподілилися таким чином: 32% – так, 36% – важко сказати. Для 32% респондентів місце праці не є безпечним. Щодо відповіді на запитання «Чи забезпечує сім'я/родина безпеку дітям?» лише 12% вихователів вважає, що забезпечує, 36% – ні, 42% – важко відповісти.

Респонденти стверджують, що їхні вихованці можуть стати жертвами різних небезпечних явищ – предметного і соціального докільля: жебрацтво (42%), бездоглядність (17%), конфліктів (24%), насильство у неблагополучних сім'ях (12%), дискримінації (5%). Це спонукає вихователів і ЗДО до формування у дітей безпечної поведінки у різних життєвих ситуаціях.

Вихователі виокремили чинники, які найчастіше становлять небезпеку для дітей, загрозу їхньому життю і здоров'ю: неблагополучні сім'ї, в яких здійснюється знущання, бездоглядність, фізичне, психічне, емоційне насильство, незнання дошкільниками правил пожежної безпеки, правил дорожнього руху; діти вулиці, безхатки-дошкільник при живих батьках; ситуації, коли дитину залишають саму без догляду дорослого (у дома, лісі, річці, ставку та ін.).

Зауважимо, що для кожної людини значущим є найближче оточення, серед якого людина проводить чимало часу, з якими спілкується, співпереживає, співдіє. Наші припущення щодо почуття безпеки вихователів серед друзів, знайомих не підтвердилися. Більшість респондентів (56%) вважає, що їм важко сказати. 12% – переконана, що вони почуваються у безпеці серед друзів, 16% – почуваються не захищеними, відчувають страх.

В умовах пандемії COVID-19 для вихователів призупинення освітнього процесу в ЗДО також було надзвичайною ситуацією, яка викликала стрес. З одного боку, небезпека захворіти, з іншого – перебування певний час вдома, не готовність проводити заняття дистанційно, надавати психологічну підтримку батькам в режимі онлайн. 45% респондентів зазначили, що вони у цей період значною мірою хвилювалися за себе і дітей, не особливо переймалися – 26%. Майже третина респондентів (29%) вважає, що COVID-19 не загрожує їхньому життю. Якщо раптом захворію, то нічого у цьому страшного не буде.

Одним із факторів, який впливає на особисту безпеку, є забруднення навколишнього середовища. У зв'язку з активними бойовими діями ця проблема стоїть гостро. Війна впливає на дику природу, але оцінити її вплив на довкілля складно через брак точної інформації. Усі респонденти вважають, що забруднення довкілля є загрозою їхньому життю. Серед екологічних ризиків виокремили пожежі на полях, сміттєзвалищах, на нафтобазах, хімічне забруднення від обстрілів і ракет, забруднення ґрунтів,

Більша половина респондентів (75%) визнала тероризм загрозливим фактором для країни, 25% – невеликою мірою. 62% респондентів вважає, що тероризм загрожує їхньому життю і життю їхніх родин, 38% – не значною мірою.

Ще одним фактором, який впливає на психологічний стан вихователів, це економічна і політична кризи. 95% респондентів вважає, що для них загрозливою є економічна криза, 5% – важко відповісти. Серед причин, які суттєво вплинули на функціонування сімей, падіння заробітної плати (75%), скрутне матеріальне становище (25%). Під час війни 52% респондентів вважає, що їхній фінансовий стан значно погіршився, 28% – трохи погіршився, 20% – залишився таким, яким був до війни. Респонденти висловили свою точку зору щодо соціального відчуження різних груп від окремих сфер суспільного життя: 8% – з ринку праці, 68% – з культурного життя, 48% – в освіті, 42% – з політичного життя, 24% – з суспільного життя.

Вторгнення Росії в Україну у лютому 2022 року спричинило одну з найбільших гуманітарних криз. Війна триває, і це призводить до збільшення кількості жертв, руйнувань і переміщених осіб усередині України та за її кордонами. Близько 90% з них – жінки та діти, які також більш вразливі до ризиків насильства та жорстокого поводження, включаючи торгівлю людьми, контрабанду та незаконне усиновлення. Спричинена війною криза біженців викликала хвилю солідарності й мобілізації сил по всій Європі та в регіонах України. Значна кількість внутрішньо переміщених осіб є на Львівщині. Вихователі також допомагають їм. 72% опитаних займаються волонтерством, 28% – надають підтримку щодо опіки над дітьми, проживання, харчування. Діти з переміщених регіонів активних бойових дій часто мають труднощі з адаптацією до нових соціальних умов. Влиття дітей із числа внутрішньо переміщених осіб до

груп ЗДО за місцем тимчасового проживання сприятиме вирішенню означеної проблеми. Сьогодні важко спрогнозувати, скільки біженців повернеться до своїх домівок. Це залежатиме від багатьох факторів, зокрема, від тривалості ведення бойових дій, їх інтенсивності в місцях проживання біженців, ситуації після закінчення війни.

Вивчення досвіду роботи вихователів ЗДО Львівщини дає підстави виокремити найважливіші напрями їхньої діяльності під час війни: створення належних умов для безпечної життєдіяльності, організації освітнього процесу в сучасних умовах; забезпечення психолого-педагогічного супроводу вихованців; надання методичної допомоги та психологічної підтримки вихователям; допомога батькам, які опинилися у скрутній ситуації; пошук інноваційних форм і методів педагогічного партнерства ЗДО з громадськими організаціями, органами влади, батьками вихованців.

Перебуваючи у ЗДО, доцільно усвідомлювати наслідки своїх дій, всіляко намагатися дбати про особисту безпеку та безпеку оточення, організовувати безпечну ситуацію, виробити відчуття особистої безпеки. Дотримуючись цих вимог, вихователі прагнуть підвищити рівень своєї безпеки. Вихователь повинен усвідомлювати, що безпека залежить від кожної людини, від її ставлення до інших людей, до довкілля. Запорукою безпеки для кожного учасника освітнього процесу є дотримання і виконання нормативно-правових документів з безпеки життєдіяльності, правил безпечної роботи під час освітнього процесу, співпраця з адміністрацією ЗДО щодо створення безпечних умов для розвитку і виховання дітей. Першочерговим завданням, яке сьогодні стоїть перед освітянами, є особиста безпека працівника, безпека дітей, виховання у них культури безпечної поведінки у різних життєвих ситуаціях.

Висновки. В останні роки увага науковців привернута до дослідження проблеми «безпека», «безпека людини», видів безпеки та факторів впливу на забезпечення особистої безпеки вихователів. Особиста безпека є найважливішою соціальною цінністю, передбачає створення безпечних умов життєдіяльності вихователя. Безпека вихователів і безпека їхніх вихованців є вимогою функціонування ЗДО у сучасних умовах. Значний вплив на забезпечення особистої безпеки вихователів Львівщини в умовах воєнного стану мають так фактори, як військове вторгнення зі сходу, пандемія

Covid-19, забруднення навколишнього середовища, економічна, політична, демографічна і гуманітарна кризи, обмеження громадянських свобод і демократії та ін. Загрозою безпеки для педагогічних працівників є фізичні чинники і психологічні небезпеки. Вихователям важливо, щоб відновлення освітнього процесу у ЗДО, створення безпечних умов для їхньої

діяльності відповідало техногенній, природній та воєнній ситуації у регіоні. Перспективними напрямками подальших наукових студій є координація спільних зусиль педагогічних працівників ЗДО та органів територіальної громади для створення безпечного середовища для усіх учасників соціально-освітнього процесу, для налагодження комунікації між ними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безпека працівників освіти на робочому місці в умовах карантину. URL: <https://pon.org.ua/novyny/8943-bezpeka-pracvnykv-osvti-na-robochomu-msc-v-umovah-karantinu.html>
2. Інструктивно-методичні матеріали щодо порядку підготовки закладу освіти до нового навчального року та опалювального сезону з питань цивільного захисту, охорони праці та безпеки життєдіяльності: додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 11.07.2022 № 1/7707-22. URL: https://oppb.com.ua/sites/default/files/files/doc/lyst_1-7707-22.pdf
3. Карпенко З. Соціальні неврози особистості перехідного періоду суспільства. *Психологія і суспільство*. 2011. № 1. С. 124–132.
4. Карпенко О., Загоруйко Л. Безпека життєдіяльності дітей старшого дошкільного віку: навч.-метод. посібн. Київ : Вид. дім «Слово», 2016. 192 с.
5. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
6. Панов М., Тихий В. Безпека як фундаментальна категорія в методології правознавства (до постановки проблеми). *Вісник Академії правових наук України*. 2000. №3(22). С. 10–15.
7. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>
8. Про встановлення карантину та запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 : Постанова Кабінету Міністрів України № 1236 від 9.12.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1236-2020-%D0%BF#Text>
9. Про освіту: Закон України. Редакція від 05.07.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
10. Про організацію освітнього процесу в умовах військових дій. Лист МОН № 1/3371-22 від 06.03.2022. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86062/
11. Тихий В. Безпека людини: поняття, правове забезпечення, значення, види. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 2(85). С. 31–46.
12. Томчук С., Томчук М. Психологія тривоги, страху та агресії особистості в освітньому процесі. Вінниця : КВНЗ «ВАНО», 2018. 200 с.

REFERENCES

1. Bezpeka pratsivnykiv osvity na robochomu misti v umovakh karantyn [Safety of education workers at the workplace under quarantine conditions]. URL: <https://pon.org.ua/novyny/8943-bezpeka-pracvnykv-osvti-na-robochomu-msc-v-umovah-karantinu.html> [in Ukrainian].
2. Instruktyvno-metodychni materialy shchodo poryadku pidhotovky zakladu osvity do novoho navchalnoho roku ta opalyvalnoho sezonu z pytan tsyvilnoho zakhystu, okhorony pratsi ta bezpeky zhyttyedyialnosti [Instructional and methodological materials regarding the procedure for preparing an educational institution for the new academic year and the heating season on issues of civil protection, labor protection and life safety: appendix to the letter of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated July 11, 2022 No. 1/7707-22]. URL: https://oppb.com.ua/sites/default/files/files/doc/lyst_1-7707-22.pdf [in Ukrainian].
3. Karpenko, Z. (2011). Sotsialni nevrozy osobystosti perekhidnoho periodu suspilstva [Social neuroses of an individual in the transitional period of the society]. *Psykhohohiya i suspilstvo – Psychology & Society*, 1, 124–132. [in Ukrainian].
4. Karpenko, O., & Zahoruyko, L. (2016). *Bezpeka zhyttyedyialnosti ditey starshoho doshkilnoho viku [Life safety of children of senior preschool age: educational and methodological manual]*. Kyiv : Vyd. dim «Slovo». [in Ukrainian].
5. *Konstytutsiya Ukrayiny [Constitution of Ukraine]*. Adopted at the Fifth Session of the Verkhovna Rada of Ukraine on June 28, 1996.]. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].
6. Panov, M., & Tykhyi, V. (2000). Bezpeka yak fundamentalna katehoriya v metodolohiyi pravoznavstva (do postanovky problemy) [Security as a fundamental category in the methodology of jurisprudence (stating the

problem)]. *Visnyk Akademiї pravovykh nauk Ukrainy – Bulletin of the Academy of Law of Ukraine*, 3(22), 10–15. [in Ukrainian].

7. Pro vvedennya voyennoho stanu v Ukraini: Ukaz Prezydenta Ukrainy [On the introduction of martial law in Ukraine: Decree of the President of Ukraine 64/2022]. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> [in Ukrainian].

8. Pro vstanovlennya karantynu ta zaprovadzhennya obmezhuvalnykh protyepidemichnykh zakhodiv z metoyu zapobihannya poshyrennyu na terytoriyi Ukrainy hostroyi respiratornoyi khvoroby COVID-19, sprychynenoyi koronavirusom [On the establishment of quarantine and the introduction of restrictive anti-epidemic measures in order to prevent the spread of the acute respiratory disease COVID-19 caused by the SARS-CoV-2 corona virus on the territory of Ukraine: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 1236 dated 9.12.2020]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1236-2020-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].

9. Pro osvitu: Zakon Ukrainy [On education: Law of Ukraine]. Editorial office dated 07/05/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].

10. Pro orhanizatsiyu osvitnoho protsesu v umovakh viyskovykh diy [On the organization of the educational process in the conditions of military operations]. MES letter No. 1/3371-22 dated 03/06/2022. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/86062/ [in Ukrainian].

11. Tykhyi, V. (2016). Bezpeka lyudyny: ponyattya, pravove zabezpechennya, znachennya, vydy [Personal security: concept, legal support, meaning, types]. *Visnyk Natsionalnoyi akademiyi pravovykh nauk Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Law of Ukraine*, 2(85), 31–46. [in Ukrainian].

12. Tomchuk, S., & Tomchuk, M. (2018). *Psykhoholohiya tryvohy, strakhu ta ahresiyi osobystosti v osvitnomu protsesi [Psychology of anxiety, fear and aggression of an individual in the educational process]*. Vinnytsya : KVNZ «VANO». [in Ukrainian].

ЯЩУК Ольга – аспірантка кафедри методики викладання іноземних мов й інформаційно-комунікаційних технологій, Київський національний лінгвістичний університет, вул. Велика Васильківська, 73, м. Київ, 03150, Україна; старший викладач кафедри англійської мови технічного спрямування № 2, Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», проспект Перемоги, 37, м. Київ, 03056, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2991-0801>

ResearcherID: <https://publons.com/wos-op/researcher/2104468/olga-yashchuk/>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.9>

Бібліографічний опис статті: Ящук, О. (2022). Іншомовна підготовка майбутніх фахівців: з'ясувальньо-сутнісний контекст. *Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка»*. № 14(46), 63–71. doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.9>

ІНШОМОВНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ: З'ЯСУВАЛЬНО-СУТНІСНИЙ КОНТЕКСТ

Анотація. У теоретичній статті досліджено аспекти науково-педагогічного дискурсу щодо іншомовної підготовки майбутніх фахівців як складника університетської освітньої діяльності. Наголошено на чинниках затребуваності сучасних фахівців, готових до здійснення ефективної іншомовної комунікативної діяльності в реаліях сьогодення. Окреслено дискусійну площину міри необхідності володіння іноземними мовами як в суто професійному середовищі, так і в загальних ситуаціях іншомовної комунікації. Обґрунтовано необхідність чіткішого й прозорішого витлумачення сутності іншомовної підготовки в педагогічній теорії. Висвітлено погляд на доцільність розмежування понять «навчання» і «підготовка» в опануванні іноземних мов здобувачами вищої освіти. З'ясовано, що в традиційному розумінні навчання властивий переважним чином когнітивно-рецептивний характер здійснення діяльності, а підготовка прояснює змістово-діяльнісні межі з огляду на конкретизацію мети набуття суми знань, навичок, умінь у вимірі їх активного використання і практичної реалізації в професійній сфері. Наголошено на міжкультурному чиннику, що в сучасних реаліях міжнародної взаємодії в різних виявах зумовлює змістове наповнення іншомовної підготовки. Аргументовано тезу про доцільність співвіднесення з іншомовною підготовкою університетської навчально-освітньої діяльності з оволодіння іноземними мовами в контексті подальшої реалізації набутого знаннево-комунікативного потенціалу в опанованій професії. Проаналізовано окремі аспекти опитування студентів, майбутніх фахівців щодо розуміння ними сутності іншомовної підготовки. Установлено необхідність ґрунтовнішого підходу здобувачів до усвідомлення іншомовної підготовки як комплексного навчально-освітнього складника, що є вагомим чинником професійної компетентності.

Ключові слова: іншомовна підготовка, навчання, іноземні мови, майбутні фахівці, поняття, комунікативний, професійний.

YASHCHUK Olga – PhD student at Department of Pedagogy, Methods of Teaching Foreign Languages and Information and Communication Technologies, Kyiv National Linguistic University, Velyka Vasylkivska Str., 73, Kyiv, 03150, Ukraine

Senior Teacher at the Department of English for Engineering № 2, National Technical University of Ukraine «Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute», Peremohy Ave., 37, Kyiv, 03056, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2991-0801>

ResearcherID: <https://publons.com/wos-op/researcher/2104468/olga-yashchuk/>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.9>

To cite this article: Yashchuk, O. (2022). Inshomovna pidhotovka maibutnix fakhivtsiv: ziasuvalno-sutnisnyi kontekst [Foreign language training of future specialists: explanatory and essential context]. *Human Studies. Series of Pedagogy*, № 14(46), 63–71. doi: <https://doi.org/10.24919/2413-2039.13/46.9>

FOREIGN LANGUAGE TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS: EXPLANATORY AND ESSENTIAL CONTEXT

Summary. *The theoretical article examines the aspects of scientific and pedagogical discourse on the issue of foreign language training of future specialists as a component of university educational activity. Emphasis is placed on the demand factors for modern specialists who are prepared to carry out effective foreign language communicative activities in today's realities. The debatable plane of the degree of necessity of mastering foreign languages both in a purely professional environment and in general situations of foreign language communication is outlined. The need for clearer and more transparent interpretation of the essence of foreign language training in pedagogical theory is substantiated. Views on the expediency of distinguishing the concepts of «learning» and «training» in mastering foreign languages by students of higher education are highlighted. It has been found that in the traditional sense learning is predominantly characterized by the cognitive and receptive nature of the activity of education seekers, and training reveals the content activity boundaries in view of the specification of the goal of acquiring a sum of knowledge, skills, and abilities in terms of their active use and practical implementation in the professional sphere. It is accented on the intercultural factor, which in modern realities of international interaction in various forms determines the content of foreign language training. The thought about the appropriateness of correlation of foreign language training with university educational activities on mastering foreign languages in the context of further implementation of the acquired cognitive and communicative potential in the mastered profession is argued. Some aspects of the survey of students, future professionals, regarding the essence of foreign language training are analyzed. The need for a more thorough approach of education seekers to understanding foreign language training as a complex educational component, which is a significant factor of professional competence, has been established.*

Key words: *foreign language training, learning, foreign languages, future specialists, concept, communicative, professional.*

Вступ. Іншомовна підготовка майбутніх фахівців стає значущим складником сучасної університетської освіти.

У компетентнісному вияві засвоєння і використання іноземної мови має розширювати можливості опанування майбутньою професією (Зеленін, 2021, с. 217). У вимірі сьогодення незаперечність аргументів щодо необхідності розвитку вмінь здобувачів послугуватися іноземними мовами в практичній, професійній діяльності полягає, передусім, в інтенсивному проникненні інноваційних технологій у численні сфери життя, що також зумовлює потребу міжнародної взаємодії фахівців у різних галузях у площині обміну професійним досвідом, реалізації спільних проєктів, укладення контрактів, здійснення наукових досліджень тощо.

На жаль, за останній час світ одна за одною охопили жорсткі цивілізаційні кризи – пандемія COVID-19, що поширилася по всій планеті, спричинивши зміни формату трудової активності в багатьох сферах із переспрямуванням у цифровий простір, і агресивна війна, розв'язана на території України російською державою-агресором, гуманітарні й економічні наслідки якої не проходять безслідно й для всієї глобальної спільноти.

Водночас, людство продовжує розвиватись і буде оговтуватися від цих потрясінь, активуючи процеси відновлення – ресурсів, інфраструктури, сфер життєдіяльності; технологічного розвитку, відбудови матеріальної бази, переформатування й зміцнення безпечної архітектури. Все це потребує синергії інтелектуальних, фізичних, економічних зусиль у численних галузях, що здатна забезпечити згуртованість професійної спільноти в європейському й світовому вимірах.

У нинішніх реаліях саме зрозуміла, доступна, відкрита професійна комунікація є важливим чинником ефективності співпраці українських і закордонних партнерів. Тому якість і результативність іншомовної підготовки фахівців у подальшій професійній реалізації суттєво доповнюють сучасне портфоліо їхніх професійних можливостей і затребуваних здатностей.

Постановка проблеми. Визнаємо той факт, що мірило знання іноземної мови традиційно зводилось до розуміння того, що особа опановує граматичну структуру разом із достатньою для використання в розповсюджених сферах лексикою і тою чи іншою мірою володіє видами мовленнєвої діяльності. Однак, у сучасному контексті навчання іноземних

мов майбутніх фахівців наголошується саме на перспективах практичного використання як набутих знань, так і розвинених комунікативних умінь із урахуванням повноти життєвих і професійних реалій, у яких моделюється ситуація послуговування іноземною мовою. Цю тезу, зокрема, засвідчує В. Безлюдна, стверджуючи, що серед вимог, які висуває випускникам закладів вищої освіти новий тип соціально-економічного устрою держави «все більший пріоритет надається формуванню комунікативних навичок, що дозволяють успішно організовувати діяльність у широкому соціальному, економічному, культурному контекстах» (Безлюдна, 2018, с. 6). Такі міркування у вимірі науково-педагогічних досліджень активують уживання поняття «іншомовна підготовка», що вирізняється комплексністю змістоутворювальних складників, і спонукають до переосмислення освітнього контексту навчання іноземних мов.

Потрібно розуміти, що «іншомовна підготовка здобувачів вищої освіти перестає бути засобом засвоєння знань майбутніми спеціалістами» (Безлюдна & Безлюдний, 2020, с. 8). Така логіка переформатує усталені методико-педагогічні підходи до навчання іноземних мов, зобов'язуючи прогностично оцінювати готовність здобувача до практичної іншомовної комунікативної діяльності в професійному середовищі, якомога максимальніше враховувати як мовні потреби й можливості фахівця у тій чи іншій галузі, так і реальні суспільно-економічні, соціокультурні, психологічні виміри їх реалізації.

Беручи до уваги вищезазначені тези, в процесі осмислення проблематики нашого дослідження ми дійшли до думки щодо необхідності з'ясування того, наскільки вживання концепту «іншомовна підготовка» диференціює змістовий бік процесу опанування іноземних мов майбутніми фахівцями. До такого студювання, зокрема, спонукає мимовільна синонімізація понять «іншомовна підготовка» й «навчання іноземних мов» як в окремих розвідках, так і в розумінні самих здобувачів. Так, К. Павелків зауважує, що специфіка вітчизняної теорії і методики іншомовної підготовки знаходить вияв, зокрема, в частковому чи навіть повному ототоженні іншомовної підготовки з білінгвальним навчанням студентів (Павелків, 2018, с. 81). Отже, завдання, яке ми прагнемо реалізувати в нашій статті – спроба уточнити змістові акценти іншомовної підготовки майбутніх фахівців

як гуманітарного складника університетської освітньої діяльності.

Аналіз останніх досліджень. Аналізуючи сучасний науково-педагогічний дискурс, ми переконуємося в тому, що дослідження сутності й специфіки іншомовної підготовки майбутніх фахівців у різних галузях на основі вивчення освітнього досвіду нашої країни і європейської/світової спільноти є актуальним трендом з огляду на затребуваність ринком праці фахівців, наділених взаємодоповненою сукупністю необхідних професійних і комунікативних якостей. Це розуміння поділяємо з Б. Чернявським, який вважає, що «оскільки однією із стратегічних цілей в умовах інтеграції в світовий освітній простір стає розвиток активної особистості, здатної бути суб'єктом своєї діяльності, ефективно навчатися протягом усього життя і взаємодіяти в професійній діяльності в мультилінгвальному і полікультурному суспільстві, специфіка іншомовної підготовки ставала об'єктом вітчизняних та закордонних вчених, науковців, методистів» (Чернявський, 2021, с. 56). Так, ґрунтовні дослідження цієї проблематики здійснено науковцями О. Нітенко (аналіз європейського досвіду іншомовної підготовки фахівців права) (Нітенко, 2015); Н. Вовчастою (обґрунтування моделі професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту) (Вовчаста, 2019); Г. Зеленіним (сфокусованість на підвищенні якості іншомовної професійної підготовки майбутніх викладачів технічних дисциплін й вивченні її теоретичних і прикладних аспектів) (Зеленін, 2021); Б. Чернявським (з'ясування ролі інтегрованого підходу в іншомовній підготовці майбутніх економістів) (Чернявський, 2021).

З іншого боку, в ряді наукових розвідок, що в своїх назвах містять конструкт «іншомовна підготовка», дещо розмивається сутнісний аспект самого поняття, чим, на наше переконання, не варто нехтувати, оскільки чіткіші дефініційно-змістові наголоси сприяють уникненню хиб у визначенні понятійно-змістових компонентів іншомовної підготовки, що, в свою чергу, вможливає вибудовування коректного підходу до вивчення означеної проблематики. У цьому сенсі Г. Онуфрієнко слушно зауважує, що «дефініція виконує функцію організації наукового тексту, централізації та конденсації його ідей, виступає засобом вираження поняттєвого змісту описуваного явища, процесу тощо та є обов'язковою умовою ефективною,

коректної, переконливої фахової комунікації» (Онуфрієнко, 2019, с. 188–189). Услід за думкою дослідниці О. Хоменко застерігає, що «нечіткість меж терміну призводить до того, що під поняттям «іншомовна підготовка» розуміють просто навчання іноземних мов, оскільки іншомовну підготовку ототожнюють з іншомовною освітою, яка також зазвичай зводиться лише до характеристики процесу навчання іноземної мови» (Хоменко, 2012, с. 57). Грунтуючись на наявності таких суперечностей у царині дослідження іншомовної підготовки, ми прагнемо долучитися до висвітлення її понятійних визначників.

Мета статті, з огляду на вищезазначені міркування, полягає в з'ясуванні релевантних аспектів, що характеризують сутність іншомовної підготовки майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу. У лексиконі педагогічної теорії іншомовна підготовка зафіксувалася як актуальний, однак відкритий для наукового осмислення дефієнт. Як резонно зазначає В. Черней, «в умовах сьогодення неможливо уявити вищу професійну освіту без якісної іншомовної підготовки» (Черней, 2021, с. 8). На сучасному етапі розвитку вищої освіти навчання іноземних мов на немовних факультетах університетів набуває трансформації змісту й зазнає змін, що ґрунтуються на усвідомленні того, що мови – це цінний інструментарій як для всебічного особистісного розвитку й глибшої поінформованості в тому чи іншому питанні, так і для можливостей подальшої більш успішної професійної реалізації. Хоча повноцінний іншомовно-мовленнєвий потенціал здобувача в реальних життєвих/професійних умовах передбачає застосування мовних знань і вмінь у їхній сукупності в різнопланових комунікативних ситуаціях, дискусійними залишаються питання щодо дотримання балансу в навчанні студентів іноземної мови для загальних і спеціальних цілей. На переконання З. Корневої, «наразі спостерігається відхилення від абсолютизації комунікативного підходу та формування у майбутніх фахівців немовних спеціальностей виключно професійно орієнтованої комунікативної компетентності» (Корнева, 2019, с. 74). З іншого боку, вчені висновують, що сама мова як форма існування розумової діяльності людини охоплює всі сфери індивідуального та суспільного її життя, є теоретичною і практичною передумовою діяльності як індивіда, так і суспільства, тому на сьогодні актуальною є проблема ефективної

іншомовної міжкультурної комунікації (Юдіна, Вязова & Компанієць, 2021, с. 174). Такій думці суголосний погляд О. Хоменка: науковець акцентує на визначенні актуальних проблем формування професійно-компетентної особистості майбутнього фахівця в єдиному світовому освітньому просторі з гуманістичних позицій, з-поміж яких – розвиток, співробітництво, самоосвіта, самопізнання, ціннісне розуміння світу, духовність, уміння самостійно працювати з інформацією, навички соціальної поведінки, навички спілкування з представниками інших культур, розвиток здатності розуміти спільне і відмінне між рідною та іншою культурою з метою формування якостей міжкультурно орієнтованої особистості (Хоменко, 2012, с. 60). Під таким кутом бачення формування професійно-орієнтованої іншомовної комунікативної компетентності виходить за цілепокладальні межі навчання іноземних мов, оприявнюючи вимір іншомовної підготовки, що реалізується в гуманістично-культурологічній парадигмі цінностей й пізнанні світу не лише через міжпрофесійну, але й міжособистісну, міжнародну, міжкультурну комунікації. У сучасних реаліях університетський курс іноземної мови передбачає, що здобувач опанує її більш охопно й усвідомлено, в контексті об'ємного взаємозв'язку професійних, соціокультурних, міжкультурних, країнознавчих, морально-етичних ціннісних орієнтирів із прицілом на готовність повномірної реалізації розвиненої в такій площині іншомовної комунікативної компетентності. У такому розумінні іншомовна підготовка спрямована на «розвиток і самовдосконалення особистості, на розкриття її резервних можливостей і творчого потенціалу, на формування соціально активної і самостійної особистості в контексті діалогу/полілогу культур» (Юдіна, Вязова & Компанієць, 2021, с. 174).

З огляду на зазначені акценти, аргументовано виглядає ідея замінити назву навчального предмету (в умовах університету – навчальної дисципліни) «іноземна мова» на «іншомовна підготовка» (Хоменко, 2012, с. 58). Підтримуючи таку логіку, звернімося до квінтесенції визначень іншомовної підготовки для увиразнення її сутнісних характеристик, що окреслюють повноту змісту її як процесу освітньої діяльності. У педагогічних студіях іншомовна підготовка відзначається багатовекторністю розуміння, що знаходить вияв у таких аспектах формувань:

– системне оволодіння іноземними мовами на основі міждисциплінарної інтеграції з урахуванням індивідуальних якостей особистості, спрямоване на досягнення такого рівня професійної іншомовної комунікативної компетентності, що забезпечить міжкультурне та міжособистісне спілкування для вирішення професійних завдань у полікультурному, мультилінгвальному глобалізованому суспільстві (Нітенко, 2015, с. 58);

– шлях забезпечення гармонійної взаємодії майбутнього фахівця із глобалізованим інформаційно-технологічним суспільством (Хоменко, 2012, с. 61).

– спосіб інформаційного обміну й удосконалення, що призводить до набуття здобувачами вищої освіти професійної компетентності (Безлюдна & Безлюдний, 2020, с. 8);

– пізнавальна, ціннісно-орієнтаційна, комунікативна, естетична та перетворювальна діяльність (Павелків, 2019, с. 141);

– формування ключових компетенцій, які б підготували людину до реальної професійної діяльності в мультикультурному суспільстві (Сіладі, 2021, с. 148).

Як бачимо, наведені визначення полягають в авторській інтерпретації поняття, що обумовлена контекстом наукового дослідження; разом із цим, спільним чинником дефініювання є сфокусованість на процесуально-результативних чинниках й урахування зовнішніх реалій, що зумовлюють необхідність іншомовної підготовки.

Звернімо увагу на тлумачення окремих вузлових компонентів обговорюваних понять, щоб простежити, як сполучуваність їх із відповідними маркерами оприявнює позначувані процеси в контексті освітньої діяльності майбутніх фахівців. Так, за С. Гончаренком навчання – це цілеспрямований двосторонній процес (діяльність учня – учіння і діяльність учителя – викладання) передачі і засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини (Гончаренко, 1997, с. 223). З цим класичним, опорним у психолого-педагогічному дефініюванні корелює визначення навчання як «цілеспрямованого й організованого процесу взаємодії студентів та викладача, спрямованого на вирішення навчальних завдань, у результаті якого студент опановує знання, уміння, навички, розвиває особистісні якості» (Крупський & Михалевич, 2010, с. 64–65). У зібраній низці визначень навчання запропоновано розуміти переважно як «цілісний двосторонній процес педагогічної

діяльності вчителя (викладання) і пізнавально-навчальної діяльності учнів (учіння), спрямований на досягнення навчально-виховних завдань» (Словник базових, 2014, с. 55). Як видно з наведених дефініцій, змістовий акцент розставлено на тому, що навчання – це обов'язково процес взаємодії того, хто навчає і того, хто навчається з метою акцептування певного когнітивно-освітнього «продукту». Сучасніше з позицій особистісної (студенто) центрованості сутність навчання окреслено у формулюванні «цілеспрямований педагогічний процес організації і стимулювання активної навчальної і пізнавальної діяльності учнів по оволодінню науковими знаннями, уміннями та навичками, розвитку творчих здібностей, світогляду та морально-естетичних поглядів і переконань» (Словник базових, 2014, с. 56). Водночас, логічною є думка про паритет шляхів здійснення навчання. Такий погляд простежуємо в формулюваннях про те, що:

– навчання здійснюється з (учителем) або без, оскільки учні/студенти можуть орієнтуватися в навичках, які вони хочуть опанувати, особливо через доступність технологій для навчання (Falk, 2022);

– навчанням є процес діяльності учня, який здійснюється як під керівництвом учителя, так і під час самоосвіти та досвіду навчально-пізнавальної діяльності (Словник базових, 2014, с. 56).

Незважаючи на спільні точки перетину в трактуваннях, розуміння поняття «підготовка» вирізняють певні відмінності, що чіткіше конкретизують мету і площину використання знанневого й вмінневого потенціалу. Чи той, хто навчається, засвоїть і діятиме на основі того, що він навчився, повністю залежить від змоги застосувати свої нові знання та навички в реальному світі та пошуку подальшого розвитку (Jay, 2021).

У самому простому, і разом із цим, релевантному розумінні підготовка асоціюється з готовністю особи до ефективного здійснення відповідної діяльності в певних умовах. У цьому вияві підготовка опредметнюється у вигляді «запасу знань, навичок, досвіду і т. ін., набутих у процесі навчання, практичної діяльності» (Великий тлумачний, 2005, с. 952). У процесуальному аспекті підготовка передбачає процес формування, удосконалення знань, умінь, навичок, якостей особистості, необхідних для виконання діяльності, здійснюваної в ході навчання, самоосвіти або професійної освіти (Васильєва, 2003). Погодимось з деякими

дотичними до нашої проблематики аспектами погляду на підготовку зарубіжних дослідників її специфіки в площині корпоративної діяльності: підготовка – інтегральна (невід’ємна) частина професії; цілі, зміст і забезпечення програм підготовки мають бути співвизначені й базуватися на принципах освіти дорослих; підготовка повинна бути розвивальною, а її програми навчати навичок, які виходять за рамки конкретної роботи чи сфери роботи (Jackson, 1992).

Таким чином, на нашу думку, формулювання сутності термінів, що містять вищевизначені ключові компоненти, має бути зумовленим як розрізненням їх значень, так і тематично-змістовими особливостями дискурсу, в межах якого ці поняття вивчаються і функціонують.

Беручи до уваги такі міркування, в ході дослідження ми задалися питанням, чи ототожнюють самі студенти поняття «навчання» й «підготовка» при опануванні іноземних мов в університеті, і які саме дії і мету вони розуміють під цими поняттями. Оскільки, на наше переконання, коли особа усвідомлює статус навчально-освітньої активності, в яку вона занурена, чіткіше візуалізуються цілі й стійкішою є мотивація щодо діяльності з опанування іноземних мов. Для цього було проведено опитування окремих груп студентів – бакалаврів фізико-технічного інституту КПІ ім. Ігоря Сікорського (спеціальність 125 «Кібербезпека») (затверджено протоколом № 8 засідання кафедри англійської мови технічного спрямування № 2 факультету лінгвістики КПІ ім. Ігоря Сікорського від 13.04.2022 р.). З-поміж запропонованих в опитуванні запитань виокремимо ключове: як Ви вважаєте, що означає поняття «іншомовна підготовка»?

Наведемо приклади одержаних відповідей в оригінальному формулюванні здобувачів:

– іншомовна підготовка – підготовка особи до використання іноземної мови у певній сфері діяльності;

– підготовка фахівця, який може виконувати свою роботу в іноземній компанії;

– іншомовна підготовка більш глибока ніж навчання іноземних мов;

– на мою думку, це вивчення іноземної мови для вільного володіння мовою у майбутній професійній діяльності;

– я вважаю, що іншомовна підготовка – це навчання студентів різних професій іноземних мов з урахуванням їх спеціалізації;

– на мою думку, іншомовна підготовка – це процес вивчення іноземної мови, шляхом

поглиблення в робоче середовище. Особа, яка пройшла процес іншомовної підготовки, має вищу конкурентоспроможність на міжнародному ринку та має змогу у доступному порядку вести бесіду за професійним спрямуванням з іноземцями;

– для мене іншомовна підготовка – це підготовка фахівця будь-якої сфери до роботи іншою мовою.

Зазначимо, що в більшості випадків, що також простежується і в наведених відповідях, іншомовна підготовка у визначеннях студентів пов’язана з необхідністю здійснювати подальшу професійну діяльність. З одного боку, зважаючи на те, що ми, звісно, не претендували на науковий підхід в охопності студентами всіх змістових аспектів поняття, така думка спрямована в правильне русло в контексті вищевисвітлених змістово-діяльнісних акцентів іншомовної підготовки. Водночас, ми вважаємо, що, оскільки майбутнім фахівцям доведеться комунікувати в професійному середовищі також і крізь призму різних міжпрофесійних зв’язків, міжкультурних чинників і відмінностей, підтримувати професійний діалог з представниками інших культур і менталітетів при послуговуванні відповідною мовою, то студенти повинні розуміти, що сутність іншомовної підготовка – у врахуванні цих складників, що становлять її освітньо-виховний і розвивальний контекст. І в цьому також полягає завдання викладачів – донести й обґрунтувати цю ідею студентам, що опановують іноземні мови в університеті.

Висновки. Сьогодні замовлення на професійну підготовку фахівця в тій чи іншій галузі формується на ринку праці, зокрема, через гарантії стейкхолдерів, задіяних у підтримці освітніх проєктів, а також пропозиції потенційних роботодавців; в свою чергу, роль професійно-освітньої діяльності на рівні університету – реагування на запити й потреби ринку та якісне забезпечення відповідних галузей фаховим, компетентним людським ресурсом. Окремі професії мають свій специфічний набір вимог, освітньо-професійних характеристик, перелік компетентностей, однак надання освітніх можливостей в повноцінному оволодінні іноземною мовою із метою провадити ефективну професійну комунікацію є незаперечним пріоритетом освітньо-професійних програм, як і той факт, що іншомовна підготовка майбутніх фахівців є невід’ємною частиною їх професійної підготовки.

Ми зробили спробу з'ясувати аспекти змісту іншомовної підготовки в загальній теоретичній площині без прив'язаності до специфіки конкретного фаху, в межах якого може здійснюватися така підготовка. Особливості опановуваної спеціальності й майбутньої професії екстраполюються на іншомовну підготовку в компетентнісному вимірі: врахування сукупності загальних, інтегральних, фахових компетентностей щодо певної спеціальності, зафіксованих в освітньо-професійних стандартах/програмах оприявнює міру специфічності іншомовної підготовки майбутнього фахівця для тої чи іншої сфери (в частині використання відповідних методів, навчально-методичного матеріалу, термінології окремої галузі, для якої готують фахівця тощо). Разом із тим, важливо розумітися на спільних принципах, на яких базується сучасна іншомовна

підготовка з метою ефективної реалізації освітньої діяльності в цьому напрямі на рівні університетів. На підставі проаналізованих аспектів нашої розвідки необхідно врахувати, що:

- навчання іноземних мов є базисом іншомовної підготовки й чинником її ефективності;
- іншомовну підготовку конкретизує чітко визначена й усвідомлена мета її здійснення;
- іншомовна підготовка здійснюється з огляду на не лише професійний, але й міжкультурний контекст комунікації й реалії суспільного розвитку.

Наведеними висновувальними тезами наша пошукова думка не вичерпується, оскільки розкриття специфіки іншомовної підготовки в контексті конкретного фаху на прикладі зарубіжного досвіду є завданням подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безлюдна В. Іншомовна підготовка в сучасній університетській освіті. *Вісник Черкаського університету. Серія : Педагогічні науки*. 2018. № 13. С. 5–10.
2. Безлюдна В., Безлюдний Р. Іншомовна підготовка здобувачів вищої освіти в інформаційно-освітньому середовищі університету. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2020. № 1. С. 7–13.
3. Васильєва М. Теоретичні основи деонтологічної підготовки педагога : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Х. : ХДПУ імені Г. С. Сковороди, 2003. 432 с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. В. Бусел. Київ – Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
5. Вовчата Н. Теоретичні і методичні засади професійної іншомовної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2019. 39 с.
6. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : «Либідь», 1997. 375 с.
7. Зеленін, Г. Теоретичні і методичні засади іншомовної професійної підготовки майбутніх викладачів технічних дисциплін : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Харків : Українська інженерно-педагогічна академія, 2021. 475 с.
8. Корнева З. Система навчання іноземної мови професійного спрямування у закладах вищої освіти немовного профілю. *Іншомовна підготовка працівників правоохоронних органів і сектору безпеки* : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. Київ : Нац. акад. прокуратури України, 2019. 292 с. С. 74–76.
9. Крупський Я., Михалевич В. Тлумачний словник з інформаційно-педагогічних технологій. Вінниця : ВНТУ, 2010. 72 с.
10. Нітенко О. Іншомовна підготовка фахівців права в трицикловій системі вищої освіти: європейський досвід : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ : ІВО НАПН України, 2015. 446 с.
11. Онуфрієнко Г. Галузеві термінології. Сфери їх функціонування у дзеркалі кроснаукових досліджень: комунікативний та лінгводидактичний виміри. *У вимірах слова : збірник наукових праць на пошану професора Ірини Кочан*. Львів – Дрогобич : Посвіт, 2019. 502 с. С. 181–192.
12. Павелків К. Іншомовна підготовка майбутніх фахівців соціального профілю: чинники та суперечності в реалізації. *Молодь і ринок*. 2018. № 11(166). С. 79–85.
13. Павелків К. Теоретичні засади іншомовної підготовки фахівців соціальної сфери в європейському освітньому просторі. *Педагогічний часопис Волині*. 2019. № 2(13). С. 137–144.
14. Сіладі В. Різноманітність підходів до іншомовної підготовки в європейському освітньому середовищі. *Молодь і ринок*. 2021. № 2(188). С. 145–149.
15. Словник базових понять з курсу «Педагогіка» : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів : вид. 2-ге, доп. і перероб. / уклад. О. Антонова. Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2014. 100 с.
16. Хоменко О. Іншомовна підготовка як невід'ємний складник вищої освіти в умовах глобалізації та інформатизації суспільства. *Вища освіта України*. 2012. № 2. С. 55–61.
17. Черней С. Вступне слово. *Іншомовна підготовка працівників ОВС та фахівців із права* : матеріали XI міжвузівської науково-практичної інтернет-конференції. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 128 с. С. 7–8.
18. Чернявський Б. Формування іншомовної компетентності у майбутніх економістів у процесі інтегрованого навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2021. 260 с.

19. Юдіна О., Вязова Р., Компанієць Л. Іншомовна підготовка здобувачів вищої освіти до професійно орієнтованої міжкультурної комунікації. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологія*. Острог : Вид-во НаУОА, 2021. Вип. 12(80). С. 173–176.

20. Falk, J. (2022). Utilizing What We Know About How People Learn. *Preparing Agriculture and Agriscience Educators for the Classroom*, 59–80. DOI: 10.4018/978-1-6684-3420-8.ch004

21. Jackson, N. (Ed.). (1992). Corporate training syndrome. *Training For What? Labour Perspectives on Job Training. Our schools/our selves monograph series*, 11, 18–28.

22. Jay, S (2021). Learning vs Training: What's the Difference and Why Do You Need to Know? URL: <https://www.aihr.com/blog/learning-vs-training/>

REFERENCES

1. Bezliudna, V. (2018). Inshomovna pidhotovka v suchasni universytetskii osviti [Foreign language training in modern university education]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriya «Pedagogichni nauky» – Herald of Cherkasy University. Series : Pedagogical Sciences*, 13, 5–10. [in Ukrainian].

2. Bezliudna, V., Bezliudnyi, R. (2020). Inshomovna pidhotovka zdobuvachiv vyshchoi osvity v informatsiino-osvitnomu seredovyshchi universytetu [Foreign language training of students of higher education in the informational and educational environment of the university]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu – Collection of scientific works of Uman State Pedagogical University*, 1, 7–13. [in Ukrainian].

3. Cherniavskiy, B. (2021). Formuvannya inshomovnoi kompetentnosti u maibutnikh ekonomistiv u protsesi intehrovanoho navchannia [Formation of foreign language competence in future economists in the process of integrated education]. [Candidate's thesis]. Zaporizhzhia [in Ukrainian].

4. Cherniei, S. (2021). Vstupne slovo [Introductory word]. *Inshomovna pidhotovka pratsivnykiv OVS ta fakhivtsiv iz prava: Materialy XI mizhvuzivskoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii – Foreign language training of employees of the Ministry of Internal Affairs and law specialists: Proceedings of XI interuniversity scientific and practical internet conference*. (pp. 7–8). Kyiv [in Ukrainian].

5. Falk, J. (2022). Utilizing What We Know About How People Learn. *Preparing Agriculture and Agriscience Educators for the Classroom*, 59–80 [in English]. DOI: 10.4018/978-1-6684-3420-8.ch004

6. Honcharenko, S. (1997). Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv : Lybid [in Ukrainian].

7. Jackson, N. (Ed.). (1992). Corporate training syndrome. *Training For What? Labour Perspectives on Job Training. Our schools /our selves monograph series*, 11, 18 –28. [in English].

8. Jay, S (2021). Learning vs Training: What's the Difference and Why Do You Need to Know? [in English]. URL: <https://www.aihr.com/blog/learning-vs-training/>

9. Khomenko, O. (2012). Inshomovna pidhotovka yak nevidiemnyi skladnyk vyshchoi osvity v umovakh hlobalizatsii ta informatyzatsii suspilstva [Foreign language training as an integral component of higher education in the conditions of globalization and informatization of society]. *Vyshcha osvita Ukrainy – Higher school of Ukraine*, 2, 55–61. [in Ukrainian].

10. Kornieva, Z. (2019). Systema navchannia inozemnoi movy profesiinoho spriamuvannia u zakladakh vyshchoi osvity nemovnoho profilu [The system of teaching a foreign language of a professional orientation in institutions of higher education of a non-linguistic profile]. *Inshomovna pidhotovka pratsivnykiv pravookhoronnykh orhaniv i sektoru bezpeky: Materialy III Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii – Foreign language training of law enforcement and security sector workers: Proceedings of the III international Scientific and Practical Conference*. (pp. 26–33). Kyiv [in Ukrainian].

11. Krupskiy, Ya., Mykhalevych, V. (2010). Tlumachnyi slovnyk z informatsiino-pedahohichnykh tekhnolohii [Explanatory dictionary of information and pedagogical technologies]. Vinnytsia: VNTU [in Ukrainian].

12. Nitenko, O. (2015). Nitenko, O. Inshomovna pidhotovka fakhivtsiv prava v trytsyklovii systemi vyshchoi osvity: yevropeyskyi dosvid [Foreign language training of law specialists in the three-cycle system of higher education: European experience]. [Doctoral dissertation]. Kyiv [in Ukrainian].

13. Onufriienko, H. (2019). Haluzevi terminolohii. Sfery yikh funktsionuvannia u dzerkali krosnaukovykh doslidzhen: komunikativnyi ta linhvodydaktychni vymiry [Branch terminologies. Spheres of their functioning in the mirror of cross-scientific research: communicative and linguistic didactic dimensions]. *U vymirakh slova : zbirnyk naukovykh prats na poshanu profesora Iryny Kochan – In the dimensions of the word: a collection of scientific works in honor of Professor Iryna Kochan*. (pp. 181–192). Lviv – Drohobych [in Ukrainian].

14. Pavelkiv, K. (2018). Inshomovna pidhotovka maibutnikh fakhivtsiv sotsialnoho profilu: chynnyky ta superechnosti v realizatsii [Foreign language training of future specialists in the social sphere: factors and strengthening in implementation]. *Molod i rynek – Youth and market*, 11(166), 79–85. [in Ukrainian].

15. Pavelkiv, K. (2019). Teoretychni zasady inshomovnoi pidhotovky fakhivtsiv sotsialnoi sfery v yevropeiskomu osvitnomu prostori [Theoretical principles of foreign language training of specialists in the social sphere in the European educational space]. *Pedahohichni chasopys Volyni – Pedagogical journal of Volyn*, 2(13), 137–144. [in Ukrainian].

16. Siladi, V. (2021). Rізnomanitnist pidkhodiv do inshomovnoi pidhotovky v yevropeiskomu osvithomu seredovyshchi [Diversity of approaches to foreign language training in the European educational environment]. *Molod i rynek – Youth and market*, 2(188), 145–149. [in Ukrainian].

17. Slovnyk bazovykh poniat z kursu «Pedahohika»: navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv [Dictionary of basic concepts from the course «Pedagogy»: a study guide for students of higher educational institutions] (2014). Zhytomyr [in Ukrainian].

18. Vasylieva, M. (2003). Teoretychni osnovy deontolohichnoi pidhotovky pedahoha [Theoretical foundations of deontological teacher training]. [Doctoral dissertation]. Kharkiv [in Ukrainian].

19. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (2005). [Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. [In V. Busel ed.]. Kyiv – Irpin : Perun [in Ukrainian].

20. Vovchasta, N. (2019). Teoretychni i metodychni zasady profesiinoi inshomovnoi pidhotovky maibutnykh fakhivtsiv tsyvilnoho zakhystu [Theoretical and methodical principles of professional foreign language training of future civil defense specialists]. [Doctoral dissertation]. Kyiv [in Ukrainian].

21. Yudina, O., Viazova, R., Kompaniiets, L. (2021). Inshomovna pidhotovka zdobuvachiv vyshchoi osvity do profesiino oriientovanoi mizhkulturnoi komunikatsii [Foreign language training of higher education students for professionally oriented intercultural communication]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Serii «Filolohiia» – Scientific notes of the National University «Ostroh Academy». Series : Philology*, 12(80), 173–176 [in Ukrainian].

22. Zelenin, H. (2021). Teoretychni i metodychni zasady inshomovnoi profesiinoi pidhotovky maibutnykh vykladachiv tekhnichnykh dystsyplin [Theoretical and methodical principles of foreign language professional training of future teachers of technical disciplines]. [Doctoral dissertation]. Kharkiv [in Ukrainian].

НОТАТКИ

НОТАТКИ

НОТАТКИ

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ЛЮДИНОЗНАВЧІ СТУДІЇ

Серія «Педагогіка»

Збірник наукових праць
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка

Випуск 14 (46)

Головний редактор *Марія Чепіль*

Технічний редактор *Ольга Лужецька*

Коректор *Олександр Голубєв*

Формат 60×84/8. Гарнітура Times New Roman.
Цифровий друк. Ум. друк. арк. 10,70.
Замов. № 0822/323. Наклад 50 прим.

Видавничий дім «Гельветика»
65101, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефон +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р..

COLLECTION OF SCIENTIFIC ARTICLES

DROHOBYCH IVAN FRANKO STATE
PEDAGOGICAL UNIVERSITY

HUMAN STUDIES

Series of «Pedagogy»

**a collection of scientific articles
Drohobych Ivan Franko
State Pedagogical University**

Issue 14 (46)

Production Editor *Mariya Chepil*

Technical Editor *Olha Luzhetska*

Corrector *Oleksandr Golubev*

Format 60×84/8. Times New Roman Font.
Digital printing. Conventional printed sheet 10,70.
Order № 0822/323. Edition of 50 copies.

Publishing House “Helvetica”
65101, Odessa, 6/1, Inglezi St.
Phone +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Certificate of publishing entity
ДК № 7623 as of 22.06.2022